

Inngangur að forritun í Python

Forritun fyrir byrjendur

Valborg Sturludóttir

Copyright © 2020 Valborg Sturludóttir

Licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported License (the “License”). You may not use this file except in compliance with the License. You may obtain a copy of the License at <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0>. Unless required by applicable law or agreed to in writing, software distributed under the License is distributed on an “AS IS” BASIS, WITHOUT WARRANTIES OR CONDITIONS OF ANY KIND, either express or implied. See the License for the specific language governing permissions and limitations under the License.

First printing, Sept 2020

Efnisyfirlit

I	Fyrri hluti - Grunnurinn	
1	Inngangur	11
1.1	Tilgangur bókarinnar	11
1.2	Hvers vegna Python?	12
1.3	Uppsetning	12
1.4	Að keyra kóða	13
1.5	Málskipan	14
1.5.1	Uppsetning á kóða	14
1.5.2	Gagnatýpur og lykilorð	15
2	Tölur og breytur	17
2.1	Tölur - talnatýpur	17
2.2	Reikniaðgerðir og tákn	18
2.3	Breytur	19
2.4	Villur	23
2.5	Æfingar	25
3	Strengir	27
3.1	Strengir skilgreindir	27
3.2	Strengir og reikniaðgerðir	27
3.3	Vísar í streng	29
3.3.1	Óbreytanleiki	30

3.3.2	Neikvæðir vísar	30
3.3.3	Hlutstrengir	30
3.4	Strengjaaðferðir	31
3.5	Æfingar	33
4	Listar	35
4.1	Listar skilgreindir	35
4.2	Að vinna með gögn	36
4.2.1	Listar eru breytanlegir	37
4.3	Gagnlegar aðferðir á lista	37
4.4	Æfingar	40
5	Segðir, skilyrðissetningar og sanngildi	43
5.1	Sanngildi	43
5.2	Segðir	44
5.2.1	Samanburður	44
5.2.2	Rökvirkjar	45
5.3	Skilyrðissetningar	46
5.3.1	if	48
5.3.2	else	49
5.3.3	elif	50
5.3.4	Hreiðrun	51
5.4	Inntak	51
5.4.1	Kastað á milli gagnataga	52
6	Lykkjur	55
6.1	For	56
6.1.1	Gagnleg lykilorð	59
6.2	While	61
6.3	Æfingar	64
7	N-dir	65
7.1	Skilgreining	65
7.2	Notkun	66
8	Orðabækur	69
8.1	Lyklar og gildi	69
8.2	Ítrað í gegnum orðabækur	70
9	Mengi	73
9.1	Tvítækning	73
9.2	Aðgerðir	74

10	Föll	75
10.1	Tilgangur falla	76
10.2	Að skilgreina föll	76
10.3	Viðföng	77
10.3.1	Gildissvið	77
10.3.2	Stöðubundin viðföng	77
10.3.3	Sjálfgefin viðfögn	79
10.4	Skilagildi	80
10.5	Lokun	81

II

Seinni hluti - Hlutbundin forritun

11	Kóðasöfn	87
11.1	Notkun kóðasafna	87
11.2	Nokkur gagnleg kóðasöfn	89
12	Skjalavinnsla	91
12.1	Unnið með skjöl	92
13	Klasar	95
13.1	Klasar skilgreindir	95
13.2	Tilviksbreytur	96
13.3	Aðferðir	98
13.4	Töfra aðferðir	100
13.5	Erfðir	101
14	Villur og villumeðhöndlun	105
14.1	Algengar villur	105
14.2	Að grípa villur	106
14.2.1	Að meðhöndla eigin villur	108
15	Reiknirit	109
15.1	Þekkt reiknirit	109
15.1.1	Endurkvæmni	109
15.1.2	Helmingunarleit	111
15.1.3	Bubble sort	112
16	Hugbúnaðarþróun	115
16.1	Útgáfustjórnun	115
16.2	Stefnur og straumar	116
16.3	Kvik þróun - agile	116
16.4	Exercises	117
16.5	Problems	117

17	Lausnir verkefna	121
	Index	129

Fyrri hluti Grunnurinn

1	Inngangur	11
1.1	Tilgangur bókarinnar	
1.2	Hvers vegna Python?	
1.3	Uppsetning	
1.4	Að keyra kóða	
1.5	Málskipan	
2	Tölur og breytur	17
2.1	Tölur - talnatýpur	
2.2	Reikniaðgerðir og tákn	
2.3	Breytur	
2.4	Villur	
2.5	Æfingar	
3	Strengir	27
3.1	Strengir skilgreindir	
3.2	Strengir og reikniaðgerðir	
3.3	Vísar í streng	
3.4	Strengjaaðferðir	
3.5	Æfingar	
4	Listar	35
4.1	Listar skilgreindir	
4.2	Að vinna með gögn	
4.3	Gagnlegar aðferðir á lista	
4.4	Æfingar	
5	Segðir, skilyrðissetningar og sanngildi	43
5.1	Sanngildi	
5.2	Segðir	
5.3	Skilyrðissetningar	
5.4	Inntak	
6	Lykkjur	55
6.1	For	
6.2	While	
6.3	Æfingar	
7	N-dir	65
7.1	Skilgreining	
7.2	Notkun	
8	Orðabækur	69
8.1	Lyklar og gildi	
8.2	Ítrað í gegnum orðabækur	
9	Mengi	73
9.1	Tvítækning	
9.2	Aðgerðir	
10	Föll	75
10.1	Tilgangur falla	
10.2	Að skilgreina föll	
10.3	Viðföng	
10.4	Skilagildi	
10.5	Lokun	

1. Inngangur

1.1 Tilgangur bókarinnar

Þessi bók fjallar um þau undirstöðu atriði sem þarf að kynna til að ná tökum á forritun í Python. Höfundur finnst mikilvægt að kenna námsefnið með íslenskum hugtökum þar sem ætlunin er að nota hana í kennslu í íslenskum framhaldsskólum. Ef nemendur ætla að leggja fyrir sig tölvunarfræði í framhaldssnámi er nauðsynlegt að búa yfir ríkulegu íðorðasafni, þess þá heldur ef nemandi hyggst framfleyta fræðunum. Hugtök verða þó líka sett fram á ensku því lesandi gæti óskað að fletta upp ítarefni sem meira er til af á netinu á ensku en íslensku.

Það er algengur misskilningur að forritarar kunni rosalega mörg forritunarmál, eins og fólk sem getur talað mörg tungumál, eða að það að kunna rosalega mörg mál geri þig að góðum forritara. Þvert á móti. Að sýna hæfni og leikni í einu máli er auðveldlega yfirfæranlegt á önnur mál sé þess þörf. Þess vegna er spurningin „hvað kanntu mörg forritunarmál?“ út í hött. Ekki aðeins eru tungumál og forritunarmál gerólík, forritunarmál eru formleg mál og þekking á einu hlutbundnu máli er nær því að vera jafn frábrugðið öðru í grunninn eins og mállýskur innan tungumála. Nær væri að spyrja hvort viðkomandi hafi meiri áhuga á framenda eða bakenda forritun, hvað er skemmtilegasta reikniritið sem viðkomandi hefur útfært eða hvert er það forritunarmál sem viðkomandi grípur oftast í.

Einnig er það algengur misskilningur að það fyrsta sem fólk gerir er að búa til tölvuleik. Það þarf mikla undirstöðu kunnáttu til þess að geta búið til tölvuleiki, alveg eins og áður en hafist er handa við að skrifa bók þarf að læra stafrófið. Þessi grunnvinna finnst mörgum vera leiðigjörn. Að mati höfundar er það vegna þess að við erum svo vön því að nota tölvur dagsdaglega, svo fræðigreinin sem tæknin byggir á hlýtur líka að vera okkur kunnug ekki satt? Nei, alveg eins og dýralækningar eru okkur ekki augljósar við að eiga gæludýr og pípulagnir heldur ekki við að eiga klósett. Innan tölvunnar eru ákveðnar grunneiningar sem eru notandanum ekki augljósar, af góðri ástæðu, það væri hrikalegt ef við þyrftum öll að vera píparar til þess að geta notað klósett. Þó þessi samlíking hafi verið heldur gróf þá sýnir hún að það eru svo margir hlutar sem eru okkur huldír að við hreinlega vitum ekki hvað við vitum ekki. Því er nauðsynlegt að læra grunninn vel og fara rólega yfir hann svo þegar við ætlum að fara að afrita og líma kóða frá síðum eins og stackoverflow þá vitum við allavega hvað sá kóði gerir (nokkurn veginn).

1.2 Hvers vegna Python?

Ástæður þess að Python er gott mál til þess að byrja á að skoða eru eftirfarandi: ¹.

1. *Málskipanin* er mjög svipuð mannlegu máli svo það er auðvelt að læra hvernig eigi að „tala“ við tölvuna.
2. Python er *kvíkt tagað* forritunarmál, það þýðir að notandinn þarf ekki að gefa upp hvers konar *gagnatýpur* er unnið með. Þetta gerir það að verkum að notandinn þarf ekki að læra urmull af lykilorðum áður en byrjað er að forrita.
3. Python er ekki alveg *hlutbundið* forritunarmál, sem gerir það að verkum að notandinn þarf ekki að læra hvernig á að beita hlutbundinni forritun fyrr en góð undirstaða er þegar komin.
4. Python er frítt og aðgengilegt öllum helstu stýrikerfum og einnig er hægt að forrita yfir netið í vafra og því óþarfi fyrir notandann að setja nokkuð upp sé þess óskað.
5. Python er æðra forritunarmál (e. high level programming language), ekki það að margir séu að kenna assembly í dag.
6. Python er mikið notað, algengt mál svo það er praktískt að hafa undirstöðu skilning á því.
7. Nefnt í höfuð á Monty Python grínhópsins.

1.3 Uppsetning

Uppbygging bókarinnar er þannig að fyrri hlutinn snýr að því að kynna lesandann fyrir grunnvirkni Python; málskipan, lykilhugtök og lykilorð, gagnatýpur, lykkjur og föll. Seinni hlutinn snýr svo að því að beita þekkingu úr fyrri hlutanum í hlutbundinni forritun, þar eru kynntir til sögunnar klasar og aðferðir sem lesandinn útfærir upp á eigin spýtur. Í lok hvers kafla eru svo verkefni til að reyna á leikni lesandans, lausnir við þeim öllum má finna í lausnarhluta aftast í bókinni.

Ekki er búist við neinni fyrri kunnáttu við lestur þessarar bókar, hún á að geta staðið fyrir sínu án þess að lesandinn búi yfir nokkurri þekkingu á sviði tölvunarfræða eða forritunar. Ef slík þekking er fyrir hendi gæti lesandanum þótt ágætt að fara hratt í gegnum fyrri hluta bókarinnar og einbeita sér að verkefnum úr seinni hlutanum. Í gegnum bókina fylgjum við svo þremur verkefnum sem verða þyngri og flóknari eftir því sem fleiri hugtök eru kynnt til sögunnar.

Víðsvegar um bókina má finna númeraða kóðabúta. Ástæðan fyrir því er að þessum kóðabútum er auðveldara að viðhalda heldur en skjáskotum úr vinnubókum og því er heldur vísað í bækur sem eru aðgengilegar lesendum og frumstæðari framsetning ræður heldur ríkjum hér.

Kóðabútur 1.1: Kóðabútar kynntir til sögunnar

```
1 # Svona líta kóðabútar út
2 # kóðann má allan afrita og keyra til að sjá þá virkni sem verið er að kynna

1 # Svona lítur svarið út þegar kóðabúturinn fyrir ofan er keyrður
2 # Notið úttakið til að bera við eigin niðurstöður
```

Einnig eru á nokrum stöðum stuttar efnisgreinar af ítarefni sem er ekki nauðsynlegt að hafa fullan skilning á en þó gott að skoða, sérlega fyrir þá lesendur sem vilja leggja frekara nám í tölvunarfræðum fyrir sig. Þær líta svona út:

Ítarefni 1.1 Titill á ítarefni Þennan texta má leiða hjá sér við flýtlestur en gott að hafa skilning á ef lesandi vill ná góðum tókum á efninu.

¹ Strax í þessum texta koma fyrir hugtök sem verða skýrð betur seinna, ekki missa kjarkinn.

1.4 Að keyra kóða

Það fyrsta sem nemendur vilja yfirleitt gera er að byrja að skrifa sinn eigin kóða. Áður en við komumst svo langt þarf að útskýra hvernig það er gert. Þessi kennslubók byggir á notkun Jupyter Notebooks með hjálp Anaconda hugbúnaðarins, sem er öflugt pakkakerfi og tólakista sem hefur upp á mikið meira en bara Jupyter að bjóða. Hægt er að nálgast Anaconda á anaconda.com. Hægt er að nota Jupyter án þess að ná í Anaconda með síðum eins og cocalc.com. Einnig er hægt að keyra kóða á netinu í gegnum síður eins og repl.it, nota ritla (eins og [notepad](https://notepad.com) eða [sublime](https://sublime.com)) til að keyra .py skrár í skipanalínu, eða nota þyngri umhverfi eins og [pycharm](https://pycharm.com) sem eru sérhönnuð fyrir hugbúnaðarþróun. Hér er gert ráð fyrir Jupyter umhverfinu og verður bókin öll miðuð að því.

Þessari bók fylgja einnig nokkrar vinnubækur úr Jupyter sem lesandinn getur nýtt sér. Hér á mynd [sést hvernig tóm Jupyter vinnubók lítur út](#). Virkninni er skipt upp í sellur og keyrsluröð sellanna skiptir máli, við sjáum seinna mikilvægi þess að geta skipt upp kóða svona og hvers vegna þetta umhverfi er þægilegt til að byrja í. En hver sella hefur aðgang að svokölluðu skilgreiningar-svæði vinnubókarinnar en er þó sín eigin eining, því má keyra eina sellu í einu án þess að keyra allan kóðann í vinnubókinni.

Hér væri réttast að skoða Vinnubók 1 sem fylgdi þessari bók.

En við keyrslu á kóða þarf einnig að hafa í huga að tölvan gerir nákvæmlega það sem við segjum henni að gera og ekkert annað. Og þá komum við niður á stórt vandamál, að tölvur eru mjög bókstaflegar og vitlausar. Þær skortir allt vit, þær reyna ekki að hafa vit fyrir þér. Þær gera nákvæmlega það sem þú baðst um. Nákvæmlega eins og þú baðst um það.

Þannig að ef ég ætlaði að segja tölvu að smyrja handa mér hnetusmjörs og sultu samloku þá þyrfti ég að segja vélinni að gera eftirfarandi í nákvæmlega þessari röð:

1. taka fram hníf
2. taka fram tvær brauðsneiðar
3. opna hnetusmjörið
4. setja beitta endann ofan í hnetusmjörið þannig að hann nái upp 50gr af hnetusmjöri
5. setja hnetusmjörið sem er á hnífnum á miðja brauðsneiðina
6. nota hnífinn til þess að smyrja hnetusmjörinu á þá hlið sem hnetusmjörið er nú þegar á, og enga aðra
7. taka fram skeið
8. opna sultuna
9. setja kúpta enda skeiðarinnar ofan í sultukrúkkuna
10. taka skeiðina upp úr sultukrúkkunni með kúfaða skeið af sultu
11. setja sultuna á hina brauðsneiðina
12. nota skeiðina til að smyrja sultunni yfir þá hlið brauðsneiðarinnar sem sultan er á og enga aðra hlið
13. setja brauðsneiðarnar saman þannig að hnetusmjörið og sultan snertist og hornin mætast öll.

Takið eftir að hér er gert ráð fyrir þó nokkru og ef vélin kann ekki nú þegar skil á eftirfarandi, mun þetta klúðrast:

1. taka fram
2. hnífur
3. opna
4. mæla 50 gr
5. smyrja
6. hlið á brauðsneið
7. miðja á brauðsneið
8. skeið

mynd af tómrri bók

útskýra hvernig virkar?

hér væri gott að fyrir dæmi úr vinnubók sem á að fylgja

segja miklu meira um hvernig á að keyra vinnubækur yfir

n mynd af
u með osti og
á milli

9. kúfað

Þessi útskýring á samlokugerð kann að vera alveg ofboðslega óþarflega nákvæm þá er ekki víst að úr þessu verði nokkur samloka. Þetta könnumst við öll við, að tölvur gera það sem þeim er sagt, ekki það sem við viljum.

Helsta verkefni forritara er að búa niður verkefni í svo litla hluta að hægt er að útskýra þá fyrir tölvu. Ekki búast við því að setjast niður við fyrsta verkefni og ætlast svo til að búa til tölvuleik eða hakka banka. Forritun er einnig frábrugðin þeirri venjulegu tölvunotkun sem þú hefur vanist dagsdaglega. Þar ertu ekki að gefa tölvunni þínar eigin skipanir heldur ertu að beita skipunum sem aðrir forritara hafa samið og sett upp í hugbúnaðinn sem þú ert að nota.

1.5 Málskipan

Málskipan (e. syntax) er safn þeirra reglna sem við þurfum til þess að skrifa kóða sem tölvun skilur, svo að hann þýðist í vélamál, þær reglur sem við þurfum að fara eftir þegar við forritum, þær reglur sem forritunarmálið býst við að við förum eftir. Ef við brjótum þessar reglur fáum við villu, og einhver algengasta villa sem hægt er að fá er málskipanarvilla (e. syntax error). Python er frábrugðið öðrum forritunarmálum á þann hátt að málskipanin krefst þess að kóðinn sé settur upp á ákveðinn hátt. Líkja má því við að þurfa ekki að hafa greinarmerki í huga þegar við ljúkum setningum heldur setjum við orðin okkar á réttan stað í samræðum.

1.5.1 Uppsetning á kóða

Þessi kóðabútur er þannig uppsettur að allar línur byrja jafnlangt til vinstri, eins og hver setning í töluðu máli stendur hver lína fyrir sínu, ein og sér.

Kóðabútur 1.2: Réttur Python kóði

```
1 # Réttur Python kóði sem keyrist
2 4 + 8
3 5 + 6
4 breyta = 9 * 2
```

Þessi næsti kóðabútur hinsvegar er ekki nógu vel uppsettur, þar eru „setningar“ sem virðast hanga undir öðrum og vera þeim háðar.

Kóðabútur 1.3: Rangur Python kóði sem veldur villu

```
1 # Illa skrifaður Python kóði sem keyrist ekki
2 4 + 8. # punkturinn veldur málskipanarvillu
3     5 + 6 # inndrátturinn hér er rangur
4 breyta = 9 * 2 * # málskipanarvilla fæst hér því síðasta táknið er á röngum stað
```

Svona inndrætti er einungis beitt ef lína á beinlínis að hanga undir línunni að ofan og tilheyrir henni. Þess vegna þarf að huga að því hvernig kóði er uppsettur. Í öðrum málum eru notuð greinamerki til að segja tölvunni að lína sé búin og að aðrar línur eigi að heyra undir eitthvað ákveðið samhengi en ekki í Python, þar er treyst á að forritarinn setji kóðann upp á máta sem hægt er að sjá að sé réttur. Dæmi um hvernig línur geta verið aðgreindar í öðrum málum:

Kóðabútur 1.4: Dæmi um annað mál sem er strangt tagað og með greinamerkjum

```
1 // Dæmi um kóða í forritunarmálinu Java
2 int i = 7;
3 i + 5;
4
5 // Þetta myndi líka ganga í Java en ekki í Python
6 int i = 7; i + 5;
```

Kóðabútur 1.5: Dæmi um annað mál sem byggir á afmörkuðu samhengi en með greinamerkjum

```
1 ; Lisp
2 (setq x 10)
3 (setq y 34.567)
4
5 (print x)
6 (print y)
```

Í þessum tveimur frábrugðnu málum sem voru tekin sem dæmi var óþarfi að setja kóðann í mismunandi línur, því greinamerkin væru nóg til að aðgreina hverja línu fyrir sig. Hins vegar er það góð venja að skrifa kóða sem er læsilegur öðru fólki. Í Java eru greinamerkin semikommur (;) en í Lisp eru línur og samhengi afmörkuð með svigum. Python byggist hinsvegar á því að forritarinn stilli öllu upp rétt með réttum inndrætti.

1.5.2 Gagnatýpur og lykilorð

Í Python eru nokkrar grunn gagnatýpur sem við munum kynnst í þessari bók. Ástæðan fyrir því að þær eru kallað grunntýpur er sú að þær fylgja með Python uppsetningunni og notandinn getur beitt þeim í samræmi við það sem þær eru færar um, sem má skoða í skjölun Python <https://www.python.org/doc/>. Týpa eða tag er hugtak sem þýðir að hlutur sé af einhverri ákveðinni tegund sem má framkvæma ákveðnar aðgerðir á, í þessari bók verða týpur ýmist kallarðar það eða tög. Lesandi þekkir muninn á orðum og tölum úr daglegu tali og veit að hægt er að framkvæma mismunandi aðgerðir á þessum mismunandi títum, eins og hægt er að skipta út hástöfum fyrir lágstafi í orðum en ekki tölum og hægt er að hefja tölur í veldi en ekki orð. Að sama skapi eru til aðgreinanlegar týpur sem tölvan kann skil á og leyfir ákveðnar aðgerðir á. Í fyrri hluta þessarar bókar verða gerð skil á tveimur talnatítum (heiltölum og fleytitölum), strengjum, listum, sanngildum, orðabókum (einnig kallaðar hakkatöflur), nd-um og mengjum.

Lykilorð eru orð sem eru frátekin og birtast þau græn í Jupyter vinnubók. Hver gagnatýpa hefur eitt lykilorð og eru einnig nokkur innbyggð föll í Python, sem við kynnumst fljótlega, með frátekin orð. Forðast skal að yfirskrifa þessi lykilorð, en gerist það þá er auðvelt að laga það í Jupyter. Hver vinnubók hefur sinn kjarna til að vinna á og það eina sem þarf að gera í aðstæðum þar sem innbyggt orð er allt í einu farið að þýða eitthvað annað þá dugir að endurræsa kjarnann. Kjarninn í vinnubókinni er hvaða túlk eða þýðanda er verið að nota til þess að láta tölvuna skilja kóðann. Í okkar tilfelli erum við að nota Python 3.

2. Tölur og breytur

Í þessum kafla ætlum við að hefjast handa við að forrita. Það fyrsta sem við ætlum að gera er að kynna *talnatýpum* og keyra kóða eins og við værum að nota reiknivél. Við könnumst við reiknivélar og hvernig þær afgreiða röð aðgerða. Nú viljum við sannreyna að þær reikniadgerðir sem við þekkjum séu til í Python og að þegar við keyrum kóðann okkar þá verði útkoman sú sama og við áttum von á. Við viljum líka geta geymt útkomuna okkar til að nota aftur seinna, til þess þurfum við *breytur* (e. variables).

2.1 Tölur - talnatýpur

Í Python eru í grunninn tvær týpur af tölum (en til eru tvær týpur af hvorri fyrir sig, sem snýr meira að minnisnotkun og er út fyrir svið þessarar bókar). Þær eru:

- **Heiltölur** - tölur sem eru ekki með neinum aukastaf. Á ensku eru þessar tölur kallaðar *integers* og er lykilorð þeirra því **int**.
- **Fleytitölur** - tölur sem eru með aukastaf, sem er fyrir aftan punkt (ekki kommu, fleytitölur eru oft kallaðar kommutölur á íslensku). Á ensku eru þessar tölur kallaðar *floating point numbers* og er því lykilorðið þeirra **float**.

Kóðabútur 2.1: Heiltölur og fleytitölur

```
1 # Heiltölur, enginn aukastafur
2 42
3 -139
4
5 # Fleytitölur, aukastafur/ir fyrir aftan punkt
6 4.0
7 -3.1415926
1 -3.1415926
```

Heiltölur og fleytitölur eru sambærilegar og má nota þær saman í reikningi. Báðar talnatýpurnar ná niður í ansi mikinn mínus og ansi hátt upp. Í kóðabút 2.1 sjáum við tvennt áhugavert, þegar við keyrðum þennan kóða þá kom úttakið -3.1415926, af hverju skyldi það vera? Þetta gerist í

Kóðabút sem er
þar er kallað í

2.2

Reikniaðgerðir og tákni

Grunnreikniaðgerðir eru nokkrar sem við könnumst við úr grunnskóla en aðrar eru framandi og við skulum skoða aðeins betur.

Táknin eru flest eins og á reiknivélum $+$, $-$, $*$, $/$ en þar að auki er annars konar deiling sem er táknuð með tveimur deilimerkjum $//$, veldishafning er táknuð með tveimur margföldunarmerkjum $**$, og svo er leifareikningur táknaður með $%$. Munurinn á deilingunni er sá að með einu skástriki er beitt hefðbundinni deilingu¹ en tvö skástrik er heiltöludeiling.

Í eftirfarandi dæmum í kóðabút, 2.2, er vert að draga fram nokkur atriði sem eru ekki augljós byrjanda. Það fyrsta er að myllumerkið ($\#$) þýðir að allt sem kemur fyrir aftan það er *athugasemd*, athugasemdir (e. comments) eru engöngu til að gera kóða læsilegri fyrir fólk, þær eru hunsaðar af tölvunni þegar hún breytir kóðanum í eitthvað sem hún skilur. Eins og sést í línu merktri númer 20 er athugasemdin svo löng að hún birtist okkur sem tvær línur en hún er í keyrslu tölvunnar álitin ein heild línu 20. Þess vegna þurfum við ekki að hafa áhyggjur af þessum inndrætti sem birtist, hann er í rauninni ekki til staðar þar sem þessi hluti textans er ein lína. Einnig eru bil á milli talna og tákna, það er líka til að gera kóðan læsilegri, bilin mega bara ekki vera fremst í línunni. Athugasemdir í kóða eru mjög mikilvægur hluti af *skjölun* (e. documentation) og ættu öll sem vilja tileinka sér forritun að venja sig á að skrifa athugasemdir. Í fyrstu skrifum við ekki flókinn kóða svo athugasemdirnar segja okkur ekki mikið, en þegar kóðinn er ekki augljós eða lausn á verkefni ekki augljós er gott að skrifa athugasemdir. Kóði sem þið komið til með að skrifa seinna meir á einnig að vera ykkur sjálfum skiljanlegur þegar þið komið að honum seinna. Því er gott að venja sig strax á að skrifa lýsandi athugasemdir.

Kóðabútur 2.2: Reikniaðgerðir

```
1 # Samlagning framkvæmd með +
2 6 + 4
3
4 # Frádráttur framkvæmdur með -
5 14 - 4
6
7 # Margföldun framkvæmd með *
8 10 * 2
9
10 # Deiling framkvæmd með /
11 60 / 6
12
13 # Heiltöludeiling framkvæmd með //
14 177 // 17
15
16 # Veldishafning framkvæmd með **
17 3 ** 2
18
19 # Leifareikningur framkvæmdur með % (e. modulus)
20 177 % 17
```

```
1 7
```

Hér vorum við einnig að biðja tölvuna um að reikna einhvern heilan helling en við báðum vélina aldrei um að segja okkur neitt frá útkomunni sérstaklega eða geymdum hana neinstaðar. Í

¹stundum kölluð fullkomin deiling

kóðabút 2.2 sést hvernig á að keyra kóða án þess að fá einhverjar villur (sjá kafla 2.4) eða gera neitt sérstakt. Markmiðið hjá okkur núna er að skilja hvernig reikniðgerðirnar virka og því ættuð þið núna að prófa ykkur áfram, skoða forgangsroð aðgerða², og þora að gera villur og reyna að lesa í þær. Nánar um hvernig þessir *reiknivirkjar* (e. arithmic operators) verka má sjá á síðu W3Schools, sem er frábær síða til að læra meira um forritun, hér.

Ítarefni 2.1 Heiltöludeiling og leifareikningur

Heiltöludeiling og leifarreikningur eru líklega ný á nálinni fyrir flestum lesendum og því allt í lagi að útskýra þær aðgerðir aðeins nánar. Þessar aðgerðir eru einmitt mjög skyldar í raun. Deilingin segir okkur hversu oft ein tala gengur upp í aðra þar sem útkoman er heil tala (eða fleytitala með 0 sem eina aukastafinn), okkur er sama um afganginn sem verður eftir. Í þessari deilingu er svarið 2 við bæði $5//2$ og $4//2$. En í leifareikningnum viljum við eingöngu vita hver er afgangurinn þegar heiltöludeilingu er beitt svo $5\%2$ væri 1, því það er einn í afgang þegar fimm er deilt með tveimur. Og það er 0 í afgang þegar fjórum er deilt með tveimur svo $4\%2$ er 0.

Það er gott að byrja á því að átta sig á því hvernig á að keyra kóða og í kóðabút 2.2 vorum við vissulega að keyra kóða. Hann gerði ekkert merkilegt en við erum strax byrjuð að forrita. Við skulum svo ekki gleyma þessum undirstöðu reikniðgerðum með þessum reiknivirkjum þegar við höldum áfram og gerum flóknari hluti³.

Reiknivirkjarnir gera svo ólíka hluti eftir því með hvaða týpum þeir eru notaðir, í þessum kafla notum við eingöngu talnatýpur en munum seinna sjá þessa sömu reiknivirkja skila okkur öðrum niðurstöðum með öðrum týpum.

2.3 Breytur

Nú höfum við séð hvernig má keyra kóða einfaldlega eins og í reiknivél. Höldum okkur við samlikinguna um reiknivélina til að útskýra *breytur* (e. variables). Á hefðbundinni reiknivél sem notuð er í stærðfræðitíma í framhaldsskóla er takki sem á stendur ANS (styting á enska orðinu *answer*). Vélin getur geymt síðasta svar sem fékkst og þegar ýtt er á þennan takka sækir vélin úr minni það svar. Flottari vélar geta svo geymt nokkuð mörg svör en það er útfyrir gagnsemi þessarar samlikingar. Þegar ýtt er á þennan takka er gildi sótt úr minnisvæðinu og á skjáinn kemur textinn ANS en á bakvið tjöldin er reiknivélin að nota gildið úr minnisvæðinu þó að við sjáum ekki hvað það er, sem er mjög gagnlegt þegar talan sem við ætlum að nota er eitthvað á við $\frac{3}{4}\sqrt[3]{\pi*7}$ og við nemnum ekki að skrifa það aftur og aftur.

Að sama skapi má láta Python úthluta minnisvæði í tölvunni fyrir þær breytur sem við viljum geyma. Munurinn er sá að við nefnum sjálf hvað minnisvæðið heitir, erum ekki bundin við að nota ANS og að við erum með, svo gott sem, óteljandi minnisvæði.

Að gefa minnisvæði merkingu og gildi er gert með *gildisveitingu*. Gildisveiting (e. assignment) þýðir að nú er einhver ákveðinn merkimiði kominn með eitthvað til að geyma. Gildisveiting er gerð með því að skrifa nafnið sem við viljum geta vísað í vinstra megin við jafnaðarmerki og gildið sem við viljum geyma í þeirri breytu hægra megin við jafnaðarmerkið, eins og sést í kóðabút 2.3

²https://is.wikibooks.org/wiki/Forgangsroð_aðgerða

³Í öllum verkefnum í kóðabút 2.2 var verið að vinna með heiltölur, þó var útkoman úr deilingunni fleytitala. Ef við myndum skipta út hverri tölu fyrir sig og setja í staðinn sömu tölu með .0 fyrir aftan þá yrðu útkomurnar þær sömu nema fleytitölur. Ef við notum ólíkar týpur, og slíkt er vandmeðfarið, er það í lagi í þessu tilfelli þar sem Python gerir þá ráð fyrir að það sé í lagi að reikna allt með fleytitölum og framkvæmir reikninginn eins og við höfum verið að beita fleytitölum í hvívetna og niðurstaðan verður þá að sjálfsögðu fleytitala.

Kóðabútur 2.3: Breytur kynntar

1	val = 5
2	
3	val + 5
1	10

Þegar við keyrum línu 1 í kóðabút 2.3 segjum við vélinni að hafa aðgengilegt minnissvæði sem við getum notað með því að skrifa orðið `val`, og setja í það minnissvæði gildið 5. Breytan er svo notuð í línu 3, nafnið hennar er notað í útreikningi sem sambærilegum kóðabút 2.2. Það sem gerist er að við veitum breytinni `val` gildi og svo köllum við í breytuna okkar með því að skrifa nafnið hennar. Prófið að breyta röðinni og sjá hvað gerist, en hvað gerist ef þið breytið bæði röðinni á línunum tveimur og nafninu á breyinni? Prófið ykkur áfram.

Ítarefni 2.2 Hvað gerist þegar við keyrum kóða?

Ef þú prófar þig áfram við að búa til breytur í vinnubók og keyra sellur gætir þú rekist á svolítið sem hefur ekki gerst áður, að þegar sella inniheldur eingöngu gildisveitingu og er keyrð þá „gerist ekkert“. Þetta finnst mörgum mjög skrítið því þau vilja fá einhverja útkomu. En útkoman er sú að þið sögðuð vélinni að geyma eitthvað, þið sögðuð henni ekki að gera neitt annað.

Breytur eru skilgreindar vinstra megin við jafnaðarmerki í Python. Eins og það væri lesið, `val` fær gildið 5. Það væri lítið vit í því að hafa það öfugt, 5 er núna jafngilt `val`. Það sem við værum þá að segja tölvunni að í hvert sinn sem hún vill nota heiltöluna fimm þá á hún að hætta við að nota töluna sjálfa og í staðinn vísa eingöngu í það sem er í minnissvæði merktu `val`. Það er alls ekki það sem við viljum (eða mjög ólíklega).

Nokkrar **reglur** í nafnavali á breytum, þetta vill vefjast fyrir sumum en lærist fljótlega:

1. Kóðalitunin á breytuheitinu má ekki vera annað en venjulegi liturinn fyrir kóða, þannig að ef nafnið fær áherslumerkingu (annan lit) er það ekki löglegt breytuheiti því það er frátekið lykilord í Python. Dæmi um það sem fær áherslulitun eru frátekin lykilord og tölustafir. Athugið að áherslulitunin í númeruðu kóðabútunum í þessari bók er mjög frumstæð.
2. Breytuheitið ætti ekki að innihalda séríslenskan staf (það er löglegt í jupyter vinnubókum en er hrikalega slæmur ávani því það er ekki löglegt allsstaðar).
3. Breytuheitið má ekki innihalda bil.

Nokkur **tilmæli** um breytunöfn með tilliti til nafnavenja í Python:

1. Breytuheiti byrja á litlum staf.
2. Ef það þarf að nota löng breytuheiti er venjan að nota snákaframsetningu (e. snake casing) sem felur í sér að gera niðurstrik á milli orða, dæmi `thetta_er_langt_nafn_a_breytu`. Annars er til kamelframsetning (e. camel casing) sem felur í sér að annað hvert orð er með stórum staf, dæmi `thettaErLikaLangtBreytuheiti`. Hvort sem þið endið á að nota meira, haldið ykkur bara við annað þeirra.
3. Breytuheiti eiga að vera lýsandi. Ef ég væri að reikna hliðar í þríhyrningi væri gott að eiga breytur `a`, `b` og `c`. En ef ég væri að búa til reiknirit sem býr til tölvuleikjapersónu af handahófi með því að velja tilviljanakennt nafn, aldur og starf þá væru breytuheitin `a`, `b` og `c` alveg glötuð því þegar ég kæmi aftur að kóðanum mínum myndi ég ekki hafa hugmynd um hvað `a`, `b` og `c` væru. Betra væri að breytur hétu `nafn`, `aldur` og `starf`.

Í kóðabút 2.4 eru nokkrar gildisveitingar, það er látið eftir sem æfing að laga þennan kóðabút þannig að hann keyri villulaust (án þess að gera allt að athugasemdum) og átta sig á því hvað var að hverju sinni. Ein gildisveiting er þó svo svæsið vitlaus að þið þurfið að endurræsa kjarnann í Jupyter vinnubókinni ykkar til að geta haldið áfram (fyrir hvert skipti sem þið keyrið kóðabútin á þess að hafa lagað villuna).

Kóðabútur 2.4: Dæmi um gildisveitingar réttar og rangar

```
1 val = 5
2
3 5 = val
4
5 heiltala = 0
6
7 int = 0
8
9 Gott nafn = 1.0
10
11 3_litlar_mys = 3
12
13 utreiknud_laun_eftir_skatt = 0.65 * laun
```

Nú þegar við höfum séð hvernig má skilgreina breytu með gildisveitingu viljum við vita hvernig á að nota þessa breytu. Ef við snúum okkur aftur að reiknivélasamlíkingunni um ANS takkann þá ætti kóðabútur 2.5 að geta sýnt með eðlislægum hætti hvernig breytur nýtast. Fyrst segjum við vélinni hvað það er sem ANS á að vísa á. Svo í línu 5 segjum við vélinni að geyma aðra breytu, x , sem byggir á ANS breytunni okkar. Í þessum kóðabút er svo haldið áfram með þessa afleiddu breytu x og önnur afleidd breyta búin til útfrá henni. Það sem gerist svo í endann er sambærilegt við það að ýta á „=” takkann á reiknivélinni.

Takið eftir að þarna er notuð ný framsetning sem við höfum ekki séð áður, þarna stendur `print` með svigum fyrir aftan og inni í svigunum er breyta. Ef þessi kóðabútur er keyrður þá kemur á *staðalúttak*⁴ það gildi sem breytan inniheldur. Ef þar hefði staðið `print(halft_x)` hefðum við fengið svarið sem er geymt í breytunni `print(halft_x)`.

Kóðabútur 2.5: Að nota breytu

```
1 ANS = 3/4 * (3.1415 * 7)**(1/3)
2 print(ANS)
3 x = 3 * ANS
4 print(x)
5 halft_x = x/2
6 print(halft_x)
```

```
1 2.1012269615581634
2 6.30368088467449
3 3.151840442337245
```

Í línu 1 í kóðabút 2.5 er breytan ANS skilgreind, í línunum 2 og 3 er hún svo notuð, Í línu 4 er breytan x skilgreind og í línunum 5 er hún notuð, sama gildir um `halft_x` Breytu má einungis nota eftir að hún hefur verið skilgreind. Ef við reynum að vísa í breytu án þess að hafa tekið frá minnishólf með sama nafni þá lendir vélin í vandræðum. Eins ef við værum að segja vinum okkar sögu og nefna Hafstein á nafn án þess að kynna hann myndi viðmælendur okkar truflast og biðja um útskýringu. Gerið tilraun á þessu með því að færa til línurnar í kóðabútnum og sjá hvað gerist þegar kóðinn er keyrður.

⁴Þann stað sem texti myndi prentast þegar forritið er notað, hvort sem það er á skjá eða beint á pappír úr prentara eða eitthvað allt annað. Kannski verður úttaki varpað beint inn í heilann á forriturum einhvern tíma?

Skipunin *print* sem kemur þarna oft fyrir er *fall*, við skoðum föll nánar í kafla 10 en þangað til munum við kynnst nokkrum innbyggðum föllum eins og `print()`, `type()` og `len()`. Við beitung föllunum með því að skrifa nöfn þeirra og setja inn í þau *viðföng* (e. parameters). Með því er átt að þið setjið inn í svigana fyrir aftan `print`, það sem þið viljið að prentist. Við megum beita `print` skipuninni óspart, það hjálpar gífurlega við að skilja hvað það er sem er að gerast og hvað, ef eitthvað, er að fara úrskeiðis.

Þið eruð einnig hvött til þess að venja ykkur á að skoða úttakið í hverju þrepi áður en leitað er hjálpar til annarra, einnig má fletta upp í listanum yfir algengar villur í kafla 14.1.

Núna höfum við séð tvær týpur, heiltölur og fleytitölur. Breyta getur innihaldið hvernig týpu sem er. Þá þurfum við að athuga hvað má gera við breyturnar okkar. Hingað til höfum við eingöngu skoðað reikniðgerðir sem eru framkvæmdar með kunnuglegum táknum, við höfum ekki verið að beita neinum innbyggðum *aðferðum* á tölurnar okkar. Við sjáum það gert í kafla 3 þegar við skoðum hvernig megi vinna með texta.

Að því sögðu þá þurfum við að skoða breytur nokkuð betur áður en við förum að beita þeim á skilvirkan hátt. Við erum búin að skoða reiknivirkja og gildisveitingu, og nú ætlum við að skoða *reiknivirkjagildisveitingu* (e. assignment operators) þar sem við uppfærum gildi í breytu með því að nota reiknivirkja (eins og `+` eða `-`) með gildisveitingu (`=`). Þetta sést betur í kóðabút 2.6 þar sem við byrjum á að búa til breytu því að reiknivirkjagildisveiting snýst um að gefa gömlu minnissvæði gildi sem byggir á því sem þar áður var. Línur 2 og 3 í kóðaútnum eru jafngildar en vegna þess að þær eru báðar keyrðar þá uppfærist gildið á breytunni nem tvisvar.

Kóðabútur 2.6: "Reiknivirkjagildisveiting"

```
1 nem = 0
2 nem = nem + 1
3 nem += 1
4 print(nem)
5 nem += 2
6
7 stofn_staerd = 30
8 stofn_staerd *= 2
9
10 thusund = 1000
11 fimm_hundrud = thusund/2
12 tvo_hundrud_og_fimmtiu = fimm_hundrud/2
13 print(tvo_hundrud_og_fimmtiu)
14
15 allt = 1000
16 allt /= 2
17 allt /= 2
18 print(allt)
19
20 laun = 100
21 verdbolga = 0.02
22 laun *= 1 + verdbolga
23 print(laun)
```

```
1 2
2 250.0
3 250.0
4 102.0
```

Hér í kóðabút 2.6 sést að það er gagnlegt og fljótlesið þegar það á að uppfæra gildi á breytu að gera það með því að nota reiknivirkjann með gildisveitingunni. Það er skýrara því við sjáum þá strax að eiga á við breytuna eins og hún er en ekki með einhverju öðru gildi. Dæmin sem eru tekin eru í röð: fjöldi nemenda aukinn línulega, stofnstærð á einhverri tegund margfaldast,

peningafjárhæð minnkuð (í fyrra dæminu eru fleiri breytur sem gæti verið gagnlegt en í því seinna er ein sem breytist) og svo það síðasta er launahækkun sem um nemur einhverri verðbólguþjá.

2.4 Villur

Að svo stöddu er gott að hafa í huga hinar ýmsu *villur* (e. errors) sem geta komið upp. Þegar við forritum í Python fáum við yfirleitt í hendurnar mjög lýsandi villur sem segja okkur hvað við gerðum vitlaust og hvar⁵. Áður en lengra er haldið er vitlegt að kynnst þeim algengu villum sem koma upp, hvað þær þýða og hvernig á að taka á þeim.

- **Nafna villa** (e. `NameError`), þar sem við reyndum að nota breytu sem við höfum enn ekki skilgreint. Þessi villa kemur upp þegar við skrifum nafnið á breytunni okkar vitlaust þegar við ætlum að beita henni eða við gleymdum að skilgreina hana áður en við beittum henni. Til dæmis myndum við fá nafnavillu við að skilgreina breytuna `Valborg` en nota svo breytuna `valborg`, þar sem hástafir og lágstafir skipta máli í Python og eru þessar tvær breytur algerlega óskyldar í minninu. Einnig getur þessi villa komið upp þegar við ætlum að nota strengi en gleymum að skilgreina þá sem strengi með gæsalöppum og látum vélina halda að við séum að vinna með breytur. Sjáum í kafla 3 hvernig á að skilgreina strengi.

Þetta lögum við með því að sjá hvaða nafn við ætluðum að nota og pössum okkur að það nafn hefur fengið einhverja skilgreiningu áður en að við reynum að nota það (það er ofar í kóðanum).

- **Týpu villa** (e. `TypeError`), þar sem eitthvað var gert við gögn sem týpan af gögnunum leyfir ekki. Til dæmis að beita reiknivirkja á breytu sem styður ekki notkun hans.
- **Málskipanar villa** (e. `SyntaxError`), þar sem eitthvað var vitlaust skrifað, vitlaust tákni á vitlausum stað. Til dæmis var komma notuð í stað punkts eða breytuheiti byrjaði á tákni eða tölu.

Það sem við gerum í því að fá þessa villu er að lesa okkur til um hvað það er sem má gera við týpuna okkar og athuga hvernig við fáum fram þá virkni sem við vildum með því að leysa vandann á annan máta. Hér erum við í rauninni að misskilja hvað má og hvað má ekki og við þurfum að átta okkur betur á því hvað er í boði.

- **Inndráttar villa** (e. `IndentationError`), þar sem kóðinn er ekki rétt inndreginn. Eins og kom fram í inngangi þá þarf Python kóði að vera vel uppsettur til þess að hann keyri. Við sjáum fyrst í kafla 5 hvernig við beitum inndrætti svo núna ef við fáum þessa villu þá er það vegna þess að við erum með óþarfa bil fyrir framan kóðann okkar.

Það sem við gerum er að skilja hvað á að vera í hvaða inndrætti og laga kóðann þannig að hann sé vel uppsettur.

- **Vísis villa** (e. `IndexError`), þar sem við reyndum að ná í sætisvísi sem er ekki til í gögnunum okkar. Í kafla 3 sjáum við týpu sem hefur sætisvísa.

Það sem við gerum í þessari villu er að átta okkur á því hversu margir sætisvísar eru til staðar og hvaða vísa við vildum fá, laga svo kóðann í samræmi við það sem við ætluðum að sækja.

- **Gildis villa** (e. `ValueError`), þar sem við reyndum að ná í eða nota gildi úr gögnum sem er ekki til. Gögnin eru til en gildið er ekki til staðar í þeim.

Athugum hér að við reyndum að sækja eitthvað, næstum því eins og upp úr poka, og í stað þess að segja áttu þetta til? Þá sögðum við við vélina „þú átt þetta til, láttu mig hafa það!“. Svo það sem við getum gert til að laga það er að segja „áttu þetta til?“ eða „reyndu að láta mig hafa það ef þú átt það“. Þessi lausn er ansi óljós að svo stöðu þar sem við höfum ekki farið yfir hvernig á að ná í gildi upp úr gögnunum okkar en vonandi verður þetta ljósara þegar þar að kemur.

- **Eiginda villa** (e. `AttributeError`), þar sem við reynum að ná í eða beita eigindum sem gögnin okkar búa ekki yfir. Við getum séð hvaða eigindum gögnin okkar búa yfir með því að lesa skjölun um þau eða kíkjja snögg undir húddið með því að gera punkt fyrir aftan gögnin og ýta á tab

⁵td. í kóðabútum 3.2 og 6.13 má sjá villuskilaboð í úttaki

na aftur í tab

takkann og þá sjáum við þau eigindi sem týpan býr yfir. Ef við skoðum þau eigindi sem eru til fyrir heiltölur og fleytitölur sjáum við að þau eru ekki alveg eins og ef við reynum að nota þau sem eru til fyrir annað en ekki hitt á víxl þá fáum við eigindavillu.

Það sem við gerum í þessu er svipað týpu villunni, það er að lesa okkur til um hvaða eigindi gögnin okkar búa yfir og hvað við getum náð í og notað. Eigindi eru mismunandi eftir týpum og er mikilvægt að átta sig á því hvaða eigindi eru í boði hverju sinni svo að við veljum rétta týpu fyrir gögnin okkar.

2.5 Æfingar

Æfing 2.1 Búðu til breytu sem inniheldur heiltölu

Æfing 2.2 Búðu til breytu sem inniheldur fleytitölu

Æfing 2.3 Búðu til breytu sem inniheldur samlagningu breytanna úr verkefnum 2.1 og 2.2. Af hvaða típu er þessi þriðja breyta?

Æfing 2.4 Gefum okkur að við eigum eftirfarandi kóða, hvernig fáum við breytuna *helmingur* til að innihalda helminginn af því sem er í breytunni *allt*. Nú megum við ekki bara skrifa inn töluna 1000 í útreikninginn, við þurfum að beita breytunni *allt* því að hún gæti breyst og við viljum ekki að kóðinn okkar gefi vitlaust svar ef *allt* breytist. Einnig viljum við búa til þriðju breytuna sem á að vera helmingurinn af helmingnum, hvernig fáum við helminginn af breytunni *helmingur*.

```
1 allt = 1000
2 helmingur =
```

Æfing 2.5 Nú langar okkur að reikna helminginn af breytunni *allt* alveg eins og í verkefni 2.4 nema við viljum alls ekki geyma niðurstöðurnar í breytu heldur viljum við hafa áhrif á breytuna *allt*. Hvernig getum við prentað út fyrst helminginn af *allt* og svo helminginn af því?

Æfing 2.6 Hvernig fyllirðu inn í eftirfarandi kóða þannig að hann reikni út langhlið í rétthyrndum þríhyrningi? Þar sem *a* og *b* eru skammhliðar þríhyrningsins og þær þarf að skilgreina sem einhverjar stærðir áður en hægt er að reikna *c*.

```
1 ??
2 ??
3
4 c_i_odru_veldi = a**2 + b**2
5 c = c_i_odru_veldi**0.5
6 print(c)
```

Æfing 2.7 Skrifaðu kóða sem veldur eftirfarandi villum:

- a) Nafnavilla.
- b) Málskipunarvilla.
- c) Inndráttarvilla.

3. Strengir

Til þess að geta sýnt og notað texta þarf gagnatýpu til að halda utan um hann. Í flestum æðri forritunarmálum, og Python er ekki undantekning, eru gögn af þeirri týpu kölluð **strengir**. Lykilorð fyrir þessa týpu er **str**.

3.1 Strengir skilgreindir

Til þess að afmarka texta og segja vélinni að fara með hann sem af týpunni strengur þarf að nota tákn. Við þurftum ekki að gera það þegar við skrifuðum tölurnar en nú, og seinna, notum við ákveðin tákn fyrir ákveðnar týpur.

Táknin sem skilgreina strengi eru gæsalappir. Einfaldar gæsalappir eru úrfellingakomman sem venjulega er lengst til hægri á lyklaborði, tvöfaldar gæsalappir eru sér tákn sem er venjulega á sama takka og 2. Einnig er hægt að gera streng með þremur einföldum gæsalöppum. Dæmi um streng væri "halló heimur" eða 'halló heimur', takið eftir að gæsalappirnar þurfa að passa. Og fyrir lengri texta notum við þrjár einfaldar gæsalappir.

Kóðabútur 3.1: Strengir skilgreindir

```
1 textinn_minn = "halló ég má skrifa mörg orð inn í þessar gæsalappir"  
2  
3 einfaldar_gæsalappir = 'ég má líka skrifa innan einfaldra gæsalappa'  
4  
5 thetta_virkar_ekki = 'gæsalappirnar þurfa að passa saman'
```

Í sumum forritunarmálum er munur á því að nota einfaldar og gæsalappir, þar sem einfaldar eru notaðar fyrir staka stafi (sér gagnatýpa) og tvöfaldar fyrir strengi. En það er enginn raun munur á því hvernig Python meðhöndlar þær.

3.2 Strengir og reikniaðgerðir

Við erum búin að sjá að það megi leggja tölur saman og margfalda þær. Nú ætlum við að skoða hvaða reikniaðgerðir er hægt að framkvæma með strengi og hvaða áhrif það hefur. Rifjið

upp reiknivirkjana úr kafla 2.2 og prófið ykkur svo áfram með breytturnar úr kóðabút 3.1, notið reiknivirkjana á breytturnar eða á einhverja breytu og einhverja tölu. Skoðið hvað má og hvað má ekki.

Kóðabútur 3.2: Strengir og reikniaðgerðir

```

1 "halló" // 3

1 -----
2 TypeError                                Traceback (most recent call last)
3 <ipython-input-56-720336c54f29> in <module>
4 ----> 1 "halló" // 3
5
6 TypeError: unsupported operand type(s) for //: 'str' and 'int'
```

Þetta eru fyrstu villuskilaboðin okkar í bókinni, við fengum týpuvillu það sést í línu 2 í úttakinu í kóðabút 3.2, okkur er bent á (lína 4) að villan gerist í línu 1 í kóðanum sem var keyrður og að hún sé vegna þess (lína 6) að aðgerðin `//` sé ekki heimil fyrir týpunar streng og heiltölu.

Hér er aðalatriðið að fá annað hvort eitthvað út á úttakið eða að fá týpuvillu, ef þið fenguð málskipanarvillu (`SyntaxError`) þá skrifuðu þið bara eitthvað vitlaust og þurfið að laga það.

Nú þegar þið eruð búin að gera nokkuð margar tilraunir og komast á því að tvær reikniaðgerðir eru leyfilegar.

Þegar við notum `+` til að setja saman strengi þá erum við að beita *samskeytingu* (e. concatenation). Samskeyting þýðir að einum streng er bætt við fyrir aftan annan streng. Það skiptir máli hvor er fyrir framan: `"halló" + "bless"` verður að `"hallóbless"` en `"bless" + "halló"` verður að `"blesshalló"`.

Þegar við notum `*` til að margfalda streng með heilli tölu erum við að beita *lengingu* (e. multiply) og strengurinn er endurtekinn ákveðið oft. Þannig að `"halló" * 3` verður `"hallóhallóhalló"` en takið eftir að `"halló " * 3` verður `"halló halló halló "`, sjáiði muninn? Í línu 2 í kóðabút 3.3 er þessu einnig beitt, að setja bil þar sem búist er við að strengjum sem skeytt saman. Þetta er eingöngu gert til að einfalda okkur lífið að svo stöddu, við skulum ekki venja okkur á að setja óþarfa bil fyrir aftan strengina okkar. Sjá má hvernig hægt að er að komast hjá þessari bilnotkun í línu 9. Takið einnig eftir hvernig `print()` skipunin er látin prenta út nokkrar breytur með því að setja kommur á milli.

Kóðabútur 3.3: Samskeyting og lenging strengja

```

1 strengur_a = "a"
2 strengur_b = " og b!"
3
4 sameinadir_a_og_b = strengur_a + strengur_b
5 sameinadir_b_og_a = strengur_b + strengur_a
6
7 fyrsta_nafn = "Valborg"
8 seinna_nafn = "Sturludóttir"
9 fullt_nafn = fyrsta_nafn + " " + seinna_nafn
10
11 print(sameinadir_a_og_b, sameinadir_b_og_a, fullt_nafn)
12
13 eitt_ord = "kex"
14 eitt_ord*3

1 a og b!  og b!a Valborg Sturludóttir
2
3 'kexkexkex'
```

3.3 Vísar í streng

Strengir eru ákveðin röð tákna¹. Táknin, eða stafirnir, sitja á sínum stað og eru ákveðið mörg. Því er hægt að tala um stafabil og lengd í strengjum. Við getum séð hversu mörg stafabil eru í streng með því að telja þau sjálf eða láta tölvuna segja okkur það með innbyggða fallinu `len()` (stytting á enska orðinu `length`).

Kóðabútur 3.4: Stafabilafjöldi

```
1 strengur1 = "kex"
2 print(len(strengur1))
3
4 strengur2 = "kex með smjöri, osti og sultu"
5 print(len(strengur2))
```

```
1 3
2 29
```

Nú þegar við vitum hversu mörg stafabil eru í strengnum getum við notað þau. Við getum sagt við vélina mig langar til að fá *vísi* (e. *index*) (einnig kallað sætisnúmer, sæti og stæði) númer 1 og séð hvaða tákn er í þeim vísi. Til að ná í eitthvað upp úr streng þurfum við að nota hornklofa (e. square brackets), tákn sem eru eins og kassalaga svigar [og]. Við notum þessi tákn í Python til að ná í gögn upp úr einhverri gagnagrind, sjáum nánari útskýringu á því fyrirbæri í kaflanum 4. Nú lítum við svo á að strengir séu til þess að geyma fyrir okkur tákn í ákveðinni röð og við getum nálgast þessi tákn með því að nota hornklofa. Inn í hornklofann ætlum við að láta þann vísi (eða það sætisnúmer) sem við viljum vinna með. Skoðum aftur sama streng og í kóðabút 3.4 og sjáum hvað er í vísi 1 í þeim streng.

Kóðabútur 3.5: Vísir 1

```
1 strengur = "kex"
2
3 print(strengur[1])
```

```
1 e
```

Eins og sést í kóðabút 3.5 þá vísar vísir númer 1 ekki á fremsta stafinn sem er í þessu tilfelli k heldur vísar hann á stafinn e. Það er vegna þess að í Python og flestum öðrum forritunarmálum (ekki öllum) er byrjað að telja í núll. Þannig að fremsti vísirinn í streng (og öðrum gagnagrindum) er núllti vísirinn. Hver er þá síðasti vísirinn? Nú höfum við komist að þeirri niðurstöðu (í kóðabút 3.4) að strengurinn "kex" hefur þrjú stafabil, að það séu þrír sætisvísar í strengnum, að k sé í vísi 0, e sé í vísi 1 og þá hlýtur x að vera í vísi 2. Síðasti vísirinn í streng er því einum lægri heldur en lengdin á strengnum. Þannig að strengur af lengdinni fimm, eins og strengurinn "texti", hefur fimm stafabil sem eru í vísunúmer 0,1,2,3 og 4.

Ítarefni 3.1 Vísar í streng

Strengur af lengd n hefur n tákn augljóslega, en númerin á vísunum fyrir táknin ná frá 0 upp í $n-1$. Þetta er gömul hefð og er hún hluti af flestum æðri forritunarmálum. Það er þó ekki þannig að tölvan byrji að telja í 0, heldur byrjar hún að geyma röð hluta í minnishólfi og fremsta minnishólfið í röðuðum hlut fær sætisnúmerið 0. Ástæðan er

¹ Vegna þess að strengir eru í ákveðinni röð og af ákveðinni lengd eru þeir *ítranlegir* (e. *iterable*) sjá nánar í kafla 6

einfaldari útreikningar við að sækja röðuð gögn. Fremsta stakið í röðuðum hlut er þá kallað núllta stakið.

3.3.1 Óbreytanleiki

Nú höfum við séð að það er hægt að sækja stafabil í streng, eins og tildæmi núlltáknið í strengnum. Þá er mikilvægt að hafa í huga að í Python er ekki leyfilegt að endurskilgreina hluta úr streng. Byrjum á því að skoða hvað endurskilgreining þýðir. Ef við búum til breytu eins og í kóðabút 2.6 og notum nafnið á henni aftur til að segja vélinni að endurnýta minnissvæði með ákveðnu nafni. Þá erum við búin að endurskilgreina breytuna okkar, hún var eitthvað áður en nú er hún eitthvað annað.

Þar sem strengir eru með ákveðin númeraða vísa sem benda á ákveðin tákn gætum við þá ekki bara sagt við vélina „mig langar að breyta bara tákni númer 0“? Það er ekki í boði því að í Python eru strengir *óbreytanlegir* (e. immutable) og því er bara hægt að vinna með þá eins og þeir eru eða endurskilgreina þá alveg.

3.3.2 Neikvæðir vísar

Nú höfum við talið frá 0 og upp í $n-1$, frá vinstri til hægri en það má einnig telja frá hægri til vinstri. Ef okkur langar að vinna með öftustu stökin í streng þurfum við ekki að vita hvað strengurinn er langur, við getum talið frá hægri endanum og unnið með neikvæða vísa. Í því tilfelli byrjum við ekki að telja í 0, því það væri *tvírætt* (e. ambiguous). Tölván myndi ekki vita hvorn 0 vísinn við værum að biðja um þegar við segðum `strengur[0]`, hvort við værum að tala um núll frá vinstri eða hægri. Þess vegna byrjum við að telja frá hægri í -1 , og höldum þannig áfram þar til við erum komin niður í $-n$ þar sem n er lengdin á strengnum. Svo strengurinn "kexer með vísana 0,1 og 2 en einnig vísana -3, -2 og -1 bæði í þessari röð, svo vísir -1 er alltaf síðasta táknið í streng.

3.3.3 Hlutstrengir

Nú vitum við hvernig á að sækja eitt stakt tákn upp úr streng. En hvernig náum við í einhvern hluta úr honum? Það er einnig gert með hornklofunum og við notum þá með ákveðnum hætti, við fáum að setja inn fleiri upplýsingar heldur en bara hvaða staka vísi við viljum. Þá megum við nýta okkur allt að þrjá *stika* (e. parameters).

Stikarnir okkar eru hvar við viljum byrja að lesa hlutstrenginn okkar, hvar við viljum hætta og hvað við viljum taka stór skref. Þetta er gert með heilum tölum með tvípunktum á milli, sem má sjá í kóðabút 3.6. Í línu 3 eru tveir tvípunktar innan hornklofanna og tölurnar sem koma á milli þeirra er afmörkunin á því hvað við viljum lesa upp úr strengur. Nú er vert að nefna að þegar við notum þessa málskipan eru ákveðin gildi sjálfgefin, skoðum hvað það þýðir.

Tökum dæmi um `strengurinn_minn[a:b:c]` þar sem a , b og c eru stíkar til að sækja hlutstreng, hvað getur staðið fyrir a , b , og c ? Hvað ef við sleppum þeim? Hver eru sjálfgefin gildi þessara stika?

Stikarnir a , b , og c verða að vera:

1. a er vísirinn sem við byrjum fyrir framan, ef þetta væri 0 væri *leshaus* vélarinnar staddur fyrir framan núllta táknið og það yrði lesið næst. Þessi vísir verður að vera lægri en b (annars fæst tómur strengur). Sjálfgefið er að a sé fremsti stafurinn í strengnum.
2. b er vísirinn sem við hættum fyrir framan, þar stoppum við leshausinn og vélin les ekki það tákn. Sjálfgefið er fyrir aftan aftasta stafinn svo síðasta táknið er lesið, sem gerir það að verkum að við þurfum ekki að vita hvað strengur er langur til að geta sótt hann allan.
3. c er skrefastærðin sem er sjálfgefin 1, það er að við skoðum hvert einasta tákn og hoppum ekki yfir neitt stak. Ef c er valið stærra er það fjöldinn tákna sem á að hoppa yfir frá lesstað að næsta tákni.

Kóðabútur 3.6: Hlutstrengir

```

1 strengur = "kex með smjöri, osti og sultu"
2
3 print(strengur[1:8:1])
4
5 sami_strengur = strengur[::]
6
7 aftan_x = strengur[3::]
8
9 kex = strengur[0:3]
10
11 sultu = strengur[-5:]
12
13 nema_sidasti = strengur[:-1:]
14
15 annar_hver = strengur[::2]
16
17 ofugur = strengur[::-1]
18
19 print(sami_strengur, aftan_x, kex, sultu, nema_sidasti, annar_hver, ofugur)

```

```

1 ex með
2 kex með smjöri, osti og sultu með smjöri, osti og sultu kex sultu kex með smjöri, osti
  og sult kxmðsjr,ot gslu utlus go itso ,irøjms ðem kek

```

Takið eftir að hvar sem engin tala kemur fyrir þegar tvípunktur er notaður þá er setur vélin sjálfgefið gildi í staðinn.

3.4 Strengjaaðferðir

Áður en aðferðir á strengi eru kynntar þarf að útskýra stuttlega hvað aðferðir eru. Við höfum séð `print()` fallið notað, það er innbyggt fall í Python sem prentar það sem beðið er um á staðalúttak. Það að fall sé innbyggt þýðir að nafnið á því er frátekið og hægt er að beita því án þess að beita kóðasafni (sjá kafla 11). Innbyggð föll í Python eru nokkur og koma þau fyrir hér og þar í bókinni, ekki er þörf á að kynna virkni þeirra sérstaklega heldur er gagnlegra að kynna þau til sögunnar jafnóðum eftir því sem við þurfum á þeim að halda.

Í fljótu bragði virkar fall eins og við þekkjum föll úr stærðfræði, það heitir einhverju nafni, eins og `cos`, og tekur við einhverju viðfangi innan sviga, eins og `cos(x)`, og getur skilað einhverri niðurstöðu, sjá má meira um föll í kafla 10. Aðferðir eru sérhæfð föll sem virka á ákveðnar gagnatýpur. Þannig að allar aðferðir eru föll, ekki öll föll eru aðferðir. Á ensku eru aðferðir kallaðar *methods* og föll *functions*. Aðferðir eru í raun „hengdar aftan á” þá típu sem þær eiga að verka á. Það er gert með því að skrifa nafnið á breytunni sem inniheldur gögnin sem við viljum framkvæma aðferðina á, gera svo punkt, skrifa nafnið á aðferðinni og setja sviga, inn í svigana fara öll þau viðföng sem aðferðin tekur við.

Þetta er í raun fyrstu kynni okkar af hlutbundinni forritun. Strengurinn er hlutur og aðferðin verkar á hlutinn.

Annað sem þarf að hafa í huga áður en við vinnum með aðferðir á strengi er að strengir eru óbreytanlegir (e. immutable) sem þýðir að aðferðir sem eru notaðar á þá *skila* öðrum strengjum í stað þess að breyta strengnum sem við keyrðum aðferðina á. Með það í huga skulum við skoða eftirfarandi lista af aðferðum sem áhugavert er að taka fyrir.

Hér koma fyrir nokkrar aðferðir, gerum ráð fyrir að þær séu að verka á breytuna `strengur` sem inniheldur táknið "valborg Sturludóttir".

- `strengur.capitalize()` skilar strengnum "Valborg sturludóttir" þar sem fremsti táknið er nú hástafur.
- `strengur.upper()` skilar strengnum "VALBORG STURLUDÓTTIR" þar sem allir stafir eru nú háfstafir.
- `strengur.lower()` skilar strengnum "valborg sturludóttir" þar sem allir stafir eru nú lágstafir.
- `strengur.switchcase()` skilar strengnum "VALBORG sTURLUDÓTTIR" þar sem búið er að skipta út lágstöfum fyrir hástafi og öfugt.
- `strengur.index('v')` skilar tölunni 0 þar sem fyrsta 'v' táknið kemur fyrir í vísi 0
- `strengur.index('x')` skilar villu þar sem táknið 'x' kemur ekki fyrir í strengnum
- `strengur.find('v')` skilar tölunni 0 þar sem fyrsta 'v' táknið kemur fyrir í vísi 0
- `strengur.find('x')` skilar tölunni -1 þar sem 'x' finnst ekki í strengnum.

Takið eftir því að þarna er orðið lykilorðið „skilar“, sem þýðir að við fáum í hendurnar eitthvað til að vinna með sem við getum t.d. vistað í breytu, við skoðum þetta nánar þegar við gerum okkar eigin föll í kafla 10. Það er þörf á því að vinna með aðferðir á strengi með þessum hætti því að við munum að strengir eru óbreytanlegir. Þannig að ef við viljum vinna með einhverja útkomu byggða á streng þá þurfum við að fá útkomuna í hendurnar, því strengurinn sem aðferðinni var beitt á breytist ekki neitt við að kalla í aðferðina. Í upptalningunni hér að ofan getum við keyrt allar þessar línur í röð eins og kóða og búið við að fá þessi svör því að breytan strengur verður aldrei fyrir neinum breytingum, hún helst sem "valborg Sturludóttir" þrátt fyrir að við köllum í alla þessa fylkingu af aðferðum.

Þar sem það sem strengjaaðferðirnar skila flestar eru strengir má setja hverja aðferðina á eftir annarri, eins og `"Valborg".upper().lower().swapcase().capitalize()`. Þessi aðgerðarsúpa er tiltölulega vitlaus en leyfileg, það sem er að gerast er að fyrst er `upper` keyrt og svo er `lower` keyrt á það sem `upper` skilaði, og svo koll af kolli. Einnig má þarna á milli ná í hlutstreng og gera t.d. `"Valborg"[0:3].lower()`. Svona vinnur vélin sig frá vinstri til hægri svo lengi sem að það sem skilast vinstra megin sé eitthvað sem er löglegt að beita hægri hliðinni á. Dæmi um ólöglegt væri `"Valborg".index('b').upper()` þar sem `.index()` skilar heiltölu og á þær er ekki hægt að beita aðferðinni `.upper()`.

Í þessari bók verða ekki gerð skil á öllum þeim aðferðum sem eru í boði fyrir þær típur sem við skoðum. Þær eru mýmargar og til ýmiss gagnlegar en það er út fyrir svið þessarar bókar að taka hverja fyrir sig fyrir og því munum við bara nefna þær gagnast okkur að skoða.

Gerið ítarlegar tilraunir. Ekki lesa þennan undirkafla bara, gerið ykkar eigin prófanir og áttið ykkur á því hvernig þetta hangir saman. Að því sögðu ætlum við að skoða eina strengjaaðferð sérstaklega `.format()` sem tekur við eins mörgum viðföngum og við viljum setja inn í einhvern annan streng sem inniheldur jafn marga slaugusviga, `{}`, og við viljum setja inn í staðinn fyrir.

Kóðabútur 3.7: Aðferðin `.format()` kynnt

```
1 strengur = "kex með {}, {} og {}"
2 matur = strengur.format("avókadó", "majónesi", "eggi")
3 print(matur)
```

```
1 kex með avókadó, majónesi og eggi
```


3.5 Æfingar

Æfing 3.1 Búðu til breytu sem inniheldur streng

Æfing 3.2 Búðu til breytu sem inniheldur streng, búðu til aðra breytu sem geymir fremsta stafinn úr þeirri breytu.

Æfing 3.3 Notaðu innbyggt fall til þess að finna lengdina á strengnum "halló góðan daginn í dag".

Æfing 3.4 Notaðu innbyggt fall til þess prenta út þann staf sem er í þriðja stæði í strengnum 'kex!'.

Æfing 3.5 Notaðu innbyggt fall til þess finna lengdina á strengnum 'kex!'.

Æfing 3.6 Notaðu heiltöludeilingu til að prenta út þann staf sem er í miðju strengsins "allra handa", sem er strengur af lengd 11 og því skilgreiningaratriði hvort stakið í stæði 4 eða 5 sé í miðjunni. Hvort kemur tómt bil eða stafurinn a?

Æfing 3.7 Búðu til tvær breytur sem innihalda strengi, búðu svo til þriðju breytuna sem inniheldur samskeytingu af þessum tveimur breytum. Lengdu þriðju breytuna, þannig að samskeytingin sé endurtekin að minnsta kosti tvisvar sinnum.

Æfing 3.8 Gefum okkur að til séu tveir strengir, n1 og n2, þeir innihalda fyrsta nafnið þitt og eftirnafn þitt. Gefum okkur einnig að þeir séu ekki rétt ritaðir skv. íslenskum ritunarreglum. Hvernig setjum við þá saman í einn streng eftir að hafa beitt á þá aðferðum til að þeir séu örugglega með fyrsta staf stóran og alla aðra litla?

Æfing 3.9 Nú gerum við ráð fyrir að vera með streng í höndunum sem er geymdur í breytunni lykill. Strengurinn á að verða sterkt lykilorð og við viljum rugla hann töluvert til þess að hann verði ekki einfalt orð sem auðvelt er að giska á. Til þess ætlum við að gera eftirfarandi:

1. Búa til annan streng sem inniheldur einhver tákn (tölur, bókstafi og önnur tákn)
2. Búa til breytu sem inniheldur lengdina á tákna strengnum og aðra sem inniheldur lengdina á lykilstrengnum
3. Búta upp lykil strenginn (sama sætisnúmer má nota oftar en einu sinni en öll þurfa að vera til staðar), skeyta við hvern bít einhverjum bít úr táknastringnum. Í þessu skrefi má lengja bítana og/eða beyta strengjaaðferðum á þá og endurskilgreina lykil strenginn sem þessa breytingu.
4. Að lokum á að snúa strengnum við, þannig að hann sé afturábak.

4. Listar

Listar eru gagnagrindur, sem þýðir að þeir geta geymt fyrir okkur hin ýmsu gögn og gert okkur þau aðgengileg á ákveðinn máta. Listar eru skilgreindir með hornklofum [] og er lykilorðið þeirra **list**.

4.1 Listar skilgreindir

Listar geyma, í ákveðinni röð (eins og strengir), þau gögn sem við viljum geta notað, þau mega vera af hvaða típu sem er. Gögnin sem eru sett inn í listann eru kölluð stök og röðin sem þau eru í eru aðgengileg eftir vísum eða sætisnúmerum alveg eins og tákn í strengjum. Stökin eru aðgreind með kommu. Þær típur sem við höfum séð hingað til eru heiltölur, fleytitölur, strengir og listar. Allt eru þetta möguleg stök í lista.

Kóðabútur 4.1: Listar skilgreindir

```
1 listinn_minn = []
2
3 talna_listi = [1, 2, -3000, 4.8, -3.14, 9]
4 strengja_listi = ["halló", "bless", "11", "6"]
5
6 talan_null = talna_listi[0]
7 strengur_eitt = strengja_listi[1]
8 listi_af_strengjunum = strengja_listi[1:3]
9
10 nyr_listi = ["núllta stakið", 1, 2, 3.0, "fjórða stakið", [5]]
11 talan_fimm = nyr_listi[5][0]
12
13 print(listinn_minn, talan_null, strengur_eitt, listi_af_strengjunum, talan_fimm)
```

```
1 [] 1 bless ['bless', '11'] 5
```

Í kóðabút 4.1 sjáum við fimm lista skilgreinda, sá fyrsti inniheldur ekkert stak og er tómur listi, næstu tveir innihalda einsleit gögn, sá fjórði er búinn til sem sneið (e. slice) og sá fimmti inniheldur fjölbreytt gögn. Breytan í línu 6 fær gildið 1 sem er heiltala, breytan í línu 7 verður strengurinn bless og breytan í línu 8 verður listi sem inniheldur strengina bless og 11.

Við sjáum einnig að við erum með 6 stök í listanum `nyr_listi` sem er skilgreindur í línu 10. Fremsta stakið er strengur, næstu þrjú eru tölur, síðan kemur annar strengur og síðasta stakið í sæti 5 er listi. Sá listi inniheldur eitt stak sem er þá í núllta vísi í þessum innri lista. Það sem sést svo í línu 11 er keðjun (e. chain) hornklofa, þannig að hornklofa er beitt á það sem fyrri hornklofinn skilaði. Þetta er eins og að skeyta einni strengjaaðferð fyrir aftan aðra eins og við sáum í lok síðasta kafla. Það sem gerist er að fyrst skoðar vélin hvað er í 5 sæti í breytunni `nyr_listi`, sem er listinn `[5]`, þá nær vélin í það sem er í núllta sæti í þeim lista sem er heiltalan 5.

Þetta getum við svo sannreynt með því að skoða úttakið og gera okkar eigin tilraunir.

Ef við hugsum okkur töflureikni eins og Calc eða Excel þá getum við ímyndað okkur að ein lína þar sé eins og einn listi hér, að hver dálkur þar innihaldi gögn sem væri stak í listanum hér. Þá getum við líka ímyndað okkur að ef við erum með margar raðir séu þær geymdar á einni örku eða einu skjali. Sjáum hvernig það myndi líta út í kóðabút 4.2 þar sem við viljum halda utan um starfsfólk í fyrirtæki. Ef við ættum skjal í töflureikni sem héldi utan um allt starfsfólk í fyrirtæki gæti hausinn á því litið svona út: Nafn Tölvupóstur Deild Símanúmer

Svo er hver röð fyrir neðan það útfyllt með upplýsingum um einhvað tiltekið starfsman.

Kóðabútur 4.2: Listar af listum

```
1 starfsfolk = [{"Jóna Jónsdóttir", "jona@fyrirtaeki.is", "Póstur", "4445555"},
2               ["Kristján Kristjánsson", "kristjan@fyrirtaki.is", "Laun", "4445589"],
3               ["Halldóra Halldórudóttir", "halldora@fyrirtaeki.is", "Skrifstofa", "4445500"]]
```

Við tökum eftir því að listinn `starfsfolk` í kóðabút 4.2 inniheldur þrjá aðra lista, og þeir eru aðgreindir með kommu alveg eins og stökin inni í hverjum innri lista fyrir sig eru líka aðgreind með kommu. Einnig tökum við eftir því að hér sjáum við í fyrsta sinn inndrátt, það er í raun bara aukalegt bil sem vélin hunsar við að skilgreina breytuna `starfsfolk` og auðveldar það okkur að lesa kóðann. Þetta er ekki eins og inndrátturinn sem við munum sjá og beita í næsta kafla, Segðir, skilyrðissetningar og sanngildi. Takið eftir því að gögnin eru einsleit, að fremsta stakið í öllum innri listum er af sömu típu og svo koll af kolli. Þetta auðveldar gagnavinnslu því að við getum gert ráð fyrir því að lína númer 10.000 líti eins út án þess að þurfa að skoða hana.

4.2 Að vinna með gögn

Þegar við geymum gögn viljum við að þau séu aðgengileg og að við getum skoðað þau, breytt þeim og unnið með á máta sem hentar okkur. Listar gera okkur kleift að nálgast gögn eftir sætisvísunum, við eigum eftir að sjá gagnagrindur sem geyma stökin á annan máta. Við náum í gögn upp úr lista eftir sætisvísi alveg eins og við sóttum tiltekið tákn úr streng, með því að nota hornklofa og það vísa sem við vildum. Sætisvísar eru frá 0 upp í lengdina á listanum að einum frádregnum, svo ef það eru þrjú stök í listanum eins og í kóðabút 4.2, þá er listinn af lengd 3 og vísarnir í honum er 0, 1 og 2. Einnig megum við nota neikvæða vísa, eins og í strengjum, þar sem síðasta stakið er í vísi -1 og fremsta stakið er í vísi sem er jafn neikvæðri lengd listans.

Hér þurfum við að athuga að við viljum ekki ruglast á því að skilgreina lista með hornklofum og að sækja gögn úr lista eða streng með hornklofum. Í fyrra tilfellinu standa hornklofarnir einir og sér, þar sem við erum að skilgreina nýjan lista. Í seinna tilfellinu standa hornklofarnir fyrir aftan þá breytu sem á að sækja gögn upp úr með ákveðnum sætisvísunum. Sjáum hvernig við getum fengið upplýsingar sem eru skráðar um tiltekið starfsman úr listanum.

Kóðabútur 4.3: Unnið með gögn úr lista

```
1 print(starfsfolk[0])
2 print(starfsfolk[0][0])
3 print(starfsfolk[0][1][4])
```

```

1 ['Jóna Jónsdóttir', 'jona@fyrirtaeki.is', 'Póstur', '4445555']
2 Jóna Jónsdóttir
3 @

```

4.2.1 Listar eru breytanlegir

Nú allt í einu munum við að Jóna er ekki Jónsdóttir heldur Alfreðsdóttir og við þurfum að laga það, við þurfum ekki að skilgreina listann allann upp á nýtt (sem við hefðum þurft að gera ef við værum með streng) heldur þurfum við bara að setja nýtt gildi inn fyrir það sem heldur utan um nafnið hennar Jónu. Við vitum að nafnið hennar er í listanum okkar sem heldur utan um starfsfólk, við vitum að hún er í núllta innri listanum og að nafnið hennar er núllta stakið í þeim lista, við sáum það í kóðabút 4.3. Þá það sem við gerum er að endurskilgreina þann stað í listanum í stað þess að endurskilgreina allan listann. Hugsíð þetta eins og 100.000.000 línur í gagnagrunni, væri ekki þægilegt að geta breytt bara einni línu í stað þess að þurfa að gera afrit af öllum grunninum til þess að breyta einu litlu nafni?

Kóðabútur 4.4: Unnið með gögn úr lista

```

1 starfsfolk[0][0] = "Jóna Alfreðsdóttir"
2 print(starfsfolk)

1 [['Jóna Alfreðsdóttir', 'jona@fyrirtaeki.is', 'Póstur', '4445555'], ['Kristján
  Kristjánsson', 'kristjan@fyrirtaki.is', 'Laun', '4445589'], ['Halldóra
  Halldórudóttir', 'halldora@fyrirtaeki.is', 'Skrifstofa', '4445500']]

```

4.3 Gagnlegar aðferðir á lista

Eins og tekið var fram í kaflanum um strengi þá er ekki ætlunin að fara yfir allar þær innbyggðu aðferðir sem til eru fyrir lista heldur draga fram nokkrar sem eru mjög gagnlegar til að auka skilning á notkun á aðferðum.

Gefum okkur að við eigum listann [0, 2, 1, 3] sem er geymdur í breytunni `listinn_minn`, við gefum okkur einnig að aðferðir séu keyrðar á hann án þess að aðferðin á undan hafi breytt honum neitt.

- **pop** virkar eins og við séum með stafla af diskum og við poppum einum disknum af.
`listinn_minn.pop()`
 - það sem þetta gerir er að breyta listanum og skila staki.
 - gildið sem það skilar er aftasta stakið úr `listinn_minn`.
 - 3 er gildið sem það skilar í okkar tilfelli svo `listinn_minn` verður að [0,2,1].
 - hægt er að geyma það með því að gera `x = listinn_minn.pop()` og þá inniheldur `x` töluna 3.
 - einnig er hægt að setja inn sætisnúmer sem viðfang og þá er stakið í því sæti fjarlægð og listinn dregst saman, sjá kóðabút 4.5.
- **append** þýðir að skeyta aftan við og það er nákvæmlega það sem aðferðin gerir.
`listinn_minn.append(x)`
 - það sem þetta gerir er að breyta listanum þannig að búið er að bæta breytunni `x` aftast í listann.
 - þessi aðferð skilar engu til baka til okkar svo það er ekkert vit í því að skrifa `listi = listinn_minn.append(4)`
 - segjum að `x` hafi verið stillt sem talan 4 þá lítur listinn núna svona út [0,2,1,3,4].
 - þessi aðferð verður að fá eitt viðfang og nákvæmlega eitt viðfang, sem er af hvaða gagnatýpu sem er, svo við gætum sett inn einn lista sem inniheldur 100.000 stök en það

er nákvæmlega einn listi.

– sjá notkun í kóðabút 4.6

- **sort** þýðir að raða og þessi aðferð raðar listanum ef það er mögulegt.

`listinn_minn.sort()`

- það sem þetta gerir er að raða listanum í röð með samanburðarvirkjum (þeir verða kynntir í kafla Segðir, skilyrðissetningar og sanngildi), og stökin í listanum þurfa þá að vera samanburðarhæf.
- aðferðin raðar listanum í röð frá lægsta gildi til hæsta gildis, það er okkur samt þegar við skoðum talna lista en í því tilfelli að listinn innihaldi bara strengi þýðir það að listanum er raðað í stafrófsröð sem er skilgreind eftir því táknakerfi sem Python notar.
- `listinn_minn.sort()` myndi gera það að verkum að hann sé nú geymdur sem `[0,1,2,3]`.
- aðferðin skilar engu svo það er ekkert vit í því að gera `x = listinn_minn.sort()`
- sjá notkun í kóðabút 4.7.

Kóðabútur 4.5: `.pop()` aðferðin

```
1 test = [1,2,3]
2
3 x = test.pop()
4 y = test.pop(0)
5 print(x, y)
6 print(test)
```

```
1 3 1
2 [2]
```

Kóðabútur 4.6: `.append()` aðferðin

```
1 test = []
2
3 test.append(1)
4 test.append("nú bætum við streng aftast í listann")
5 test.append(["hér er heill listi", "með nokkrum stökum", "en hann er samt einn stakur listi", "og telst því sem að bæta við einu staki"])
6 test[2].append("hér var bætt aftast í innri listann, ekki er komið nýtt stak í test")
7
8 print(test)
```

```
1 [1, 'nú bætum við streng aftast í listann', ['hér er heill listi', 'með nokkrum stökum', 'en hann er samt einn stakur listi', 'og telst því sem að bæta við einu staki', 'hér var bætt aftast í innri listann, ekki er komið nýtt stak í test']]
```

Sjáum að í línu 4 í kóðabút 4.5 þá er einhver tala sett inn í aðferðina, sem segir til um sætisnúmerið sem við viljum fjarlægja en í línunni á undan þá var það aftasta stakið. Athugum einnig úttakið að listinn `test` hefur snarminnkað. Getiði núna fjarlægt stak í stæði 1? Af hverju ekki?

Athugum í kóðabút 4.6 er verið að bæta aftan í lista, í línu 5 er heilum lista bætt við og í línu 6 er bætt við þann lista. Skoðið þetta og prófið ykkur áfram með það. Hvað gerist ef þið setjið tvo strengi inn sem viðfang með kommu á milli? Getiði sett inn streng sem er með strengjaaðferð hangandi á sér inn í svigana?

Þá síðast skoðum við að raða, raða má einsleitum eða sambærilegum stökum. Ef listinn inniheldur innri lista er raðað eftir fremsta, núllta, staki hvers lista. Gerið nú tilraun á þessu með því að setja inn gögn af mismunandi týpum inn í lista og raða svo, eða breyta starfsfólki listanum þannig að fremsta stakið sé einhversstaðar tala en annarsstaðar strengur. Sjáið hvaða villu þið fáið.

Kóðabútur 4.7: .sort() aðferðin

```
1 test = [1,6,3,1]
2 test.sort()
3 print(test)
4
5 test = ["b", "a", "m", "z"]
6 test.sort()
7 print(test)
8
9 starfsfolk = [["Jóna Jónsdóttir", "jona@fyrirtaeki.is", "Póstur", "4445555"],
10              ["Kristján Kristjánsson", "kristjan@fyrirtaki.is", "Laun", "4445589"],
11              ["Halldóra Halldórudóttir", "halldora@fyrirtaeki", "Skrifstofa", "4445500"]]
12 starfsfolk.sort()
13 print(starfsfolk)
```

```
1 [1, 1, 3, 6]
2 ['a', 'b', 'm', 'z']
3 [['Halldóra Halldórudóttir', 'halldora@fyrirtaeki', 'Skrifstofa', '4445500'], ['Jóna
   Jónsdóttir', 'jona@fyrirtaeki.is', 'Póstur', '4445555'], ['Kristján Kristjánsson',
   'kristjan@fyrirtaki.is', 'Laun', '4445589']]
```

4.4 Æfingar

Æfing 4.1 Búðu til breytu sem inniheldur lista

Æfing 4.2 Verkefnið er tvíþætt:

1. Búðu til lista sem inniheldur 4 stök sem öll eru af mismunandi týpum.
2. Vitandi hvar strengurinn er í listanum, skaltu svo breyta stakinu í listanum sem inniheldur strenginn og setja einhvern annan streng í staðinn.

Æfing 4.3 Gefin er eftirfarandi kóði. Það sem við viljum gera er að fletta upp heimavist og netfangi nemanda 1 og 2. Við viljum búa til strengjabreytu sem inniheldur þessi gögn fyrir hvorn nemanda fyrir sig. Án þess að vita hvernig nem1 og nem2 breytur lita út (eins og við höfum fengið þær gefnar að nafninu til og sjáum ekki hvað þær geyma) við fáum að vita að breytur séu listar sem séu eins uppbyggðir og header listinn.

Við þurfum því að beita index aðferðinni til að finna gögnin.

```
1 header = ["nemandi", "sími", "heimavist", "netfang", "lykilorð", "áfangar"]
2 nem1 = ["Valborg", "9999999", "vestur", "valborg@netfang.is", "best_practice",
  "FORR2**"]
3 nem2 = ["Sturludóttir", '00000000', 'austur', "valborg@example.com", "1234", "FORR1**"]
```

Æfing 4.4 Gefinn er eftirfarandi kóðabútur, náðu í strenginn "valli" þannig að hann sé geymdur í breytu og type fallið af breytunni skili niðurstöðunni str. Náðu einnig í töluna 0 innan listans og geymdu í breytu þannig að type fallið af henni skilið int.

```
1 nested_list = [[[0],1],2],["hvar"],["er"],["valli"],"?"]
```

Æfing 4.5 Hvers vegna prentast hér **tómur** listi?

```
1 listed = ["stak í núllta stæði", "fyrsta", "öðru", "þriðja", "fjórða"]
2 print(listed[2:2])
```

Æfing 4.6 Leystu eftirfarandi verkefni í röð:

1. Búðu til lista sem inniheldur nokkur nöfn, þetta á að vera tengiliðalisti.
2. Raðaðu listanum í stafrófsröð, eins og Python gefur kost á fyrir íslensku.
3. Það gleymdist að setja Agnesi í listann, hvernig bætirðu henni við aftast í listann?
4. Það kemur alveg hrikalega út að hafa Agnesi aftast eftir að hafa raðað listanum, raðaðu listanum aftur í stafrófsröð
5. Æ, nú er listinn orðinn of langur, nú skaltu fjarlægja eitthvað nafn úr listanum, þó ekki það aftasta.

Æfing 4.7 Leystu eftirfarandi verkefni í röð:

1. Búðu til lista sem inniheldur nokkra innri lista, innri listarnir eru upplýsingar um gæludýr

(nafn, aldur og tegund).

2. Kemur í ljós að Askja, 13 ára gömul border collie tók gleymdist, bættu henni í listann.
3. Askja á sér það áhugamál að elta laufblöð, bættu því aftast í listann sem inniheldur gögnin um Öskju.
4. Nú skaltu raða ytri listanum.
5. Kemur í ljós að það hentar ekki að geyma gögn um áhugamálið hennar Öskju, fjarlægðu þau gögn úr listanum um Öskju.
6. Æ, nú er Askja dáið og það þarf að fjarlægja hana úr ytri listanum.

5. Segðir, skilyrðissetningar og sanngildi

Kóða má skipta í *segðir* (e. expressions) og *yrðingar* (e. statements). Segð er eitthvað sem krefst svars, „er rigning?”. Svarið er metið sem gildi og við fáum útkomu. Yrðing er eitthvað sem er sett fram sem staðreynd „það er rigning”.

Núna ætlum við að velta fyrir okkur segðum, í þessum kafla ætlum við að einbeita okkur að því að meta útkomu og fá í hendurnar svör sem við getum svo gert eitthvað við.

Til þess að gera það þurfum við að læra á nýja típu sem heitir `boolean` og hefur lykilorðið **bool**, boolean gildi eru kölluð sanngildi (stundum búlsk gildi). Boolean týpan er frábrugðin þeim títum sem við höfum séð hingað til því að það eru eingöngu tvö möguleg gildi sem Boolean getur verið, **True** og **False** sem þýðast sem 1 og 0, satt og ósatt. Þau eru upprunin úr búlskri algebru¹ (e. Boolean algebra). Nú er það flestum kunnug staðreynd að tölvur vinna með 0 og 1 í grunninn, en hvernig það er notað í almennri forritun í æðri forritunarmálum er viðfangsefnið okkar núna.

Í þessum kafla verður farið yfir sanngildi, *samanburð* (e. comparison) og *samanburðarvirkja* (e. comparison operators), *rökvirkja* (e. logical operators) og svo *skilyrðissetningar* (e. conditional statements). Það er mikilvægt að ná góðum tökum á þessum kafla ef halda á lengra inn í námsefnið, ef ekki er skilingur fyrir hendi á því hvernig segðir virka eða hvernig á að setja upp skilyrðissetningu er erfitt að ætla að halda mikið áfram. Því er gott að gefa sér nægan tíma í þetta efni og gera ítarlegar tilraunir.

5.1 Sanngildi

Eins og kom fram í inngangi kaflans eru sanngildi einungis tvö, True og False. Hægt er að geyma þau í breytum eins og gögn af öðrum títum sem við höfum séð. Sanngildi eru einnig metin sem 1 eða 0, fyrir True annars vegar og False hinsevegar.

Vitandi að gildin geta verið 0 eða 1 (aldrei bæði í einu) þá er þess virði að nefna hérna sanntöflur. Látum p vera yrðinguna „það er rigning” og látum q vera yrðinguna „mér er kalt”. Þá gætum við, með því að skoða mismunandi aðstæður, fengið rökrétt svar við t.d. spurningunni „er rigning og

¹Ekki verður farið yfir búlska algebru af neinu ráði í þessari bók en þau fræði eru gífurlega góður grunnur til að skilja betur hvernig segðir og rökvirkjar virka, endilega kikið á ensku Wikipedia síðuna.

Tafla 5.1: Sanntafla

p	q	s1	s2
0	0	0	0
0	1	0	1
1	0	0	1
1	1	1	1

er mér kalt?” sem við getum skrifað sem spurning1 (eða s1) og svo annarri spurningu sem er „er rigning eða er mér kalt?” sem við getum kallað spurning2 (eða s2).

ttta ótrúlega
bláss sem er á
xtans og töflunn-

Ef við horfum á töflu 5.1 þá sjáum við að yrðingarnar okkar um rigningu og kulda eru uppsettar þannig að hver lína í töflunni er einstakt ástand, og allar mögulegar samsetningar koma fram ². Báðar yrðingar eru ósannar í fyrstu línunni, svo eru þær sannar sitt á hvað, og í fjórðu línu eru þær báðar sannar. Þá eru dálkarnir fyrir s1 og s2 svörin við spurningunum hér að ofan miðað við sanngildi yrðinganna í þeim tilteknu aðstæðum. Í þeim aðstæðum þar sem er hvorki rigning né mér er kalt þá er svarið við báðum spurningum einnig neitandi (0). Í þeim aðstæðum þar sem er bæði rigning og mér er kalt þá er svarið við báðum spurningum játandi (1). Þannig að til þess að svarið við spurningu 1 sé játandi þá þarf mér bæði að vera kalt og það þarf að vera rigning, svo þegar yrðingarnar eru ekki sannar á sama tíma þá skiptir ekki máli hvor sé sönn því að önnur er ósönn og því er svarið neitandi. En spurning 2 er þannig orðuð að það sé nóg að annað hvort sé mér kalt eða það sé rigning úti til þess að svarið sé játandi, svo þegar yrðingarnar eru sannar á víxl þá er svarið alltaf játandi.

Kóðabútur 5.1: Sanngildi geymd sem breytur

```
1 satt = True
2 strengur = "True"
3 osatt = False
```

Akkúrat núna þurfum við bara að vita að týpan Boolean sé til og hvernig eigi að nota hana, með hástaf fremst. Sjáum svo í seinni köflum hvernig hún gagnast okkur.

5.2 Segðir

Eins og kom fram í inngangi kaflans má líta svo á að segðir séu sá hluti af kóðans sem er metinn sem eitthvað gildi, eins og $4 + 5$ er segð en $x = 5$ er yrðing. Nú ætlum við þó að einblína á búlskar segðir, horfa á spurningar sem hafa svar sem er annað hvort satt eða ósatt. Er rigning? Þá horfum við út og sjáum að miðað við aðstæður þá er svarið annað hvort satt eða ósatt og það breytist eftir því hvenær við horfum.

5.2.1 Samanburður

Hvað er samanburður? Það er þegar eitthvað er metið miðað við eitthvað annað, eins og er þetta stærra en hitt? Er þetta þyngra? Er þetta jafngilt? Athugið hér að aðalatriðið er að bera saman eitthvað tvennt, ekki er hægt að nota samanburð nema vera með tvennt í höndunum. Þið hafið kannski lent á spjalli við barn sem segir „er ég stærri?”, stærri en hvað er ekki ljóst og við eigum því erfitt með að svara spurningunni.

²Fjöldi lína í sanntöflu byggir á fjölda yrðinga sem á að skoða. Ef það er bara ein yrðing þá er fjöldi lína 2, það er satt eða ósatt. Fjöldi lína er 2 í veldi fjölda staðhæfinga, eins og í töflu 5.1 þá eru yrðingarnar tvær svo línurnar eru 2², og ef þær væru þrjár þá væri línufjöldinn 2³ og svo framvegis.

Nú þurfum við nýtt hugtak, við erum búin að kynnast reiknivirkjum eins og + og - í kafla 2.2. Nýja hugtakið okkar eru **samanburðarvirkjar**. Samanburðarvirkjar eru notaðir til að spyrja hvort að ákveðin tengsl gilda á milli einhverja tveggja hluta. Eins og í daglegu tali þegar við segjum „er þetta epli stærra en þessi appelsína?“ og erum þannig að bera saman epli og appelsínur, samanburðarvirkjar eru til þess að gera slíka setningu formlega svo að tölva geti svarað spurningunni.

Samanburðarvirkjar eru nokkir í Python:

`==` þá er spurt hvort að hlutirnir sitt hvoru megin við virkjann séu jafngildir

`!=` þá er spurt hvort að hlutirnir sitt hvoru megin við virkjann séu ólíkir

`<` þá er spurt hvort að það sem er vinstra megin sé strangt minna en það sem hægra megin (3 er ekki minna en 3 t.d.)

`>` þá er spurt hvort að það sem er vinstra megin sé strangt stærra en það sem er hægra megin

`<=` þá er spurt hvort að það sem er vinstra megin sé minna eða jafnt því sem er hægra megin

`>=` þá er spurt hvort að það sem er vinstra megin sé stærra eða jafnt því sem er hægra megin

Skoðum kóðabút þar sem þessir samanburðarvirkjar eru nýttir til þess annars vegar að fá niðurstöður með tölur og hinsvegar strengi.

Kóðabútur 5.2: Samanburðarvirkjar

```
1 strengur1 = "abc"
2 strengur2 = "bcd"
3 strengur3 = "3"
4 tala1 = 3
5 tala2 = 3.0
6 tala3 = 4
7 print('jafngildissamanburður')
8 print(tala1 == tala3)
9 print(strengur1 == strengur2)
10 print(tala1 == tala2)
11 print(strengur3 == tala1)
12
13 print('minna en')
14 print(strengur1 < strengur2)
15
16 print('minna eða jafnt')
17 print(tala1 <= tala2)
```

```
1 jafngildissamanburður
2 False
3 False
4 True
5 False
6 minna en
7 True
8 minna eða jafnt
9 True
```

Í kóðabút 5.2 er ekki verið að nota alla samanburðarvirkjana heldur einungis sýna hvernig er hægt að prófa sig áfram með þá.

5.2.2 Rökvirkjar

Rökvirkjar (e. logical operators) í Python eru þrír, þeir eru **og**, **eða** og **ekki** táknað með `and`, `or` og `not`. Nöfnin þeirra eru lykilorð í Python eins og nöfnin á týpunum sem við höfum séð (**str**, **int**, **float**, **list**) en rökvirkjar eru ekki gögn af einhverri týpu heldur eru meira eins og reiknivirkjarnir (+, -, *, **, //, %). Það sem þessir virkjar gera fyrir okkur er að taka tvær búlskar segðir og egja okkur eitthvað um samsetningu þeirra. Tökum dæmi; „Kaffið er heitt og það eru til sítrónur.“ Hægt

er að meta hvort að kaffið sé heitt eða ekki, og fá þannig út sanngildi fyrir þá segð, það er hægt að gera það sama fyrir segðina um sítrónurnar. En tökum eftir að á milli þessara tveggja segða er rökverkinn *og*, sem segir okkur að til þess að meta gildi allrar setningarinnar þurfa báðar segðirnar sitthvoru megin við rökverkjann að vera sannar til þess að setningin í heild sinni skili sönnu annars er hún ósönn.

and til þess að segð með þessum rökverkja sé sönn þurfa báðar hliðar að vera sannar, annars er hún ósönn

- Það má líta á *og* rökverkjann eins og margföldun, hann hefur forgang umfram *eða*.
- Þar sem satt er 1 og ósatt 0 þá ef við margöldum með 0 fáum við alltaf 0 út.
- „það er heitt úti“ og „það er kalt úti“ myndi skila okkur ósönnu því ekki getur bæði verið satt.
- „það er heitt úti“ og „klukkan er fimm“ myndi skila okkur sönnu eftir aðstæðum.

or til þess að segð með þessum rökverkja sé sönn þarf önnur hvor hliðin að vera sönn, annars er hún ósönn.

- Það má líta á *eða* rökverkjann eins og samlagningu.
- Þar sem satt er 1 og ósatt 0, þá þurfum við bara að sjá 1 einu sinni til þess að útkoman í heild sinni verði sönn.
- „það er heitt úti“ eða „það er kalt úti“ myndi skila okkur sönnu ef þetta væru þau einu tvö hitastig sem væru í boði.
- „það er heitt úti“ eða „klukkan er fimm“ myndi skila sönnu eftir aðstæðum.

not snýr við sanngildi segðar, not er ekki sett á milli segða heldur fyrir framan eins segð.

- Það má líta á rökverkjan *ekki* eins og mínus, hann snýr við sanngildi eins og formerki
- Ekki satt yrði ósatt, ekki ósatt yrði satt.
- **ekki** „það er heitt úti“ yrði að yrðingunni „það er ekki heitt úti“.

Ítarefni 5.1 Rökverkjar sem reikniaðgerðir

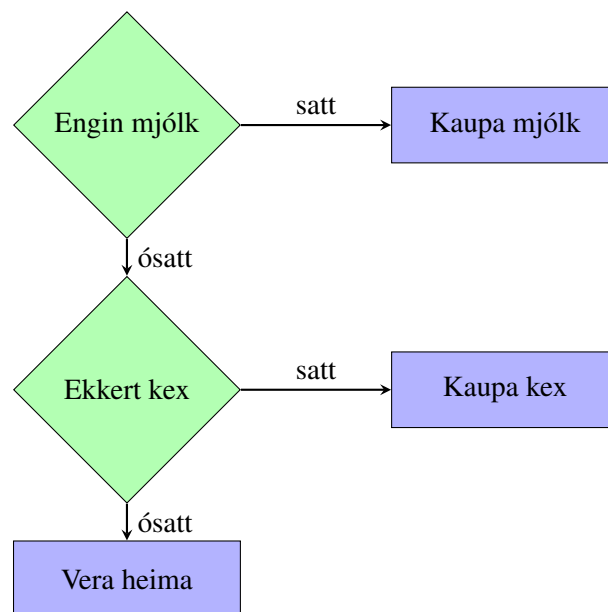
Til að halda áfram með þessa samlikingu með margföldun, samlagningu og mínus skulum við skoða eftirfarandi reikningsdæmi: $1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 0 + 1 \cdot 0 + (-1)$. Hér gerum við ráð fyrir að hver hluti af þessu reikningsdæmi sé yrðing sem búið er að meta sem sanna eða ósanna eftir þeim aðstæðum sem við erum í (kaffið er heitt, það er kalt úti og þess háttar). Þegar við reiknum þetta dæmi sjáum við að margfaldað er með 0 í báðum þáttunum þar sem margföldun kemur fyrir svo útkoman í hvorum fyrir sig ætti að vera núll. Þessi síðasti liður er okkur ekki eins eðlislægur en við munum að það eru bara til 0 eða 1 og mínus skiptir gildinu okkar svo við hljótum að enda með 0. Þannig að við endum í $0 + 0 + 0$ sem gefur okkur 0 og því er öll segðin metin sem ósönn.

5.3 Skilyrðissetningar

Nú viljum við vita til hvers í ósköpunum við vorum eiginlega að leggja það á okkur að skilja hvenær eitthvað er satt eða ósatt. Það er einmitt heilmikið tölvunarfræðilegt gagn í því að geta spurt svona já eða nei spurninga sem tölvan getur svarað. Til dæmis viljum við geta framkvæmt einhverja aðgerð í forritinu okkar **ef** einhver skilyrði eru fyrir hendi. Segjum að við séum með vekjaraklukku sem við forritum til að hringja þegar klukkan er orðin 8. Þá viljum við geta spurt tölvuna hvort að það sé satt eða ósatt að klukkan sé orðin 8. Ef klukkan er ekki orðin 8 viljum við ekki gera neitt, en ef hún er orðin átta þá viljum við að hún spili einhvern hljóð eða titri. Við gætum líka verið að forrita einfaldan tölvuleik eins og hengimann, ef spilarinn er ekki búinn að giska á alla stafina í orðinu okkar viljum við geta beðið viðkomandi að spyrja aftur. **Annars** viljum við að notandinn fái

verðlaun fyrir að hafa giskað á rétt orð³. Einnig gætum við viljað gera eitthvað tiltekið þá og því aðeins að eitthvað annað var ósatt. Ef við notum okkar eigin máltilfinningu til að leggja skilning í eftirfarandi setningu: Ef við eigum ekki mjólk vil ég kaupa mjólk, ef svo er ekki vil ég athuga hvort að við eigum kex og ef við eigum ekki kex vil ég kaupa það, annars fer ég ekkert í búðina. Hér er aðaláherslan lögð á mjólkurstöðuna okkar, ef við eigum ekki mjólk viljum við laga það, en ef við eigum mjólk þá getum við gert eitthvað annað.

Þarna eru komnar aðstæður þar sem við athugum mólkurstöðuna og fyllum á ef þarf, en ef við eigum nóg af mjólk þá viljum við samt athuga hvort að við eigum nóg af safi því að við gætum þurft að fylla á þar. Hér er kannski ekki augljóst en ef það vantar mjólk þá skiptir ekki máli hvort það vanti kex eða ekki, við förum í búðina og kaupum mjólk, við kaupum ekki kex. Þetta skilst kannski frekar á flæðiriti sem sést á mynd 5.1. Flæðiritið líkir eftir uppsetningu á skilyrðissetningum þannig að það sem er inni í gænum þríhyrningum eru spurningar sem þarf að svara, bláu ferhyrningarnir eru svo niðurstöður sem fást í málið.

Mynd 5.1: Hér sést hvernig setningin: „Ef við eigum ekki mjólk vil ég kaupa mjólk, ef svo er ekki vil ég athuga hvort að við eigum kex og ef við eigum ekki kex vil ég kaupa það, annars fer ég ekkert í búðina.” má setja fram sem fæðirit. Ef það er engin mjólk þá förum við og kaupum mjólk, en ef það er til mjólk þá athugum við hvort að það sé til kex og kaupum það ef það vantar, hins vegar ef við eigum bæði kex og mjólk er engin ástæða til að fara í búðina.

Vegna þess að áherslan er lögð á „við eigum ekki mjólk” þá er vitlegast að setja inn segð sem er með neitun. Ef yrðingin m stendur fyrir setninguna „við eigum mjólk” þá er yrðingin ekki m (not m) „við eigum ekki mjólk”. Skoðum þetta í töflu 5.2, sambærilegri þeirri sem við sáum áður (tafla 5.1), nema í staðinn fyrir p og q notum við yrðinguna „það er til mjólk”.

³Hérna er gert ráð fyrir að mega giska óendanlega oft rangt.

Tafla 5.2: Sanntafla með ákveðnum yrðingum

m = það er til mjólk	ekki m = það er ekki til mjólk	
0	0	Bæði ósatt, getur ekki verið
0	1	
1	0	
1	1	Bæði satt á sama tíma, getur ekki verið

Við viljum að aðalatriðið komi fram í inngangspunktinum í skilyrðissetningunni okkar til að hún sé skýrt upp sett og skiljanleg, til þess gætum við þurft að nota neitun. Við sjáum betur í næstu þremur undirköflum hvað ætti að fara á hvaða stað, en eins og með góðar nafnavenjurnar þegar við nefnum breyturnar okkar skulum við venja okkur á strax í upphafi að skilyrðissetningarnar okkar eru skýrar.

Nú höfum við séð í inngangi þessa undirkafla orðunum ef og annars slengt fram. Við þekkjum þessi orð og skiljum hvernig á að nota þau í setningu til að kalla fram útkomu. En það sem við þurfum að gera núna er að átta okkur á því að þessi orð eru mun formlegri í forritun heldur en í daglegu tali. Eins og til dæmis: „Ertu ekki að hugsa um Jamie Lee Curtis?” Í íslensku er hægt að svara þessari spurningu með „já ég er ekki að hugsa um hana” eða „nei ég er ekki að hugsa um hana” og bæði skilst, einnig er hægt að segja „jú ég er að hugsa um hana”. Forritunarmál eru ekki tungumál, þau eru formleg og því er engin tvíræðni í boði.

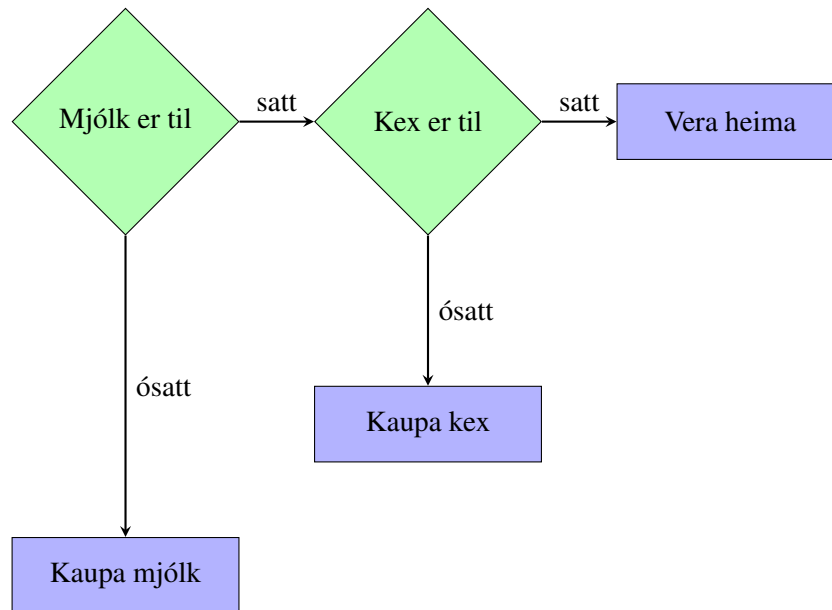
Skoðum því nú hvað það þýðir að nota skilyrðissetningar (e. conditional statements) í Python með lykilorðunum **if - elif - else**, sem verða þó kynnt annarri röð.

5.3.1 if

Fyrsta lykilorðið sem við tökum fyrir er **if**, þar sem ekki er hægt að búa til skilyrðissetningu án þess. Og nú þurfum við að huga að því hvernig kóðinn okkar er uppsettur. Það sem á að framkvæma undir ef setningunni/if yrðingunni er inndregið um fjögur bil eða einu sinni á „tab” takkann⁴. Eina sem ræður því hvað fer mikið af kóða undir hverja yrðingu er hóf og skynsemi. Við sjáum svo í kafla 5.3.4 um hreiðrun hvers vegna það er mikilvægt að skilyrðissetningar séu skýrar.

Góð venja er að búa til skilyrðissetningar þar sem aðalvirknin á sér stað inni í if yrðingunni, þannig að segðin sem fer þar inn passi við hvað eigi að framkvæma. Ef við tökum aftur dæmið um mjólkina og búðarferðina í mynd 5.1 og skoðum hvernig flæðiritið breytist eftir því hvernig við orðum skilyrðin. Það er að við skoðum hvernig uppsetningin á flæðiritinu verður bjöguð ef við orðum spurninguna með jánun en ekki neitun: Ef það er til mjólk vil ég athuga hvort það sé til kex ef svo er vil ég vera heima, annars kaupi ég kex ef það er til mjólk en ekki kex og annars kaupi ég mjólk ef það er ekki til mjólk. Þetta er kannski ekki nógu flókin setning til þess að valda þeim hughrifum sem ætlast er til, en við sjáum að til þess að komast að þeim endapunkti sem aðaláherslan er á „vera heima” þar sem hún er fyrsti endapunkturinn okkar þá þurfum við að fara í gegnum tvær spurningar. Svo með því að orða spurninguna öðruvísi erum við búin að setja upp skilyrðissetninguna upp þannig að mólkurstaðan er núna ekki lengur í forgrunni, við virðumst frekar vera að reyna að halda okkur heima.

⁴Hann er fyrir ofan „CapsLock” takkann.

Mynd 5.2: Hér sést hvernig setningin: „Ef það er til mjólk vil ég athuga hvort það sé til kex ef svo er vil ég vera heima, annars kaupi ég kex ef það er til mjólk en ekki kex og annars kaupi ég mjólk ef það er ekki til mjólk.” má setja fram sem fæðirit. Þetta veldur því að aðaláherslan virðist nú vera að komast að því hvort eigi að kaupa kex eða vera heima og mjólkurstaðan er athuguð fyrst af einhverri ástæðu. Setningin í heild er frekar ruglingsleg og hún kom mun betur út í flæðiritinu á mynd 5.1. Þó áherslan sé önnur er niðurstaðan sú sama, það er á ábyrgð forritara að skrifa kóða sem er læsilegur og skiljanlegur.

Skoðum nú kóðabút 5.3 og hvað er átt við með réttum inndrætti, hér er einungis sýnt if setning ein og stök. Í kóðabútnum tökum við fyrir segðina „er til mjólk?” og veitum henni gildið True svo við erum stödd í þeim aðstæðum að við eigum vissulega til mjólk, skoðið töflu 5.2 til að sannfærast og það sem er að gerast. Við sjáum í næsta undirkafli hvað við getum gert ef við förum framhjá if setningunni okkar og viljum gera eitthvað í því tilfelli.

Kóðabútur 5.3: if notað

```

1 mjolk = True
2
3 if(not m):
4     print('við förum í búðina og keyptum mjólk')

```

```

1 # við áttum mjólk svo ekkert prentast

```

5.3.2 else

Lykilorðið **else** má fylgja **if**, en það er ekki nauðsynlegt. Hinsvegar verður að vera eitthvað *ef* til þess að það geti verið eitthvað *annars*. Setningin „annars kaupi ég mjólk” er ekki sérlega vitræn því að okkur vantar alveg fyrri hlutann. Einnig er ekki sérlega vitrænt að segja „ég kaupi mjólk ef vantar annars kaupi ég kex annars kaupi ég te annars...”. Því er einungis hægt að setja eitt annars við hvert ef, sjáum kóðabút 5.4. Sú klausa keyrist einungis þegar ef setningin sem hún hangir fyrir neðan keyrist ekki, það er eina skilyrðið. Það þarf ekki að spyrja neinnar spurningar sem er metið sem boolean gildi til að keyra else, það mun alltaf keyrast þegar segðin í ef yrðingunni var ósönn.

Kóðabútur 5.4: else notað

```

1 mjolk = True
2
3 if(not mjolk):
4     print('við fórum í búðina og keyptum mjólk')
5 else:
6     print('vera heima')
7
8 if(3 < 4):
9     print("þrír er minna en fjórir")
10 else:
11     print('ég fer ekki hingað inn, því 3 er vissulega minna en fjórir, en það er gott að
    vera við öllu búin')

```

```

1 vera heima

```

Að geta sett svona annars-klausu er mikilvægt því að við viljum geta brugðist við ef upphaflega skilyrðið okkar er ósatt. Við viljum geta tekið á öðrum tilfellum heldur en bara upphafsskilyrðinu okkar.

5.3.3 elif

En hvað ef við viljum geta tekið á einhverju sérstöku tilfelli, sem kemur einungis upp í ákveðnum aðstæðum? Við viljum ekki bara grípa það að inngangspunkturinn okkar var ósannur heldur viljum við einnig skoða eitthvað fleira? Þarna kemur setningin um mjólkina, kexið og búðarferðirnar aftur inn. Þá getum við sagt „ef það er ekki til mjólk, fer ég í búð, **annars ef** það er ekki til kex fer ég í búð og kaupi kex, nú annars er engin ástæða til að fara í búðina og ég verð bara heima”. Við viljum bara nota þetta seinna ef í ákveðnu tilfelli, við höfum ekkert að gera við kexið ef það er engin mjólk svo það er aðeins keyrt ef við vissulega eigum hana. Sjáum þetta forritað í kóðabút 5.5.

Skilyrðissetningar eru settar upp þannig að það verður að vera eitt **if** svo mega koma núll eða fleiri **elif** og að lokum má setja 0 eða 1 **else**. Þetta er eins og málfræðilegur skilningur okkar er á tungumálinu, við megum hengja endalaust af annars ef klausum inn í setningarnar okkar, þær verða þá bara erfiðari að skilja (kóðinn sömuleiðis).

Kóðabútur 5.5: elif notað

```

1 mjolk = True
2 kex = False
3
4 if(not m):
5     print('við fórum í búðina og keyptum mjólk')
6 elif(not k):
7     print('við fórum í búðina og keyptum kex')
8 else:
9     print('vera heima')
10
11 if(5 < 4):
12     print("fimm er minna en fjórir")
13 elif(4 < 4):
14     print("fjórir er minna en fjórir!")
15 elif(3 < 4):
16     print("þrír er minna en fjórir")
17 elif(2 < 4):
18     print("en 2 er líka minna en fjórir!")
19 else:
20     print('eitthvað er að')

```

```

1 við fórum í búðina og keyptum kex
2 þrír er minna en fjórir

```

5.3.4 Hreiðrun

Hreiðrun (e. nesting) þýðir að setja eitthvað endurtekið undir eitthvað annað, eins og babúska dúkkur eða að pakka gjöf inn í mörg lög af gjafapappír. Í forritun þýðir hreiðrun að yrðing af einhverri tegund tilheyri og sé keyrð innan í yrðingu af sömu tegund. Við getum hugsað þetta í samhengi við skilyrðissetningar að við séum með innri skilyrðissetningar sem þarf einnig að meta til þess að komast að niðurstöðu. Skoðum þetta aftur í samhengi við mjólkurkaupin nema nú bætum við því við að við eigum bara ákveðið mikinn pening sjá kóðabút 5.6.

Kóðabútur 5.6: Hreiðrun

```
1 mjolk = True
2 kex = False
3 peningar = 100
4
5 if(not mjolk):
6     if(p > 200):
7         print('við fórum í búðina og keyptum mjólk því við vorum með nógu mikinn pening')
8     else:
9         print('okkur vantaði mjólk en við vorum ekki með nógu mikinn pening')
10 elif(not kex):
11     if(p > 99):
12         print('við fórum í búðina og keyptum kex því við vorum með nægan pening')
13     else:
14         print('okkur vantaði kex en við vorum ekki með nægan pening')
15 else:
16     print('vera heima og geyma allan peninginn')
```

```
1 við fórum í búðina og keyptum kex því við vorum með nægan pening
```

Hreiðrun er gagnleg því að við viljum skoða eitthvað innra skilyrði aðeins ef ytra skilyrðinu er mætt.

5.4 Inntak

Nú höfum við verið að skoða spurningar og svör við þeim sem við skráðum sjálf. Það sem við viljum geta gert er að spyrja notandann að einhverju og geta gert eitthvað byggt á því svari. Við þurfum að fá inntak (e. input) frá notandanum.

Þá lærum við um nýtt innbyggt fall í Python sem heitir `input()`. Það sem `input()` gerir er að taka við streng frá notanda, notandi skrifar eitthvað inn í þartilgert svæði, og við getum notað það í forritinu okkar⁵.

Skoðum kóðadæmi í kóðabút 5.7, þar sem við geymum svarið frá notanda í breytunni `svar` og viðfangið sem við settum inn í `input` fallið er strengur sem inniheldur spurninguna sem notandinn sér. Þar sést þó ekki þegar inntak glugginn var notaður.

Fallið `input()` skilar okkur alltaf streng. Ef við viljum geta spurt notandann um tölustafi þurfum við að kunna að kasta á milli gagnataga sjálf og við sjáum hvernig það er gert í kóðabút 5.9

Kóðabútur 5.7: `input()` fallið notað

```
1 svar = input('skrifaðu nafnið þitt')
2 print('halló', svar)
```

```
1 Valborg
2 halló Valborg
```

⁵Að nota `input()` í skipanalínu gefur okkur nýja línu til að svara, að nota `input()` í Jupyter Notebooks gefur okkur lítinn glugga til að skrifa svarið okkar í fyrir neðan selluna þar sem `input()` skipunin er keyrð.

Þetta er mikilvægt fall fyrir okkur að skilja og nota á þessu stigi málsins, því að við verðum að átta okkur á því að þegar við forritum þá erum við miklu meira að vinna með breytunöfn heldur en gögn sem við getum horft á. Í kóðabút 5.7 þá kemur hvergi fram í kóðanum að nafnið sé Valborg, og það getur verið hvað sem er, við prentum bara út það sem notandinn gaf okkur án þess að vera eitthvað að skoða hvað það er. Oft vilja byrjendur horfa á gögnin sín og setja inn niðurstöður fyrir tölvuna, til dæmis verkefnið „búðu til breytu sem inniheldur nafn og prentaðu út breytuna ásamt strengnum "halló:" endar í kóða eins og sést í kóðabút 5.8. Eða að finna miðju í streng sem hægt væri að gera með `len(strengur)//2`, en byrjendum finnst eðlislægara að finna lengdina, og finna svo helminginn af því og nota svo loks þá tölu

Kóðabútur 5.8: Oft forðast byrjendur að nota breytur og treysta meira á að sjá hvað ætti að koma út

```
1 nafn = 'Valborg'
2 print('Halló: Valborg')
3
4 strengur = "þessi strengur hefur 31 tákn!!!"
5 # þetta þyrfti að gera í skrefum
6 print(len(strengur))
7 print(31/2)
8 print(strengur[15])
9
10 print(strengur[len(strengur)//2])
```

```
1 Halló: Valborg
2 31
3 15.5
4 h
5 h
```

Eins og sést í kóðabút 5.8 að til að komast að því að setja vísi 15 inn og fá táknið þarf að keyra fyrst línuna `len(strengur)` til þess að sjá þá tölu og svo þarf að deila þeirra tölu með tveimur til að finna miðjuna og svo þarf handvirkir að setja þá tölu inn eftir að hafa breytt henni í næstu heilu tölu. Það sem er að gerast er ekkert rangt, það er hinsvegar mikil vannýting á því sem tölvan getur gert fyrir okkur og eykur vinnuna fyrir okkur sjálf umtalsvert því að það þarf að keyra hvert skref í kóðabútnum fyrir sig til að komast að því hvað eigi að gera í næsta skrefi, í stað þess að gera það í einni línu eins og í línu 10.

5.4.1 Kastað á milli gagnataga

Til þess að geta unnið með gögn eins og þá típu sem við viljum þurfum við að læra að *kasta* á milli taga/týpna (e. typecasting). Þetta þýðir að við látum vélina umrita gögnin okkar yfir í annað gagnatag, sem er einungis hægt ef að gögnin eru sambærileg týpunni sem á að kasta í.

Þá koma lykilorðin sem við höfum lært fyrir týpunar okkar að gagni. Við þekkjum núna strengi með lykilorðið **str**, heiltölur með lykilorðið **int**, fleytitölur með lykilorðið **float** og lista með lykilorðið **list**. Þá notum við lykilorðið eins og fall og setjum inn í fallið sem viðfang það sem á að verða að því gagnatagi sem lykilorðið segir til um. Sjáum í kóðabút 5.9 hvernig á að fara að þessu.

Nú höfum við séð að `input()` fallið skilar alltaf til okkur gögnum af taginu/týpunni strengur. En við viljum geta kannski unnið með inntakið frá notandanum sem tölu. Ef að strengurinn inniheldur einungis tölur á bilinu 0-9 er hægt að geyma hann sem heiltölu eða fleytitölu, ef hann inniheldur einungis tölur á bilinu 0-9 og nákvæmlega einn punkt er hægt að geyma hann sem fleytitölu.

Kóðabútur 5.9: Hvernig á að kasta á milli gagnataga

```
1 talnastrengur = "123"
2 heiltala = int(talnastrengur)
3 fleytitala = float(talnastrengur)
```

```
4
5 fleytitolustrengur = "3.1415"
6 talan_pi = float(fleytitolustrengur)
```

Nú þar sem við vitum að við getum fengið streng í hendurnar frá notanda, vitandi það að við báðum um tölu, getum við leyft okkur að kasta strengnum í það talnatag sem okkur hentar. Við sjáum svo í seinni hluta bókarinnar hvernig á að taka á mismunandi tilfellum og reyna á eitthvað sem gæti valdið villu án þess að það skemmi fyrir okkur, en núna ætlum við að láta sem að við getum treyst notendum til að gefa okkur inntak sem samræmist því sem við báðum um. Prófið ykkur nú áfram með að kasta á milli taga, þið munið fá einhverjar villur og það er frábært. Gerið tilraunir og prófanir, kastið á milli allra þeirra taga sem þið þekkið í öll þau tög sem þið þekkið, hvað má hvað má ekki?

Ástæðan fyrir því að vilja kasta á milli taga er til að geta beitt þeim aðgerðum og aðferðum sem eru í boði fyrir það gagnatag sem við sækjumst eftir að nota, til dæmis er ekki hægt að sækja þriðja tölustafinn í heiltölu en ef við köstum henni í streng getum við sótt táknið í sætisnúmeri 2 og fengið þannig þriðja tölustafinn.

Ítarefni 5.2 Dæmi um notkun á kasti milli taga

Seinna munum við sjá gagnatýpuna mengi, ein gagnleg notkun á kasti milli taga væri að kasta lista í mengi til að losna við tvítekningar og kasta menginu svo í lista aftur.

```
a = [1, 2, 2]
```

```
b = set(a)
```

```
a = list(b)
```

Nú er listinn a orðinn að [1, 2], sjá meira um það í kafla 9.

6. Lykkjur

Til þess að keyra kóða endurtekið án þess að afrita og líma eða handvirkt keyra hann oft, þá notum við lykkjur. Lykkjur eru kóðabútar sem keyrist endurtekið, eða ítrar, eftir ákveðnum reglum. Þær lykkjur sem eru til í Python eru **for** lykkjur og **while** lykkjur. For lykkjur keyra fyrir hvert stak í ítranlegum hlut eða hverja tölu á bili (keyra ákveðið oft, í mesta lagi). While lykkjur keyra á meðan skilyrðið fyrir keyrslu þeirra er satt (geta keyrt að „eilífu“). Nöfnin á for og while verða ekki þýdd sérstaklega í þessari bók, en við segjum t.a.m. „að gera eitthvað á meðan“ eða „gera eitthvað fyrir hvert stak“.

Við ætlum að kynnst því til hvers þær eru ætlaðar og hvers þær eru megnugar, í hvaða tilfellum á að nota hvora fyrir sig og lykilorð sem gera notkun þeirra öflugri. Byrjum á því að skoða til hvers „að lykkja“ og hvað það eiginlega þýðir. Það að nota lykkju þýðir að skrifa forritsbút sem keyrir endurtekið.

Tökum dæmi úr daglegu lífi; ef við viljum framkvæma einhverja aðgerð eins og að vaska upp búum við til reglu eins og að setja fyrst upp uppþvottahanska, láta vatnið renna og stafla öllu sem er óhreint við hliðina á vaskinum. Svo viljum við endurtaka aðgerðina að þrífa hvern hlut sem er öðru megin við vaskinn, þar til þeir eru allir komnir hreinir hinu megin. Endurtekningin þarna er að taka upp hvern óhreinan hlut og þrífa hann. Þá gætum við sagt að fyrir hvern hlut sem er hægra megin, viljum við þrífa hann og setja svo vinstra megin (fer eftir því hvernig vaskurinn snýr) og hætta þegar engir hlutir eru eftir hægra megin. Þetta ferli að framkvæma sömu aðgerð á stök í mengi er einmitt það sem for lykkja getur gert.

Tökum annað dæmi úr daglegu lífi; ef við ætlum að bíða eftir einhverjum og framkvæma svo einhverja aðgerð þegar viðkomandi kemur þá myndum við væntanlega bíða þangað til að viðkomandi kemur. Svo á meðan viðkomandi er ekki enn kominn þá höldum við áfram að bíða. En þar sem við erum ekki tölvur þá myndum við ekki bíða endalaust, við myndum gefast upp. Þetta ferli að halda áfram að framkvæma einhverja aðgerð þangað til að eitthvað skilyrði á ekki við er það sem while lykkja getur gert.

6.1 For

For lykkjur nota lykilorðið **for** ásamt lykilorðinu **in**. Það sem **in** gerir þegar það er notað eitt og sér er að spyrja hvort að *eitthvað* sé „í“ *einhverju öðru* (sjá kóðabút 6.1) en í sem hluti af for lykkju þá er það **in** sem úthlutar lykkjunni næsta staki úr menginu til að skoða. Þannig að þetta býr til segð sem skilar sanngildi eða einu tilteknu tákni eða staki úr hlut. Nú skulum við líta á kóðabút ?? til að átta okkur á því hvernig lykkjan er notuð, hvernig við beitum inndrætti til að skilgreina stef lykkjunnar (það sem tilheyrir henni) og hvernig skilyrðissetningar bætast við þetta.

Kóðabútur 6.1: Lykilorðið **in**

```
1 print('er táknið a í strengum Valborg?')
2 print("a" in "Valborg")
3
4 print('er táknið x í Valborg?')
5 print("x" in "Valborg")
```

```
1 er táknið a í strengum Valborg?
2 True
3 er táknið x í Valborg?
4 False
```

Eins og sést í kóðabút 6.1 þá virkar **in** nokkuð svipað því sem orðið **í** gerir í setningu. Ekki gleyma þessu lykilorði við lykkjugerðina. Sjá ítarefni í lok kaflans um önnur lykilorð sem gagnast við forritun á lykkjum. Í næstu kóðabútum verður sýnd grunnvirkni for-lykkjunnar.

Ítarefni 6.1 Nánar um **in** og vísa

Þegar þetta orð er notað í for lykkjum er þó ekki verið að setja fram segð heldur er verið að úthluta einhverri hlaupandi breytu tilteknu gildi úr ítranlegum hlut. Það að hlutur sé ítranlegur þýðir að við getum horft á hann stak fyrir stak, skoðað eitt gildi úr honum í einu. Eins og strengur hefur vísa þá getum við horft á hvert tákn fyrir sig með því að rúlla í gegnum vísana frá 0 og út í enda (eða einhverri annarri röð). Listar eru einnig ítranlegir þar sem stökin í listum hafa vísa og því má horfa á hvert stak fyrir sig í heild sinni, hvort sem það er annar listi eða ein stök tala. Heiltölur, fleytitölur og sanngildi eru ekki ítranleg og því ekki hægt að rúlla í gegnum þau með for lykkju. Hægt er að komast framhjá því með því að kasta þeim í strengi.

Kóðabútur 6.2: For lykkjur kynntar

```
1 # við byrjum á að skilgreina streng
2 strengur = "Valborg"
3 print(strengur, "til viðmiðunar")
4
5 for stafur in strengur:
6     print(stafur)
7
8 print()
9 print('lykkjan er búin')
```

```
1 Valborg til viðmiðunar
2 V
3 a
4 l
5 b
6 o
7 r
```



```

8 g
9
10 lykkjan er búin

```

Í kóðabút 6.2 hvernig rúllað er í gegnum strenginn Valborg með breytunni stafur. Sú breyta er búin til í línu 5 þegar lykkjan er búin til, það þurfti ekki að skilgreina hana áður. Það er vegna þess að breytan er skilgreind inni í lykkjunni fyrir okkur, hún er áfram aðgengileg en er ósköp gagnslaus eftir keyrsluna svo okkur er alveg sama um hana, hún er svokölluð *tímabundin* (e. temporary) breyta sem hættir að skipta máli eftir notkun innan lykkjunnar.

Allt það sem tilheyrir svo lykkjunni eða á að gerast í hverri keyrslu hennar er inndregið undir henni. Línur 9 og 10 eru ekki hluti af stefi lykkjunnar og keyrast því ekki nema einu sinni, eins og lína 3 prentast bara einu sinni.

Það sem prentast á úttakið úr línu 6, breytan stafur, er hvert tákn fyrir sig í þeirri röð sem það kemur fyrir í strengnum sem verið er að ítra í gegnum. Lesið yfir þennan kóðabút og gerið tilraunir á eigin spýtur til að átta ykkur á því hvað það er sem er að gerast.

Hvað gerist ef inndrátturinn breytist? Hvað prentast þá út? Hvað gerist ef eitthvað annað orð er sett í staðinn fyrir stafur? En strengur? Haldið áfram að gera tilraunir með þetta þangað til að þið áttið ykkur betur á því hvernig þetta hangir saman.

Sjáum nú hvernig megi flétta skilyrðissetningar inn í þetta.

Kóðabútur 6.3: For lykkja og skilyrðissetningar

```

1 for stafur in strengur:
2     # við vitum að það er a í Valborg svo þetta mun einhvern tímann gerast
3     if(stafur == 'a'):
4         print(stafur)

```

```

1 a

```

Í kóðabútum 6.2 og 6.3 vorum við að vinna með sama strenginn, en í fyrra skiptið prentaðist hann allur út en í seinna skiptið fengum við bara eitt stakt tákn út. Munurinn er sá að í kóðabút 6.3 þá þegar við vorum komin með táknið í hendurnar vildum við gera eitthvað við það svo við spurðum er þetta tákn jafngilt a, einungis í því tilfelli vildum við prenta eitthvað út. Við ákváðum að prenta út táknið sem við vorum að skoða sem er geymt í breytunni stafur en hefðu hæglega getað gert eitthvað annað.

Við sjáum einnig að þegar við settum inn skilyrðissetningu þá bættist við annar inndráttur, það er vegna þess að inndráttarnotkunin breytist ekki sama hvar við erum að nota kóða sem krefst inndráttar heldur dregst kóðinn bara lengst til hægri eftir því sem við förum innar. Því getur verið ágætt að takmarka hreiðrun til þess að kóðinn sé sem læsilegastur.

Gerið nú tilraunir til að átta ykkur betur á því hvernig megi skoða ítranlegan hlut en framkvæma einungis aðgerð ef eitthvað skilyrði á við. Hvað gerist ef við breytum skilyrðissetningunni? En ef við breytum því sem er undir henni? Hvað gerist ef við bætum við *annars* klausu? Má setja eitthvað inn í stef lykkjunnar á eftir skilyrðissetningunni?

Næst skoðum við annan ítranlegan hlut með for lykkju, það er listi.

Kóðabútur 6.4: For lykkja með lista

```

1 listinn_min = [0, "strengur", [0, 1, 2]]
2
3 for x in listinn_min:
4     # nú hleypur x í gegnum stökin í breytunni listinn_min
5     print(x)

```

```

1 0
2 strengur

```

3 [0, 1, 2]

Tökum eftir í kóðabút 6.4 þá fær x það gildi sem er næst í röðinni í listanum, og það skiptir ekki máli af hvaða típu gögnin eru. Nafnið á breytunni er ekki lýsandi, ekki eins og stafur eða strengur í kóðabút 6.3, ástæðan fyrir því að nafnið x varð fyrir valinu er til að sýna lesendum að þetta er breytuheiti eins og hvert annað og lútir sömu venjum og við sáum í kafla 2. Listinn í línu 1 inniheldur gögn af þremur títum, breytan x kippir sér ekkert upp við það og birtir gögnin í þeirri röð sem þau bárust.

Prófið ykkur nú aðeins áfram og reynið í staðinn fyrir `listinn_minn` að setja einhvern annan lista, sem er ekki geymdur í breytu. Prófið nú að setja inn skilyrðissetningu þarna og nota `type()` með skilyrðissetningu til að prenta einungis þau x sem eru strengir.

For lykkjur eru því helst gagnlegar þegar við vitum hversu mörg stök lykkjan á mörgulega að skoða, því til stuðnings ætlum við að skoða innbyggða fallið `range()` sem gefur okkur hlut af tölum á ákveðnu bili. Fallið `range()` tekur við sömu viðföngum eins og hornklofarnir¹ þegar við sóttum nokkur tákni upp úr streng eða lista, þau eru þó aðgreind með kommu².

Viðföngin í `range(a, b, c)` fallið eru heilartölur og þeim er raðað svona:

1. **a:** talan sem á að byrja að nota (hér má sleppa því að setja þetta inn því að sjálfgefið gildi er 0)
2. **b:** talan sem á að hætta fyrir framan (þetta verður að setja inn, því að þetta er aðalatriðið)
3. **c:** tala sem segir til um skrefastærðina (sjálfgefið gildi er 1 og þessu má sleppa), ef skrefastærð er tekin með þarf að velja upphafsstað (annars myndast tvíræðni)

Ef við viljum leysa verkefni sem felst í því að finna odda tölur frá 0 og upp að 1000 hvernig myndum við fara að því? En ef við viljum vera viss um að eitthvað gerist ákveðið oft? Skoðum kóðabút 6.5 þar sem fyrra verkefnið er leyst á tvo mismunandi vegu.

Kóðabútur 6.5: `range()` fallið kynnt með for lykkju

```
1 for tala in range(6):
2     if (tala%2 != 0):
3         print(tala)
4
5 print()
6
7 for tala in range(0,5,2):
8     print(tala)
9
10 print()
11
12 for x in range(3):
13     print('bílalúgudýraspítali', x)
```

```
1 1
2 3
3 5
4
5 0
6 2
7 4
8
9 bílalúgudýraspítali 0
10 bílalúgudýraspítali 1
11 bílalúgudýraspítali 2
```

¹Það eru í raun ekki viðföng, í "strengur"[1:5:2] eru 1, 5, og 2 ekki viðföng beinlínis heldur vísar.

²Við höfum áður séð viðföng notuð í falli eins og `print()` fallið, þar sem við getum prentað margt út svo lengi sem við setjum kommu á milli þess.

Aðalatriðið sem þarf að hafa í huga þarna í kóðabút 6.5 er að for lykkjan hleypur í gegnum lista af tölum svo að við vitum alltaf hvar við erum stödd og við vitum hvað við keyrum lykkjuna oft. Sjáum í línu 13 þá er `x` prentað og á úttakinu (línur 9-11) sést að það er hlaupandi númer sem byrjar í 0 og hættir í 2 sem er talan fyrir framan 3 og þar vildum við hætta. Nú getið þið breytt þessum lykkjum til að skoða til dæmis sléttar tölur undir 1000 eða tölur deilanlegar með 17 undir 100.

En við þurfum ekki endilega að byrja í núll, sjáum í kóðabút 6.6 hvernig hægt er að velja afmarkaðra talnabil og svo sjáum við í kóðabút 6.7 að hægt er að telja afturábak.

Allt er þetta þó spurning um að finna það sem hentar því verkefni sem við erum að reyna að leysa. Næstu sýnidæmi eru meira til þess fallin að sýna virkni `range()` fallsins og for lykkja yfirhöfuð án þess þó að vera að leysa einhver flókin vandamál. Eftir að hafa séð þetta, gætuð þið prófað ykkur áfram og náð þannig tökum á þessu.

Það sem skiptir mestu máli til að ná ákveðinni leikni er að prófa sig áfram, gera tilraunir og þora að mistakast.

Kóðabútur 6.6: for lykkja og `range()` fallið með skilyrðissetningu

```
1 for tala in range(10, 20):
2     if (tala%3 == 0):
3         print(tala)
```

```
1 12
2 15
3 18
```

Eins og áður kom fram þá þarf að taka fram upphafspunkt ef nota á skrefastærð svo að í línu 1 í kóðabút 6.7 fer ekki milli mála að byrja á fyrir framan töluna 10 og enda fyrir aftan töluna 20. Svo það sem gerist í skilyrðissetningunni er að tölunni er kastað í streng og spurt er hvort að síðasta táknið í strengnum sé talan 9. Ef svo er þá prentum við út töluna ásamt textanum endar á 9, svo þegar keyrslu lykkjunnar lýkur fáum við að sjá hvað breytan `tala` inniheldur.

Kóðabútur 6.7: for lykkja `range()` fallið notað til að telja aftur á bak

```
1 for tala in range(100, 70, -1):
2     if (str(tala)[-1] == '9'):
3         print(tala, 'endar á 9')
4 print('lykkjan er búin, hvað er tala?', tala)
```

```
1 99 endar á 9
2 89 endar á 9
3 79 endar á 9
4 lykkjan er búin, hvað er tala? 71
```

6.1.1 Gagnleg lykilorð

Áður en lengra er haldið í hvernig á að beita lykkjum er ágætt að nefna nokkur grunn lykilorð sem hjálpa okkur gríðarlega. Þau eru **pass**, **continue** og **break**.

Kóðabútur 6.8: Lykilorðið `pass` notað með for lykkju

```
1 for x in range(15):
2     if (x % 3 != 0):
3         pass
4     else:
5         print('þetta gerðist fyrir töluna', x)
6
```

```
1 þetta gerðist fyrir töluna 0
```

```

2 þetta gerðist fyrir töluna 3
3 þetta gerðist fyrir töluna 6
4 þetta gerðist fyrir töluna 9
5 þetta gerðist fyrir töluna 12

```

Kóðabútur 6.9: Lykilorðið continue notað með for lykkju

```

1 for x in [1, 2, 59, 9, 53, 2]:
2     if (x < 50):
3         continue
4     print(x)

```

```

1 59
2 53

```

Kóðabútur 6.10: Lykilorðið continue notað með for lykkju

```

1 listi_af_tolum = [1,5,7,9,13,15,17,18]
2 for tala in listi_af_tolum:
3     if(tala == 13):
4         print("það er þrettán í listanum")
5         break
6     elif(tala != 13):
7         continue
8     else:
9         print("þetta prentast aldrei")
10

```

```

1 "það er þrettán í listanum"

```

Í kóðabútum 6.8, 6.9 og, 6.10 sjáum við að lykilorðin geta gefið okkur möguleika á að hætta keyrslu, nota bara hluta úr kóða eða gefa okkur kost á að nýta staðhaldara þegar við vitum ekki hvaða kóði á að koma þangað. Án þess að fara meira út í hvernig kóðinn fyrir þessi lykilorð virka þá er þess virði að nefna að þau eru ekki nauðsynleg í hverri lykkju sem við forritum hér eftir, þau eru gagnleg þegar þau eiga við og við þurfum að átta okkur á hvernær svo er.

Ítarefni 6.2 Nánar um lykkju lykilorðin

- **pass** er lykilorð sem gerir ekkert, tölvan heldur áfram keyrslu sinni eins og ekkert hafi verið gert, nema að þarna er kóði sem er rétt inndreginn og gerir það að verkum að tölvan kvartar ekki yfir því að hafa búið við einhverju inndregnu en fengið ekkert. Þetta notum við þegar við erum ekki viss hvað á að vera í lykkjunni og við setjum þetta orð inn svo að við getum haldið áfram með annað sem átti að forrita. **pass** er gagnlegt sem staðhaldari (e. placeholder) þegar við erum ekki viss hvernig á að halda áfram en verðum að setja eitthvað því að annars fengjum við málskipanar villu (e. syntax error). Þetta lykilorð má nota annarsstaðar en í lykkjum og er einnig gagnlegt sem staðhaldari í föllum.
- **continue** er lykilorð sem lætur vélin stoppa þar sem hún er í lykkjunni, hunsa allt sem kemur á eftir því og fara efst í lykkjuna. **Continue** er gagnlegt þegar kemur að því að það er bara ákveðin virkni sem á að framkvæma undir vissum aðstæðum og við viljum ekki að vélin geri allar aðgerðir sem koma fram í lykkjunni okkar. Þetta lykilorð má einungis nota inni í lykkjum.
- **break** hættir keyrslu lykkjunnar, ólíkt **continue** þá förum við alfarið út úr lykkjunni þegar kallað er í þetta lykilorð og keyrir vélin næst kóða sem er ekki inndreginn undir

lykkjunni. Þetta lykilorð má einungis nota inni í lykkjum. Þetta lykilorð getur reynst ómetanlegt þegar við skoðum while lykkjur.

6.2 While

While lykkjur nota lykilorðið **while** og keyra „á meðan“ eitthvað skilyrði er satt. Þær eru helst ganglegar þegar við vitum ekki hvað við viljum að lykkjan keyri lengi eða þegar við viljum að hún keyri endalaust nema annað sé tekið fram (t.d. með break).

Skilyrðið fyrir keyrslunni er metið sem sanngildi, annað hvort með sanngildinu sjálfu eða segð sem skilar sanngildi. Þá gefst okkur tækifæri á að forrita lausn á vanda eins og „ef það er enginn eftir í stofunni á að slökkva ljósið“ og forritið keyrir á meðan „einhver er eftir í stofunni“. Þarna þurfum við ekki að gera annað en að fylgjast með aðstæðum. While lykkjur eru vandmeðfarnar og harla líklegt að lenda í því að skrifa lykkju sem keyrir endalaust við fyrstu notkun. Þær eru jafnframt öflugar til að leysa ýmsan vanda sem krefst þess að aðstæður hverju sinni séu skoðaðar.

Skoðum kóðabút 6.11 til þess að sjá hvernig má auðveldlega lenda í vandræðum við gerð slíkra lykkja og hvernig uppsetning þeirra lítur út.

Kóðabútur 6.11: while lykkja sem keyrir að eilífu

```
1 while(True):
2     # inndreginn kóði sem tilheyrir lykkjunni - stef lykkjunnar
3     pass
4     print('kemst ekki hingað því lykkjan er enn að keyra')
```

```
1 # ef lykkjan okkar gerði eitthvað væri þessi bútur troðfullur
```

Lykkjan í kóðabút 6.11 keyrir að eilífu vegna þess að skilyrðið fyrir henni er True og ekkert breytir því í stafi hennar. Hægt er að stöðva vélina handvirkir í þessum aðstæðum³. En nú viljum við að þetta gerist ekki aftur svo við notum break lykilorðið.

Kóðabútur 6.12: while lykkja sem keyrir ekki að eilífu en hún gerir ekkert

```
1 while(True):
2     # nú ætlum við að reyna að komast út
3     break
4     print('vei við komumst út, en hvað kostaði það?')
```

```
1 vei við komumst út, en hvað kostaði það?
```

Við komumst út úr lykkjunni, hún keyrði einu sinni og hætti strax keyrslu, ekki mjög gagnleg lykkja en hún keyrði allavega ekki að eilífu. Annað sem við þurfum líka að hugsa um er að skilyrðið okkar sé alveg örugglega rétt skilgreint, að við séum að ná að fanga þær aðstæður sem við vildum halda í. Skoðum næsta kóðabút þar sem skilyrðið mun aldrei verða satt og því mun stef lykkjunnar aldrei keyrast og breytan sem er þar skilgreind aldrei fá stað í minni, sem veldur villu þegar á að nota breytuna á eftir lykkjunni.

Kóðabútur 6.13: while lykkja sem keyrir aldrei

```
1 while(3 < 2):
2     print('þetta mun aldrei prentast því að stef lykkjunnar mun aldrei keyrast')
3     x = 5
4     print(x)
```

³Í Jupyter Notebooks er það gert með Kernel -> Restart Kernel

```

1 NameError                                Traceback (most recent call last)
2 <ipython-input-21-8ba2a8c60ab2> in <module>
3     2         print('þetta mun aldrei prentast því að stef lykkjunnar mun aldrei keyrast')
4     3         x = 5
5     ----> 4 print(x)
6
7 NameError: name 'x' is not defined

```

Takið sérstaklega eftir því hvað villuskilaboðin eru skýr í úttakinu á kóðabút 6.13, að villan er nafnavilla, hún á sér stað í línu fjögur í kóðanum og að það er vegna þess að 'x' er ekki skilgreint þegar það er notað í línu 4.

Skoðum nú einhverja gagnlega lykkju. Segjum að við skuldum 10.000 krónur og við ætlum að borga inn á skuldina okkar 1.000 krónur í einu. Við viljum að sjálfsögðu hætta að borga þegar við skuldum ekkert lengur og auðvitað viljum við að skuldin okkar lækki.

Kóðabútur 6.14: while lykkja sem eitthvað vit er í

```

1 skuld = 10000
2 innborgun = 1000
3 while(skuld > 0):
4     skuld = skuld - innborgun
5     print('nú er skuldin', skuld)

```

```

1 nú er skuldin 9000
2 nú er skuldin 8000
3 nú er skuldin 7000
4 nú er skuldin 6000
5 nú er skuldin 5000
6 nú er skuldin 4000
7 nú er skuldin 3000
8 nú er skuldin 2000
9 nú er skuldin 1000
10 nú er skuldin 0

```

Nú þegar við höfum skoðað haldbært dæmi um eitthvað sem vit er í skulum við skoða óhlutbundið dæmi þar sem við erum að vinna með hugmyndina um að slökkva ljósinn í stofunni ef allir eru farnir.

```

1 while(True):
2     if(fjöldi nemenda er 0):
3         slökkva ljós
4         break
5
6     fjöldi nemenda talinn aftur

```

Þetta er ekki alvöru Python kóði, heldur *sauðakóði* (e. pseudocode) sem kemur þó merkingunni til skila, að aðalatriðið er að vera í sífellu að skoða það hvort að engir nemendur séu eftir og telja þá aftur. Þar kemur while lykkjan sterk inn, að við viljum gera eitthvað á meðan eitthvað ástand varir. Takið eftir að talning nemenda fer fram inni í lykkjunni, ef sá hluti yrði færður einum inndrætti innar væri það ekki lengur hluti af stafi lykkjunnar og keyrðist þegar henni væri lokið (en henni myndi aldrei ljúka því að aldrei yrði komist inn í skilyrðissetninguna því að ekkert breytir fjölda nemenda innan lykkjunnar).

Hugsum okkur nú að nota segð fyrir eitthvað flóknara skilyrði en við sáum í kóðabút 6.13. Eins og við sáum á myndum 5.1 og 5.2 þá skiptir máli hvernig við orðum skilyrðin okkar, eins og setningin „á meðan það er óuppvaskaður diskur við hliðina á vaskinum eða við eldhúsborðið þá ætla ég að vaska upp“ hvernig yrði hún forrituð sem skilyrði inn í while lykkju? Athugum að þarna

erum við með rökvirkjann *eða* og því þarf annað hvort að vera skítugur diskur við vaskinn eða á borðinu.

Kóðabútur 6.15: while lykkja óhlutbundin til að sýna rökvirkja

```
1 while(það er skítugur diskur við vaskinn eða það er skítugur diskur við borðið):
2     vaska upp disk
3 print(allir diskar eru hreinir)
```

Hér sjáum við eitt sem vefst fyrir mörgum, það er að skilyrðið í línu 1 virðist vera óþarflega nákvæmt, til hvers að taka fram skítugur diskur tvisvar? Það er vegna þess að segðinni „það er skítugur diskur við vaskinn“ er hægt að svara með já eða nei og sömuleiðis „það er skítugur diskur við borðið“. En ef skilyrðið okkar hefði einungis verið „það er skítugur diskur við vaskinn eða borðið“ þá lendir vélin í því að fá í hendurnar segð sem hægt er að svara hægra megin við eða og svo „borðið“ hinu megin. Hvernig á að svara „eða borðið“? Það er ekki hægt, því að það er ekki skiljanleg spurning. Því þarf að muna að hafa alltaf heila skýra segð sem hægt er að meta sem sanna eða ósanna.

Tökum dæmi um rökvirkjanotkun í skilyrði í lykkju í kóðabút. Þar sem við viljum vita hvort að við séum með líkamshita á eðlilegu bili, eftir að hafa mælt það einu sinni í upphafi og svo mælum við reglulega eftir það.

Kóðabútur 6.16: while lykkja með og rökvirkjanum

```
1 hiti = 37.0
2 while(hiti < 37.6 and hiti > 36.0):
3     # mælum hitann með þessari óvísindalegu aðferð
4     hiti = hiti + 0.5
5     print(hiti)
```

```
1 37.5
2 38.0
```

Við sjáum að skilyrðið í kóðabút 6.16 er ekki með *eða* heldur *og*, það sem er verið að spyrja er „er hitinn á milli talnanna 36.0 og 37.6?“. Þannig að fyrst er spurt er hitinn lægri en 37.6, svo er spurt hvort hann sé hærri en 36.0 og ef svarið við báðum spurningum er já þá hlýtur hitinn að vera á milli þessara talna.

Annað sem má gera við while lykkjur er að koma fram við þær sem skilyrðissetningu sem má fá else klausu aftan við sig sem keyrist þegar skilyrði lykkjunnar verður ósatt.

Kóðabútur 6.17: Að nota else með while

```
1 x = 5
2 while(x > 1):
3     print("talan er", x, "sem er stærra en 1")
4     x -= 1
5 else:
6     print("nú er talan orðin 1 því 1 er ekki stærri en 1 -->", x)
7
```

```
1 talan er 5 sem er stærra en 1
2 talan er 4 sem er stærra en 1
3 talan er 3 sem er stærra en 1
4 talan er 2 sem er stærra en 1
5 nú er talan orðin 1 því 1 er ekki stærri en 1 --> 1
```

6.3 Æfingar

Æfing 6.1 Búið til lykkju sem keyrir 100 sinnum og prentar út númer keyrslunnar. ■

Æfing 6.2 Búið til lista sem inniheldur einungis tölur, lykkjið í gegnum allan listann og leggið saman tölurnar. Prentið út summu listans að keyrslu lokinni. ■

Æfing 6.3 Þetta er sama æfing og 6.2 nema í stað þess að búa til ykkar eigin talnalista eigið þið að finna summu talna frá 0 upp að 1000. Prentið svo út summuna þegar keyrslu lykkjunnar lýkur. ■

Æfing 6.4 Síðasta talnaæfingin með for-lykkjur. Nú ætlið þið að prenta allar þær tölur sem eru á bilinu 0-100 sem eru með þversummu^a (e. transverse sum) hærri en sex. Þar sem þessi æfing er töluvert flóknari en aðrar verður hún leyst í skrefum og hægt er að kíkja á svörin til að fá fyrst vísbendingu. ■

^a<https://is.wikipedia.org/wiki/%C3%9Eversumma>

Æfing 6.5 Síðasta for-lykkju æfingin. Búið til lista með nokkrum strengjum, prentið út alla þá strengi sem innihalda táknið a. Ábending, athugið að skoða kóðabút 6.1. ■

Æfing 6.6 Búið til while-lykkju sem keyrir alltaf en er brotin í fyrstu keyrslu. ■

Æfing 6.7 Búið til breytu sem inniheldur einhverja tölu sem er á bilinu 0-10. Búið svo til while-lykkju sem keyrir á meðan sú tala er lægri en 20. Innan lykkjunnar ætlið þið að prenta út töluna og hækka hana svo um 1. ■

Æfing 6.8 Búið til lista sem inniheldur nokkra strengi, en nokkur stök eru strengurinn "popp" þ.e. hann kemur nokkrum sinnum fyrir víðsvegar um listann. Nú ætlið þið að búa til while-lykkju sem keyrir á meðan orðið popp er enn í listanum (eitt og sér til að einfala málin). Það sem þið gerið svo innan í lykkjunni er að fjarlægja orðið popp úr listanum og prenta út breytta útgáfu. Rifjið upp `.pop()` aðferðina úr kafla 4 ásamt `.index()` úr kafla 3 eða flettið upp notkun á `.remove()` á netinu. ■

7. N-dir

Nú ætlum við að kynnst nýrri típu, hún heitir **n-d** (lesist ennd) eða n-und (e. tuple) ¹. Lykilorð þessarar típu er **tuple**. Nafnið er komið frá hugmyndinni um tvenndir og þrenndir, nema við vitum ekki hversu mörg stök er verið að hópa saman, þau gætu verið af n fjölda svo við köllum títuna n-d eða n-und (þá frá tvíund og þríund). Líklega eina orðið í íslensku sem inniheldur ekki sérhljóða. Hér eftir verður típan kölluð *nd*, þó margir noti n-und.

Hún líkist listum að því leitinu til að margar af sömu aðgerðum sem má gera á lista má gera á ndir. Hún líkist strengjum því að hún er óbreytanleg. Það má ekki bæta við, breyta eða taka út stök eftir að ndin er skilgreind.

Ástæður fyrir því að nota ndir í stað lista er sú að það getur verið hagkvæmara, ndir nota ekki eins mikið minni, eða okkur er umhugað um gagnaheilindi, og svo sjáum við í kafla 10 um hvernig megi fá eina nd í stað margra skilagilda.

7.1 Skilgreining

Við skilgreinum nd með svigum. Athugið að hingað til höfum við notað sviga til að aðgreina segðir og það er vandmeðfarið að átta sig á því hvenær er sviginn stærðfræðilegur (þ.e. einungis fyrir forritarann til að aðgreina samhengi) og hins vegar skilgreining á gögnum af títunni nd. Aðgreiningin verður augljós þegar við áttum okkur á því að til þess að skilgreina nd þá þurfum við, líkt og með lista, að aðgreina stökin innan ndinnar með kommu. Sjáum í kóðabút 7.1 hvernig má skilgreina ndir og hvernig svigar gera það ekki nema við notum kommu. Þar sjáum við einnig að það eru einungis tvær aðferðir til fyrir títuna, `.count()` og `.index()`. Hvernig má það vera að típan líkist listum þegar það eru bara til tvær aðferðir? Var ekki verið að taka fram að það mætti gera margt það sama? Jú, aðgerðir og aðferðir er ekki það sama. Við getum ítrað í gegnum nd, við getum skeytt einni nd aftan við aðra (fáum þá nýja nd en breytum henni ekki), við getum náð í hluta úr ndinni (með hornklofum eins og hlutstrengi eða hluta úr lista).

Skoðum nú í kóðabút 7.1 hvernig svigar geta annars vegar verið til að afmarka stærðfræðilegan forgang og hins vegar til að skilgreina nýju títuna okkar. Tökum sérstaklega eftir notkuninni á

vísa í kóðabút úm eða tölum þa segðir eru aðgre með svigum til u ingar, mögulega að búa það til

¹ Skoðið endilega orðasafn stærðfræðifélagssins

innbyggða fallinu `type()` sem auðveldar okkur að skilja hvenær nd verður til.

Kóðabútur 7.1: Ndir skilgreindar

```
1 a = (3+4)*2
2 print("a er af taginu", type(a))
3
4 b = (1)
5 print("b er af taginu", type(b))
6
7 c = () # þetta verður tóm nd
8 d = (1,) # þetta verður nd sem inniheldur eitt stak, athugið kommunotkunina
9 e = (1, 1, 2, 2, 5) # þetta verður nd sem inniheldur 5 stök
```

```
1 a er af taginu <class 'int'>
2 b er af taginu <class 'int'>
3 c er <class 'tuple'> d er <class 'tuple'> og e er <class 'tuple'>
```

Nú gerum við ráð fyrir að eiga ennþá ndirnar `c`, `d` og `e` úr kóðabút 7.1, skoðum þá aðferðirnar tvær sem eru innbyggðar í kóðabút 7.2, ásamt því hvað gerist þegar við skeytum einni nd aftan við aðra, hvernig ítrun með for lykkju er lík því sem við þekkjum með lista og að lokum hvernig megi sækja hlut-nd.

Kóðabútur 7.2: Ndir aðgerðir og aðferðir

```
1 print(d.index(1))
2 print(e.count(1))
3 print(e + d)
4 print()
5
6 for tala in e:
7     print(tala)
8
9 # Athugum að við megum ekki breyta nd, svo eftirfarandi kóði veldur villu
10 # c[4] = 3
11
12 print(e[1:3])
```

```
1 0
2 2
3 (1, 1, 2, 2, 5, 1)
4
5 1
6 1
7 2
8 2
9 5
10 (1, 2)
```

7.2 Notkun

Þar sem ndir eru óbreytanlegar er gagnlegt að nota þær til að halda utan um ástand sem við viljum ekki að sé hróflað við. Segjum að það séu ákveðin tengsl á milli tveggja gilda og við viljum halda heilindum þeirra þá væri gott að nota nd. Við getum líka notaðað þær til að spara minni þegar við þurfum litla lista sem þarf bara að nota tímabundið og breytast ekki. Einnig geta þær nýst til að halda utan um breytur sem á svo að nota hverja í sínu lagi seinna. Tökum eftir að vissulega megi útfæra fyrir þrjú, af þessum fjórum atriðum nefndum, með listum.

Skoðum kóðabút 7.3 þar sem við sjáum dæmi um nd sem við viljum að haldist óbreytt þó hún sé skoðuð en við viljum getað úthlutað hverju staki í einhverja breytu (e. `unpack`) til að nota og skoða án þess að það hafi áhrif á ndina. Við viljum ekki keyra aðferðir á borð við `.sort()` á ndina því að þá breytist hún, við viljum heldur ekki geta haft áhrif á einstaka sætisvísi (skoðið hvaða villu fæst við þá aðgerð með því að keyra línu 10 í kóðabút 7.2), það sem við viljum er létt gagnagrind sem passar upp á gögnin.

Kóðabútur 7.3: Ndir notaðar fyrir það sem þær eru gagnlegar

```
1 notanda_upplysingar = ("valborg", "rosalega gott lykilorð", "netfang@internet.is")
2
3 notandanafn = notanda_upplysingar[0]
4 lykilorð = notanda_upplysingar[1]
5 netfang = notanda_upplysingar[2]
6
7 notandanafn, lykilorð, netfang = notanda_upplysingar
8
9 print(notandanafn)
10 notandanafn = notandanafn.upper()
11 print(notanda_upplysingar)
```

```
1 valborg
2 ('valborg', 'rosalega gott lykilorð', 'netfang@internet.is')
```

Línur 3-5 og lína 7 eru jafngildar í kóðabút 7.3. Þessi „afpökkun“ er læsileg og þægileg leið til að vinna með nd, við sjáum það svo betur þegar við skoðum skilagildi í kafla 10.4 hversu mikilvægt er að kunna á þetta. Takið einnig eftir í úttakinu og þrátt fyrir að breytan `notandanafn` hafi verið uppfærð þá hafði það engin áhrif á ndina. Reynið nú að uppfæra það gildi í ndinni, reynið að setja í staðinn fyrir fremsta stakið þessa nýju breytu og sjáið hvaða villu þið fáið.

Að sjálfsögðu er markmiðið okkar ekki enn sem komið er orðið að því að skrifa kóða í sem fæstum línum mögulegum, en það sem við viljum þó geta gert er að gera kóðann okkar eins læsilegan og mögulegt er með því að nota þær aðferðir sem Python býður upp á. Jafnvel þó að eini ávinningurinn er að við sjálf skiljum kóðann ennþá þegar við skoðum hann seinna.

8. Orðabækur

Ný típa sem vil ætlum að nú að fást við heitir **orðabækur** (e. dictionaries) og lykilorðið þeirra er **dict**. Orðabækur er orð sem hentar fyrir þýðingu á týpunni í Python en hún er einnig þekkt sem hakkatafla (e. hash table / hash map) í öðrum forritunarmálum. Til þess að búa til orðabók eru notaðir slaufusvigar `{}`. Orðabækur eru gagnagrindur eins og listar, það er þær geyma fyrir okkur gögn af öðrum týpum. Orðabækur eru þó frábrugnar listum að því leitinu til að þær eru *óraðaðar*, sem þýðir að þær hafa enga sætisvísa. Við getum því ekki sótt gögn í orðabækur með því að vita *hvar* þau eru við þurfum að vita *hver* þau eru. Orðabækur eru mjög öflugt fyrirbæri, og því þess virði að kynna sér vel hvernig þessi típa virkar.

Þetta er vegna þess að orðabækur eru skipulagðar sem lykla og gildis pör, við finnum þau gildi sem við viljum með því að vita hvaða lykill gengur að þeim. Þetta er ekki ósvipað því að horfa á lyklakippurnar okkar, ef við grípum einhvers staðar í lyklakippuhringinn og horfum á þann lykil sem er hægra megin við fingurgóma okkar sem fremsta lykilinn og númerum lyklana eftir því þá er ekki víst að næst þegar við tökum kippuhringinn upp að við grípum á sama stað niður og að sami lykill verði fremstur. En við getum alltaf reitt okkur á það að sama hvar einhver ákveðinn lykill er þá gengur hann alltaf að sama lásnum, svo ef við þekkjum lyklana okkar getum við auðveldlega náð í þann sem við viljum til þess að opna þann lás sem við viljum hverju sinni.

Lyklarnir verða því að vera ólíkir hverjum öðrum, annars gætum við ekki þekkt þá í sundur og tveir eins lyklar gætu ekki gengið að tveimur mismunandi lásnum. Svo lyklar verða að vera aðgreinanlegir. Við skoðum betur hvernig við getum gengið úr skugga um aðgreinanleika og hvað það þýðir.

Einnig skoðum við í þessum kafla hvernig má ítra í gegnum orðabækur og hvers vegna það var ágætt að vera búin að skoða ndir áður en við komum að þessari mikilvægu týpu.

8.1 Lyklar og gildi

Eins og kom fram í inngangi er gögnum í orðabókum skipt niður á lyklana sem ganga að þeim. Lyklarnir þurfa að vera aðgreinanlegir, hvað þýðir það? Skoðum innbyggða fallið `hash()` til þess að átta okkur á því hvað má nota sem lykil, sjá kóðabút 8.1. Það sem `hash()` fallið gerir er að skila okkur einu tilteknu heiltölu gildi, tveir hlutir sem eru álitnir jafngildir fá sömu heiltöluna úr `hash()`

fallinu. Ekki er hægt að kalla í `hash()` af öllum týpum, því sumar týpur eru óhakkanlegar.

Í kóðabút 8.2 sjáum við hvernig á að skilgreina orðabók, lykla og gildispör og hvernig á að aðgreina stök. Stak í orðabók er eitt lykla og gildispör. Lyklar þurfa að vera hakkanlegir og því geta listar og orðabækur ekki verið lyklar en hvað sem er má vera gildi, eins og sést í kóðabút 8.1. Lyklar og gildi geta verið breytur, en þá eins og alltaf þegar við notum breytur þurfum við að vera búin að skilgreina breytuna áður en við notum hana.

Kóðabútur 8.1: Skoðum `hash()` fallið til að skilja aðgreinanleika gagna

```
1 a = [1,2,3] # a er listi
2 hash(a) # skilar villu
3
4 b = 12
5 hash(b) # skilar 12
6
7 c = 12.2
8 hash(c) # skilar stórri heilli tölu.
9
10 d = 12.0
11 hash(d) # skilar 12
12
13 # svo hash skilar okkur tölu eftir því hvernig má túlka gögn sem eina heila tölu ef það
    er mögulegt, svo b og d eru óaðgreinanleg og því má ekki nota bæði sem lykla í sömu
    orðabók.
```

Ástæðan fyrir því að við þurfum að skilja þetta er vegna þess að við þurfum að átta okkur á því hvað má setja sem lykil og hvers vegna við getum kannski ekki notað einhvern tiltekinn lykil.

Kóðabútur 8.2: Orðabækur kynntar

```
1 # Skilgreinum orðabækur:
2 ordabok1 = {} # inniheldur ekkert
3 ordabok2 = {'lykill': 'gildi'} # inniheldur strenginn lykill sem lykil og svo er
    tvípunktur sem aðgreinir lykilinn frá gildinu sem er strengurinn 'gildi'
4
5 ordabok3 = {1: 'gildi á lykli 1 sem er heiltala, 2: 'gildi sem er á lykli 2', 3: 'takið
    eftir að pörin eru aðgreind með kommu'}
6
7 # Hvernig á að sækja gögn ef þau eru ekki með sætisnúmeri:
8 ordabok2['lykill'] # þetta skilar okkar 'gildi'
9 ordabok3[3] # þetta skilar okkur 'takið eftir að pörin eru aðgreind með kommu'
10
11 # Hvernig á að setja inn gögn eða endurskilgreina lykil
12 ordabok2['lykill'] = 'nýtt gildi' # nú er búið að endurskilgreina gildið á þessum lykli
13 ordabok2['nýr lykill'] = 'nýtt gildi' # nú er búið að búa til nýjan lykil sem fékk
    eitthvað gildi
```

8.2 Ítrað í gegnum orðabækur

Nú höfum við séð for lykkjur í kafla 6 og hvernig mátti lykkja í gegnum lista í kóðabút ???. Nú hins vegar þurfum við að fara yfir hvernig í ósköpunum á eiginlega að skoða stak í orðabók á kerfisbundinn máta þegar eitt stak er bæði lykill og gildi.

Þetta er útfærsluatrðið sem ákveðið var að yrði gert þannig að þegar óskað er eftir að ítra í gegnum orðabók eru lyklarnir hennar eingöngu teknir fyrir. Hins vegar er hægt að gera bæði lykla og gildi eða einungis gildin aðgengileg með því að kalla í aðferðirnar `.items()` og `.values()`, að rúlla í gegnum orðabók án þess að taka fram einhverja aðferð er eins og að hafa kallað í aðferðina `.keys()`. Nú eru nöfnin á þessum aðferðum ágætlega lýsandi:

- `ordabok.keys()` við fáum í hendurnar ítranlegan hlut sem inniheldur alla lykila í lista úr breytunni `ordabok` (e. `view`)
- `ordabok.values()` við fáum í hendurnar ítranlegan hlut sem inniheldur öll gildi í lista úr breytunni `ordabok` (e. `view`)
- `ordabok.items()` við fáum í hendurnar ítranlegan hlut sem inniheldur lista af tvenndum (nd með tveimur stökum) úr breytunni `ordabok` (e. `view`).

Þannig að til þess að sækja það sem við viljum skoða þurfum við að nota þá aðferð á orðabókina okkar sem okkur hentar hverju sinni. Ef við vildum til dæmis halda utan um bókasafnið okkar með orðabók og vinna með þær upplýsingar úr bókasafninu sem henta hverju sinni gætum við gert það eins og kemur fram í kóðabút 8.3.

Kóðabútur 8.3: Skoðum hvernig megi ítra í gegnum orðabækur

```
1 # Skilgreinum orðabók sem heldur utan um bókasafnið okkar, þar sem lykill er höfundur og
   gildi er listi af bókum sem við eigum eftir þann höfund:
2 bokasafn = {'Beazley': ['Python Essential Reference'], 'Halldór Laxness':
   ['Íslandsklulkka', 'Salka Valka'], 'Auður Haralds': ['Hlustið þér á Mozart',
   'Læknamafían', 'Hvunnagshetjan']}
3
4 # til þess að vinna með alla þá höfunda sem við eigum til getum við gert eftirfarandi:
5
6 for hofundur in bokasafn:
7
8     # við vitum að bokasafn[hofundur] gefur okkur gildi þess höfundar, sem er í okkar
       tilfelli alltaf listi
9
10    # athugum nú hvað við eigum margar bækur eftir höfundana með því að skoða lengd listans
11    if len(bokasafn[hofundur]) > 5:
12        print('Á bókasafninu eru til fleiri en fimm bækur eftir höfundinn', hofundur)
13    elif len(bokasafn[hofundur]) > 2:
14        print('Á bókasafninu eru til fleiri en tvær bækur en þó innan við sex, eftir
       höfundinn', hofundur)
15    elif len(bokasafn[hofundur]) > 1:
16        print('Á bókasafninu eru til tvær bækur eftir höfundinn', hofundur)
17    elif len(bokasafn[hofundur]) > 0:
18        print('Á bókasafninu er til ein bók eftir höfundinn', hofundur)
19    else:
20        print('Á bókasafninu er ekki til nein bók eftir höfundinn', hofundur)
21
22
23 # við getum einnig gert þetta:
24
25 for hofundur in bokasafn.keys():
26     # nú er hofundur breytan sem hleypur í gegnum ítranlega hlutinn sem .keys() skilar
       alveg jafngild breytunni hofundur í lykkjunni fyrir ofan
27     # svo við getum enn gert bokasafn[hofundur]
28
29     if hofundur < "Miðgildi":
30         print('höfundurinn", hofundur, "er framarlega í stafrófinu")
31     else:
32         print("höfundurinn", hofundur, "er aftarlega í stafrófinu")
33
34 # en ef við viljum einungis skoða gildin, það er listana sem innihalda bækurnar sjálfar
       og okkur er sama um höfundana
35
36 for bokalisti in bokasafn.values():
37     # bokalisti er breyta sem inniheldur lista
38     # svo við getum ítrað í gegnum hann
39     for bok in bokalisti:
```

```
40     # ef hún er með langan titil viljum við prenta hana út:
41     if(len(bok) > 20):
42         print(bok)
43
44 # Og ef við viljum skoða bæði í einu án þess að þurfa að sækja gildið á lykilin sjálf með
   orðabók[lykill]:
45
46 for hofundur, bokalisti in bokasafn.items():
47     # ef bókalistinn er ákveðið langur þá langar okkur að prenta út nafnið á höfundinum
48     if(len(bokalisti) > 5):
49         print(hofundur, "er mjög vinsæll höfundur")
50     elif(len(bokalisti) > 2):
51         print(hofundur, "er frekar vinsæll höfundur")
52     elif(len(bokalisti) > 1):
53         print(hofundur, "gæti verið vinsælli")
54     elif(len(bokalisti) == 1):
55         print(hofundur, "er vissulega til staðar")
56     else:
57         print(hofundur, "á ekki tiltall til einnar bókar í þessu bókasafni")
```

Nú gera lykkjurnar í línu 6 (engin aðferð, bara lykkjað í gegnum bókasafnið eins og Python gerir á sjálgefinn máta) og þessi í línu 46 (.items()) aðferðin sem fær par sem látið er í tvær breytur hofundur og bokalisti) nokkurn veginn það sama en við tökum eftir að sú seinni er aðeins læsilegri því að breytan bokalisti er nokkuð lýsandi fyrir það hvað hún inniheldur á meðan bokasafn[hofundur] gæti verið strengur eða nd eða eitthvað allt annað (eins og enn önnur orðabók).

9. Mengi

Mengi (eða sett) eru týpa sem geymir óraðað safn af gögnum án tvítekninga, þau eru ein af fjórum innbyggðum gagnagrindum í Python (listar, ndir, orðabækur eru hinar) og geta þau geymt gögn af hvaða týpu sem er. Lykilorðið þeirra er set. Mengi eru skilgreind með slaufusvigum og eru stök þeirra aðgreind með kommu, ólíkt orðabókum þá eru engin lykla og gildispör sem hanga saman með tvípunkti og því ruglast vélinn ekki á þessum tveimur týpum. Eins og orðabækur eru óraðaðar, þá er ekki hægt að nota vísa til þess að segja hvar eitthvað stak er í mengi.

Mengi þessi eru eins og mengi sem við könnumst við í stærðfræði, þar sem hvert stak kemur þó aðeins fyrir einu sinni. Við getum framkvæmt ýmsar stærðfræðilegar aðgerðir á þau ásamt hefðbundnum aðgerðum til að bæta við eða fjarlægja stök, hins vegar er ekki hægt að breyta staki sem er nú þegar komið í mengið.

Skoðum kóðabút 9.1 til þess að sjá hvernig mengi eru skilgreind og hvernig megi nota lykilorðið til að búa til mengi fyrir okkur úr gögnum.

Kóðabútur 9.1: Mengi skilgreind

```
1 # Fyrsta mengið okkar inniheldur nokkrar tölur
2 mengid_mitt = {1,2,3,4}
3 print(mengid_mitt)
4 # úttakið verður
5 # {1, 2, 3, 4}
6
7 # en til þess að búa til tómt mengi þarf að nota lykilorðið
8 tomt_mengi = set()
9
10 # því að þetta er tóm orðabók:
11 ekki_mengi = {}
```

9.1 Tvítekning

Tvítekning í mengjum er ekki leyfileg og því ágætt að nota mengi til þess að fjarlægja tvítekningar úr gögnunum okkar. Ef við tökum fyrir orðið 'halló' og gerum mengi úr því með `set('halló')` þá

fengjum við mengi sem innihéldi 'h', 'a', 'l', og 'ó'. Stafurinn 'l' kemur tvisvar fyrir í strengnum en hann kemur einu sinni fyrir í menginu af strengnum. Sjáum kóðabút 9.2 hvernig við fáum ekki út tvítekningar sama hvernig við reynum. Takið eftir í línu 10 þar sem stafirnir koma í einhverri röð, sú röð er ekki heilög þar sem þetta er óraðað gagnatag og þessi röðun verður ekki endilega eins við aðra keyrslu.

Kóðabútur 9.2: Mengi skilgreind

```
1 # Skilgreinum mengi með endurtekningum
2 mengid_mitt = {1,2,3,4, 1, 2, 3, 4}
3 print(mengid_mitt)
4 # úttakið verður
5 # {1, 2, 3, 4}
6
7 # notum lykilorðið til að búa til mengi úr streng
8 print(set("Valborg Sturludóttir vinsamlegast"))
9 # úttakið verður
10 # {'b', 'i', 'ó', 'n', 'l', 'a', 'g', 'd', 'o', 'V', ' ', 'e', 'S', 'r', 's', 'u', 't',
    'm', 'v'}
```

9.2 Aðgerðir

Aðgerðir sem hægt er að gera á set er að bæta við staki, **add()**, fjarlægja stak, **remove()** og uppfæra mengið með mörgum stökum, **update()**. Engin þessara aðferða gerir okkur kleyft að eiga tvö eins stök í menginu. Tvítekning er ekki liðin, sama hvernig við reynum að komast framhjá henni.

Stærðfræðilegar aðgerðir sem hægt er að gera með mengi er að finna sniðmengi eða sammengi tveggja mengja, eða mengi sem inniheldur einungis stök sem eru ekki í báðum mengjunum sem verið er að sameina. Allt þrennt af þessu er hægt að gera með innbyggðum föllum sem taka við tveimur mengjum og skila einu mengi til baka eða aðferðum á mengi sem breyta þá menginu sem aðferðin var kölluð á með tilliti til mengisins í viðfanginu.

Þetta reynist vel við að vinna með gögn eins og símaskrár eða tölvupóstföng því við viljum ekki tvítekningar og þegar á að sameina símaskrár eða tölvupóstföng með ákveðnum reglum er gott að vita að hægt sé að beita þessari týpu.

10. Föll

Föll (e. functions), eins og lykkjur, eru kóðabútar sem má keyra oft. Þau líkjast hins vegar frekar skilgreiningum eða uppskriftum frekar en lykkjum þar sem það þarf að nota þau til þess að þau geri eitthvað ekki bara skrifa þau.

Ágætar samlíkingar fyrir föll eru til dæmis stærðfræðilegar skilreiningar, uppskriftir eða réttir á matseðli.

- Stærðfræðilega skilgreining á hring er eftirfarandi „Hringur er safn punkta í gefinni fjarlægð frá ákveðinni miðju” sem þýðir að til þess að búa til hring þarf einhverja miðju og teikna svo punkta í einhverjum tilteknum radíus frá þeirri miðju. Skilgreining þessi réttir okkur ekki hring með miðju í punkti (0,0) og radíus 3 þegar við setjum hana fram. En vegna þess að við eigum hana getum við notað hana til þess að búa til alla þá hringi sem okkur henta.
- Uppskrift í bók er ákveðin runa af aðgerðum sem þarf að framkvæma, eins og kom fram í kafla 1.4 um hnetusmjörssamlökuna, það að skrifa niður röð aðgerðanna og það sem þarf til er ekki jafngilt því að framkvæma aðgerðirnar og enda með matinn í höndunum
- Réttur á matseðli er skilreindur á ákveðinn hátt, með ákveðnu meðlæti og þess háttar. Við gætum þó viljað gera breytingu á þessari skilgreiningu til þess að fá mat sem er okkur meira að skapi en það sem kokknum datt í hug. Það gerum við með því að biðja um skilgreininguna á réttinum nema með breytingum.

Höfum þessar samlíkingar í huga þegar kemur að því að skrifa og beita föllum, því það hjálpar að átta sig á því strax að þegar við skilgreinum föll þá búum við til uppskrift sem hægt er að fylgja án þess þó að biðja vélina um að fylgja þeim.

Við höfum séð föll áður, eins og:

- `print("fyrsta viðfangið", "næsta viðfang sem fallið tekur", "print er sér á báti, því það tekur við svo mörgum viðföngum")`
- `len("breyta sem ég vil vita lengdina á")`
- `min("breyta sem ég vil fá minnsta gildið úr")`
- `min(nokkrar, tölur, og, ég, vil, vita, hver, er minnst)`
- `range(0,50)`
- `type("breyta sem viðfang sem ég vil vita týpuna á")`

kynna min og m
einhvern tímann

Þetta eru innbyggð föll, við höfum þó séð fleiri föll sem eru aðferðir (e. methods), munurinn liggur í því að aðferð er hengd aftan á hlut með punkti og er fall sem keyrir á þann hlut en fall keyrir þegar kallað er í það og óþarfi er að hengja það við eitthvað annað. Allar aðferðir eru föll, ekki öll föll eru aðferðir.

Til dæmis sáum við aðferðirnar `.capitalize()` á strengi og `.sort()` á lista.

Föll (e. function) og aðferðir (e. methods) eru aðgreinanlegar að þessu leiti, annað er skilgreint og virkar eins og það á að gera fyrir þau gögn sem þau eiga að virka á en aðferðir er eitthvað sem er fast við hlut og eiga að verka á þann hlut.

Við sjáum svo í öðrum hluta bókarinnar hvernig við skilgreinum aðferðir.

10.1 Tilgangur falla

Eins og með allt annað sem við lærum er gott að vita hvers vegna við erum á annað borð að læra það. Ástæðan fyrir því að við viljum læra um föll er að þau eru eitthvað það öflugasta sem við beitum í forritun, skoðum eftirfarandi lista til að skilja hvers megnug þau eru:

- Við getum endurnýtt föll í stað þess að skrifa upp sama kóðann á bakvið þau á mörgum stöðum
- Við getum gert föll aðgengileg út fyrir skjalið sem við skilgreindum þau í
- Við getum unnið með inntak frá notanda á skilvirkan máta
- Föll halda utan um einhverja tiltekna virkni sem við viljum hafa aðgang að og eru skilvirk leið til að afmarka virkni

Við höfum hingað til ekki fengist við meira en að átta okkur á grunnvirkni í forritun með hjálp Pyhton en nú erum við komin á þann stað að við getum farið að leysa flókin vandamál.

10.2 Að skilgreina föll

Til þess að skrifa föll þurfum við að læra nýtt lykilorð, **def**. Það stendur fyrir define eða að skilgreina, þar sem við erum með því að búa til ákveðna skilgreiningu sem vélin getur svo notað til þess að framkvæma aðgerðir.

Það næsta sem þarf er að búa til nafn á fallið, nafnið er það sem vð notum til þess að beita fallinu okkar eftir að hafa skilgreint það. Alveg eins og með aðrar breytur þá megum við ekki nota föll fyrr en búið er að skilgreina þau.

Þegar það er komið getum við byrjað að forrita virkni fallsins okkar, allt sem er einum inndrætti innar en `def` lykilorðið tilheyrir fallinu okkar.

Kóðabútur 10.1: Föll skilgreind

```
1 # Búum til okkar fyrsta fall, það sem það á að gera er að prenta "Halló Heimur!" því að þ
   að er tölvunarfræðileg klisja sem má ekki sleppa.
2 def prentunarfall():
3     # fallið heitir prentunarfall og það er notað með því að kalla í prentunarfall()
4     print("Halló Heimur!")
5
6 # athugið að hér notuðum við lykilorðið def og svo skrifuðum við nafnið á fallinu, það
   sem fallið gerir er að keyra eina print skipun.
7 # en hér er ekkert úttak, þar sem við kölluðum ekki í fallið heldur skilgreindum það
   eingöngu
8
9 # til að kalla í fallið og nota það þarf að keyra eftirfarandi línu, að sjálfsögðu eftir
   að hafa keyrt skilgreininguna að ofan
10 prentunarfall()
11 # úttakið verður
12 # Halló Heimur!
```

10.3 Viðföng

Nú höfum við séð að hægt er að búa til skilgreiningar á föllum, en tökum eftir að í kóðabút 10.1 þá eru tómir svigar fyrir aftan nafnið á fallinu. Þessir svigar eru ekki þarna að ástæðulausu og þeir eru ekki tómir í þessum kóðabút að ástæðulausu heldur.

Það sem fer inn í svigana eru svo kölluð viðföng (e. arguments), viðföngin skiptast í tvær tegundir **stöðubundin** (e. positional) og **sjálfgefin** (e. named). Hægt er að nota bæði í bland og eina viðmiðið er að gefa kost á þeim viðföngum sem notandinn ætti að fá eitthvað um að segja.

Til dæmis ef við værum að raða í íslenska stafrófsröð væri lítið vit í því að bjóða notandanum að setja inn sem viðfang eitthvert annað stafróf. Eða ef við værum að lóðsa bílstjóra með GPS myndum við ekki vilja leyfa bílstjóranum að setja inn nýjar götur.

Annað sem mikilvægt er að átta sig á er að viðföng fá breytuheiti sem eru aðeins aðgengileg innan fallsins en ekki utan þess. Því ætlum við að skoða nýtt hugtak áður en við skoðum stöðubundin og sjálfgefin viðföng.

10.3.1 Gildissvið

Gildissvið (e. scope) skiptis í staðvært (e. local) og víðvært (e. global). Það sem gildissvið þýðir er hvar eitthvað sé aðgengilegt. Ef við búum til Jupyter vinnubók eða .py skjal þar sem við skilgreinum breytuna `x` er sú breyta ekki aðgengileg í öðru skjali. Hins vegar ef við búum til breytu í vinnubók í einhverri sellu, með engum inndrætti, er sú breyta hluti af viðværu gildissviði og aðgengileg öllum sellum og allri virkni sem við viljum beita þessari breytu í. Hins vegar þegar við skilgreinum föll þá förum við inn á staðvært gildissvið sem þýðir að þegar kallað er í breytu byrjar vélin á að skoða hvort að breytan sé skilgreind innan þess sviðs, ef ekki þá notar hún víðværa gildissviðið. En ef okkur langar að nota breytu sem var skilgreind innan einhvers falls (einhvers staðværs gildissviðs) þá höfum við ekki aðgang að henni í hinu víðværa gildissviði.

Það má líta á þetta eins og að horfa á gosbrunn, þar sem víðværa gildissviðið er þar sem vatnið kemur upp efst í brunninum og svo fellur það niður í staðværa gildissviðið sem er neðri hluti brunnsins. Allt sem er til í efri hlutanum getur neðri hlutinn fengið en það sem er í neðri hlutanum fer ekki upp (í þessari samlíkingu ætlum við að horfa framhjá innri virkni gosbrunnnsins og sjá bara fyrir okkur hvernig er að horfa á fallegan gosbrunn sem er á tveimur eða fleiri hæðum).

Ástæða þess að það er mikilvægt að nefna gilssvið að svo stöddu er vegna þess að byrjendur vilja oft ruglast á breytunotkun með þessum hætti. Vilja meina að viðföng séu skilreindar breytur sem hægt sé að láta fallið hafa aftur, þegar það er líkara hugmyndinni um breytuna en ekki breytan sjálf.

Þetta skýrist þegar við skoðum stöðubundin viðföng.

10.3.2 Stöðubundin viðföng

Stöðubundin viðföng (e. positional arguments) fá nafn og röðun þegar þau eru sett í skilgreiningu á falli. Nöfnin á þeim lúta sömu lögmálum og nafnavenjor sem við höfum séð á breytum og er best að hafa nöfnin lýsandi fyrir virkni þeirra. Dæmi væri:

```
def prentunarfall(strengur):
```

```
    print(strengur)
```

Þegar við köllum í fallið með `prentunarfall()` þá fáum við villu því að það vantar að setja inn hvað strengur á að vera, strengur er nafnið á viðfanginu en það skiptir ekki öllu máli á þessu stigi málsins, öðru en að villumeldingin sem við fáum upp segir vantar eitt stöðubundið viðfang sem er strengur. Við þurfum þá að kalla í fallið og setja eitthvað inn í svigann þegar við köllum í það, eins og `prentunarfall('Halló Heimur!')` sem myndi þá prenta út "Halló Heimur!".

Kóðabútur 10.2: Stöðubundin viðföng kynnt

```
1 def fall(a,b,c):
```



```

2  a**b/c
3
4  # Þarna eru viðföngin a b og c sett inn í fallið, sem þýðir að þegar fallið er notað þarf
    að setja gögn, sem á að gefa fallinu, í þessari röð, því það skiptir máli hvernig á
    að vinna með viðföngin inni í fallinu.
5  # a þarf að koma fyrst því að það er það sem er hafið í veldið af b sem er svo deilt með c
6  # þar sem við þekkjum röð aðgerða og þessa tilteknu reiknivirka vitum við að a = 2, b = 3
    og c = 5 gefur okkur ekki sömu niðurstöðu og a = 5, b = 2 og c = 3

```

Athugum að í kóðabút 10.2 þá er hvorki nafnið á fallinu né viðfanga þess sérlega lýsandi. Nafnið á fallinu gefur ekki til kynna hvað það gerir og nöfnin á viðföngunum segja ekkert til um hvernig þau verða notuð eða af hvaða típu þau eiga að vera. Þetta fall væri mögulega nothæft fyrir okkur sjálf, en um leið og annað fólk á að fara að nota kóðann okkar þá er eins gott að venja sig af því að nota svona ógegnsæjar nafnavenjur. Betra væri, fyrir þessa tilteknu formúlu að finna eitthvað nafn á hana eða nefna fallið eftir nákvæmri virkni formúlunnar og nefna svo viðföngin eftir því hvar þau eru sett inn í formúluna.

Annað sem vert er að athuga er að þó að við hefðum kallað í fallið þá hefði ekkert skéð, þar sem fallið gerir ekkert við útreikninginn. Við sjáum í kafla 10.4 hvað hægt er að gera annað en að prenta bara út. En þetta fall hvorki prentar út né skilar og það er eingöngu hugsað til útskýringar á fyrirbærinu stöðubundin viðföng.

Lítum á kóðabút 10.3 til að sjá hvernig betur mætti fara með skilgreininguna úr kóðabút 10.2.

Kóðabútur 10.3: Stöðubundin viðföng kynnt

```

1  def hefja_i_veldi_og_deila(grunntala,veldisvisir,deiling):
2      grunntala**veldisvisir/deiling
3
4  # Þarna er öllum sem hafa aðgang að þessum kóða gerð skýr skil á því hvað þetta fall
    gerir og greinilegt sé að inntakið eigi að vera tölur
5  # Fallið gerir þó enn ekkert annað en að vera uppfræðandi því að ekkert kemur út þegar
    við notum fallið

```

Ef við rifjum upp hugtakið gildissvið úr fyrri undirkafla og skoðum hvernig það á við um kóðabút 10.3 þá sjáum við að fallið heitir `hefja_i_veldi_og_deila` og það tekur við þremur viðföngum sem verða að vera sett inn í þeirri röð sem fallið kallar eftir þeim, fyrst grunntöluna svo töluna sem á að nota sem veldisvísi og svo loks töluna sem á að deila með.

Nú er við hæfi að taka fram hvers konar byrjenda mistök eru algeng hérna og ef meiri skilningur værir fyrir hendi á hvernig gildissvið virka myndu þessi mistök eiga sér sjaldnar stað. Það er að breytturnar `grunntala`, `veldisvisir` og `deiling` eru hluti af staðværu gildissviði þessa falls, neðri hluta brunnsins sem efri hlutinn getur ekki sótt vatn úr. Þess vegna getum við ekki kallað í fallið svona: `hefja_i_veldi_og_deila(grunntala,veldisvisir,deiling)` því að þá erum við að biðja víðværa gildissviðið (efri hluta brunnsins) um að finna hjá sér einhverjar breytur sem heita þetta til þess að setja inn í staðinn fyrir þessar skilgreiningar.

Ef við horfum aftur til skilgreiningar hrings og myndum búa til fall sem lýsir því hvernig eigi að teikna hring með ákveðna miðju og tiltekin radius. Fallið gætið litið svona út:

```
def hringur(radius, midja):
```

```
    # það sem fallið gerir.
```

Nú ef mig langar til að fá einhvern hring í hendurnar get ég ekki sagt við vélina láttu með hafa hring með radius `radius`. Vélin, ef við manngerum hana örlítið, myndi þá segja „það er það sem þú átt að segja mér, hvað radius er, ég veit ekkert hvað það er!“ Til þess að nota fallið þurfum við að gefa annað hvort upp gögn af týpunni sem um var beðið eða breytu sem er aðgengileg utan fallsins (annað hvort úr víðværu gildissviði eða víðara staðværu gildissviði) sem inniheldur gögn af týpunni sem um var beðið.

Tölvan reynir ekki að hafa vit fyrir okkur, hún lagar ekki inntakið þegar við setjum það í

augljóslega ranga röð. Hún annað hvort vinnur með vitlausa inntakið okkar og við fáum í hausinn eitthvað úttak sem við skiljum ekki eða við fáum villu.

er búið að tala um
except sem mun

10.3.3 Sjálfgefin viðföng

Ef við viljum vera viss um að við getum unnið með eitthvað viðfang án þess að neyða notandann til þess að gefa okkur það getum við notað sjálfgefin viðföng (e. named arguments, default arguments), einnig kölluð nefnd viðföng. Þá skilgreinum við fall og búum til skilgreiningu á viðföngunum þar sem við tökum þau fram. Dæmi væri:

```
def prentunarfall(strengur = "Halló Heimur!"):
    print(strengur)
```

Ef við köllum í fallið með `prentunarfall()` og gefum því ekkert viðfang þá notar tölvan skilgreininguna sem er innan svigans þar sem viðföngin eru tekin fram. Sjáum þetta í kóðabút 10.4, hvernig megi nota bæði stöðubundin og sjálfgefin saman og hvernig megi kalla í föll sem eru með bæði. Þegar bæði er notað saman í bland þá þarf að setja stöðubundnu viðfögnin fremst og svo á eftir þeim koma sjálfgefnu viðföngin.

Athugum að bæði er í lagi að nota sjálfgefin viðföng sem stöðubundin, en þá verðum við líka að setja þau inn í rétttri röð, og hins vegar að skrifa inn nafnið á viðfanginu og skilgreina það sem eitthvað (hvort sem það séu einhver gögn sem við setjum beint inn eða notum breytu), einnig er í lagi að sleppa því að taka þau fram.

Kóðabútur 10.4: Sjálfgefin viðföng kynnt

```
1 def hefja_i_veldi_og_deila(grunntala = 1, veldisvisir = 1, deiling = 1):
2     print(grunntala**veldisvisir/deiling)
3
4 hefja_i_veldi_og_deila()
5 # hér köllum við í fallið en gefum því ekkert, við fáum þó enga villu, því sjálfgefnu
   skilgreiningarnar eru notaðar
6 # úttakið er
7 # 1
8
9 hefja_i_veldi_og_deila(2, 2, 2)
10 # hér gefum við fallinu í té tölur í röð eins og þetta séu stöðubundin viðföng
11 # ef við gefum upp fleiri viðföng fáum við villu, ef við gefum upp færri þá parast þau í þ
   eirri röð sem þau berast
12 # úttakið verður
13 # 2
14
15 hefja_i_veldi_og_deila(deiling = 2)
16 # hér notum við sjálfgefin gildi fyrir allt nema deiling, við tökum sérstaklega fram hvað
   það á að vera
17 # úttakið verður
18 # 0.5
19
20 hefja_i_veldi_og_deila(deiling = 2, veldisvisir = 1, grunntala = 4)
21 # hér notum við sjálfgefin gildi, í annarri röð en þau voru skilgreind, það veldur ekki
   villu því að tölvan parar viðföngin eftir nafni
22 # úttakið verður
23 # 2
24
25 # skoðum núna blöndu, endurskilgreinum sama fallið með nýjum viðföngum:
26
27 def hefja_i_veldi_og_deila(grunntala, veldisvisir, deiling = 1):
28     print(grunntala**veldisvisir/deiling)
29
30 # Athugum hér að stöðubundnu viðföngin verða að koma á undan.
31 # köllum nú í fallið með mismunandi aðferðum:
```

```

32
33 hefja_i_veldi_og_deila() # hér fáum við villu því búist er við að notandi gefi grunntala
    og veldisvisir í té.
34
35 hefja_i_veldi_og_deila(1,2) # hér fáum við á úttakið 2
36
37 hefja_i_veldi_og_deila(1, 2, 2) # hér fáum á úttakið 0.5
38
39 hefja_i_veldi_og_deila(1, 2, deiling = 4) # hér fáum við á úttakið 0.25
40
41 # notum breytur til að setja inn í fallið:
42 tala = 2
43 veldi = 2
44 deila = 2
45 hefja_i_veldi_og_deila(tala, veldi, deiling = deila) # hér fáum við á úttakið 2

```

10.4 Skilagildi

Nú höfum við séð hvernig á að búa til föll, við höfum séð hvernig á að láta föllin vinna með sjálfgefið inntak og það næsta sem við viljum skoða er hvernig á að láta föllin okkar skila gildum þannig að hægt sé að fá útkomu úr þeim sem megi nota áfram. Við höfum séð hvernig aðferðir á strengi skila oft til okkar öðrum streng sem byggir á strengnum sem við notuðum aðferðina á (sjá kóðabút ??), til þess að geta notað úttkomuna þá getum við búið til breytu sem grípur það sem aðferðin *skilar*. Í kóðabútum 10.3 og 10.4 þá er fallið `hefja_i_veldi` skilgreint, en aldrei er hægt að vinna eitthvað með úttkomuna úr útreikningnum, það sem er gert er annað hvort ekkert eða úttkoman er prentuð. Það dugar okkur ekki ef við þurfum að nota útreikninginn að þurfa að horfa á það sem vélin skrifar út og skrifa það handvirktt inn sjálf. Það sem við viljum geta sagt er „hey reiknaðu þetta út og notaðu það svo hér, mér er alveg sama hvað það er því að ég treysti því að þú hafir gert það rétt.“ Því að við manngerum tölvuna að sjálfsögðu, hvað gæti farið úrskeiðis?

Til þess að geta nýtt þessa virkni þurfum við að læra nýtt lykilorð sem er **return** sem þýðir skila, mjög gagnsætt og gott lykilorð (eins og flest lykilorðin sem við höfum séð hingað til, að mati höfundar). Það sem lykilorðið gerir er svipað break lykilorðinu, þegar vélin kemur að línu þar sem return kemur fram þá gerir fallið ekkert meira en að skila því sem beðið er um og vélin heldur áfram í næstu línu frá því kallað var í fallið. Sjáum í kóðabút 10.5

Kóðabútur 10.5: Hvernig á að láta fall skila gildi með return skipuninni

```

1 def hefja_i_veldi_og_deila(grunntala,veldisvisir,deiling = deiling):
2     return grunntala*veldisvisir/deiling
3
4 # nú höfum við séð mýgrút leiða til að kalla í fallið svo við ætlum að einbeita okkur að þ
    ví hvernig megi nota það sem fallið skilar í stað þess hvernig eigi að kalla í það
    með mismunandi viðföngum.
5 # Athugum að hefja_i_veldi_og_deila(2, 2, 2) skilar okkur 2
6
7 tala = fall(2,2,2)
8 print(tala)
9 # hér verður úttakið 2
10
11 utreikningur = fall(2,2,2) * 4
12 print(utreikning)
13 # hér verður úttakið 8
14
15 breyta = utreikningur * tala
16 print(breyta)
17 # hér verður úttakið 16

```


Nú höfum við skilað einu gildi sem er heiltala eða fleytitala og unnið með hana með þeim aðgerðum og reiknivirkjum sem okkur langaði til að prófa. Hægt er að skila gögnum af hvaða týpu sem er, og jafnvel fleiru en einu gildi í einu, og það af mismunandi týpum.

Sjáum í kóðabút 10.6 hvernig hægt er að skila mörgum gildum og setja þau í breytu eða breytur.

Kóðabútur 10.6: Hvernig á að skila mörgum gildum

```
1 def skilum_morgum_gildum(strengur, tala, listi):
2     # Þetta fall tekur við streng, tölu og lista
3     # Fallið skilar tveimur tölum og listanum aftur óbreyttum
4     # Fyrri talan er hversu oft strengurinn í viðfanginu kom fyrir í listanum
5     # Seinni talan er hversu margar tölur í listanum eru stærri en talan í viðfanginu
6
7     skilatala = 0
8     strengja_talning = 0
9     for x in listi:
10        # x stendur það stak sem verið er skoðað úr listanum listi
11        if x == strengur:
12            strengja_talning += 1
13        if (type(x) == int or type(x) == float):
14            if (tala < x):
15                skilatala += 1
16    return strengja_talning, skilatala, listi
17
18 # hér gerist ekkert nema að við köllum í fallið
19 skilum_morgum_gildum("halló", 2, ["halló", "bless", 11, 6])
20 # Þetta skilar okkur úttakinu
21 (1, 2, ["halló", "bless", 11, 6])
22
23 # En ef okkur langar ekki að fá út n-d þá getum við gert dálitla töfra
24 talning_strengs, staerri_tolur, listinn = skilum_morgum_gildum("halló", 2, ["halló",
25     "bless", 11, 6])
26
27 # Nú fáum við ekkert úttak en breytturnar innihalda 1, 2 og ["halló", "bless", 11, 6] í þ
28     essari röð
29
30 # Við getum ekki notað fleiri en eina breytu nema að fjöldi þeirra passi við fjölda
31     skilagilda:
32 a, b = skilum_morgum_gildum("halló", 2, ["halló", "bless", 11, 6])
33
34 # Þetta veldur villu því annað hvort er í boði að hafa eina breytu sem inniheldur n-d eða
35     þrjár breytur sem taka hver við sínu skilagildi.
```

10.5 Lokun

Föll mega innihalda önnur föll, athugum það sem við fórum yfir í kafla 10.3.1, þessi föll geta verið gagnleg til að útfæra útreikning sem er svo notaður oft innan fallsins. Sjáum dæmi í kóðabút 10.7, athugið sérstaklega gildissviðið því að í innra fallinu er vísað í viðfang sem heitir strengur og það er líka vísað í viðfang í ytra fallinu sem heitir strengur, en vegna þess að gildissviðið krefst þess að fyrst er athugað staðvært hvernig breytan er skilgreind þá skiptir ekki máli að breytturnar heita það sama.

Kóðabútur 10.7: Innri föll kynnt

```
1 def breyta_strengjum(strengur):
2     # þetta fall tekur við streng og skilar honum eftir að hafa breytt honum einhvern
3     veginn
4
5     def fremsti_stafur_er_nuna_aftastur(strengur):
```

```

5     # þetta fall tekur við streng og lætur fremsta stafinn í honum aftast og aftasta
    stafinn fremst og skilar breytingunni
6     # ef strengurinn er eitt eða færri stafabil gerir fallið ekkert við strenginn og
    skilar honum óbreyttum
7     if(len(strengur > 2)):
8         fremst = strengur[0]
9         aftast = strengur[-1]
10        strengur = aftast + strengur[1:-1] + fremst
11        return strengur
12    else:
13        return strengur
14
15    # nú er skilgreiningin á innra fallinu búin og við erum stödd í ytra fallinu
16    # nú getum við kallað í innra fallið
17
18    skilastrengur = fremsti_stafur_er_nuna_aftastur(strengur)
19    return skilastrengur
20
21    # Nú getum við kallað í ytra fallið
22    strengur = breyta_strengjum("halló")
23    # strengur inniheldur núna
24    # "óllah"
25
26    # En ytra fallið gerði samt eiginlega ekki neitt, hvers vegna erum við að nota það en
    ekki innra fallið?
27    strengur = fremsti_stafur_er_nuna_aftastur("halló")
28
29    # hér fáum við villu því að það er ekkert fall til, í því gildissviði sem við erum stödd,
    sem heitir þessu nafni sem við höfum aðgang að, þess vegna verðum við að nota ytra
    fallið.
30

```

Nú höfum við séð hvernig megi skilgreina innri föll og það sem við ætlum að skoða næst er að það má skila föllum. Skipunin return er þá notuð alveg eins og ef við værum að skila einu gildi, eða fleirum. Sjáum í kóðabút 10.8 hvernig við skilum falli og hvernig á að nota skilagildið sem inniheldur fallið. Við sjáum í seinni hluta þessarar bókar, í umfjöllun um klasa, hvernig megi framkvæma sömu virkni en með því að sleppa klösum þá er vinnslutíminn umtalsvert minni. Svo ef það skiptir máli að gera eitthvað hratt sem má leysa með lokun þá ætti frekar að beita henni heldur en klösum.

Kóðabútur 10.8: Lokun kynnt

```

1  def prentunarfali(strengur):
2      # prentunarfali tekur við einu viðfangi
3      # prentunarfali skilar falli sem prentar þann streng ásamt viðbót
4      def prentum():
5          # prentum tekur ekki við neinu en notar viðfangið úr ytra fallinu
6          # prentum skilar strengnum úr viðfanginu ásamt viðskeytingunni 'hér er viðbót af
            akademískri ástæðu'
7          return str(strengur) + " hér er viðbót af akademískri ástæðu"
8      return prentum
9
10 a = prentunarfali('halló heimur')
11 print(a) # skilar okkur að a sé fall sem sé geymt í einhverju minnishólfi
12 print(a()) # nú köllum við í fallið a sem skilar okkur úttakinu 'halló heimur hér er
            viðbót af akademískri ástæðu'
13
14 # Við megum svo nota prentunarfallið okkar aftur með einhverju öðru viðfangi
15 b = prentunarfali('nýr strengur')
16 print(b()) # skilar okkur úttakinu 'nýr strengur hér er viðbót af akademískri ástæðu'

```

```
17
18 # Sjáum ögn haldbærari notkun
19
20 def niðurtalning(n):
21     # niðurtalning tekur við tölu
22     # niðurtalning skilar falli sem telur niður úr þeirri tölu
23
24     def teljari():
25         # nú lendum við í vandræðum með n, þar sem við höfum ekki aðgang að því hérna
26         # og við lögum það með því að nota lykilorðið nonlocal (eða óstaðvært) til að segja
27         vélinni að leita annarsstaðar að gildi fyrir n
28         nonlocal n
29         while(n>-1):
30             print(n)
31             n -= 1
32
33     return teljari
34
35 # nú getum við skilgreint fall sem telur niður frá 10 og notað það þegar okkur hentar
36 teljum_fra_tiu = niðurtalning(5)
37
38 # nú hentar okkur að nota það:
39 teljum_fra_fimm()
40 # það skilar okkur úttakinu
41 # 5
42 # 4
43 # 3
44 # 2
45 # 1
46 # 0
```

Tökum eftir að í skilgreiningum á a og b í kóðabút 10.8 þá erum við að nota ákveðinn streng sem þau eiga að prenta út. Þetta er á þessu stigi málsins eilítið óhlutstætt og ekki augljóst hvernig það nýtist okkur því dæmið í kóðabútnum er ekki sérlega nothæft fall. Niðurtalningarfallið hinsvegar er að framkvæma einhverja virkni sem við viljum hafa aðgang að þegar okkur hentar. Við notuðum breytuna `teljum_fra_fimm` til þess að geyma fyrir okkur að kalla í fallið `niðurtalning()` með viðfanginu 5, svo þegar okkur hentar þá getum við beitt fallinu sem telur niður fyrir okkur. Athugum þó sérstaklega að gildissviðið sem innrafallið `teljari()` tilheyrir það hefur ekki aðgang að neinu staðværðu `n`-i svo það skilar villu nema að við segjum því falli sérstaklega að nota ekki staðvært `n` heldur leita út fyrir gildissviðið með lykilorðinu **nonlocal**. Við munum ekki nota það orð af neinu viti í seinni hluta bókarinnar en það er þess virði að taka það fram að svo stöddu að þetta orð sé til og hvað það gerir.

Seinni hluti - Hlutbundin forritun

11	Kóðasöfn	87
11.1	Notkun kóðasafna	
11.2	Nokkur gagnleg kóðasöfn	
12	Skjalavinnsla	91
12.1	Unnið með skjöl	
13	Klasar	95
13.1	Klasar skilgreindir	
13.2	Tilviksbreytur	
13.3	Aðferðir	
13.4	Töfra aðferðir	
13.5	Erfðir	
14	Villur og villumeðhöndlun	105
14.1	Algengar villur	
14.2	Að grípa villur	
15	Reiknirit	109
15.1	Þekkt reiknirit	
16	Hugbúnaðarþróun	115
16.1	Útgáfustjórnun	
16.2	Stefnur og straumar	
16.3	Kvik þróun - agile	
16.4	Exercises	
16.5	Problems	

11. Kóðasöfn

Kóðasafn (e. library) er endurnýtanlegur kóði, sem sem útfærir ákveðna virkni og hefur ákveðið samhengi. Tilgangur þeirra er að spara forriturum vinnu við að útfæra ýmsa algenga virkni og reiða sig í staðinn á kóða sem er nú þegar til. Hjálpar okkur við að vera ekki að finna upp hjólið í sífellu. Ómögulegt er að ætla að forrita að einhverju viti án þess að nota kóðasöfn.

Við notum kóðasöfn með **import** skipuninni. Þegar import hefur verið sett inn einhvers staðar í skjal þá er óþarfi að setja það inn aftur, venjan er að öll import eru gerð efst í skjali burt séð frá því hvar í skjalinu þau eru notuð. Það gerir kóðann læsilegri og undirbýr okkur við lestur á kóða hvað er að fara að gerast. Sem dæmi ef efst í skjali stendur að kóðasöfnin `math` og `random` séu notuð þá vitum við strax að í þessum kóða sé verið að vinna með einhverja handahófskennd á stærðfræðilegan máta, en ef efst stæði að kóðasöfnin `datetime` og `time` væru notuð þá erum við líklega að skoða kóða sem er að vinna með tíma og dagsetningar, það ætti þá ekki að koma okkur á óvart að sjá dagsetningarvinnslu.

11.1 Notkun kóðasafna

Eins og kom fram í kynningu þá viljum við geta einbeitt okkur að því að leysa okkar vandamál í stað þess að finna upp hjólið og því viljum við kynna okkur þau kóðasöfn sem eru í boði sem útfæra virkni sem við viljum beita.

Tilgangur þeirra er að létta okkur lífið og gera virkni aðgengilega. Í næsta undirkafla verða tekin fyrir nokkur gagnleg kóðasöfn en við getum varla talað um tilgang og gagnsemi kóðasafna án þess að taka eitthvert þeirra fyrir. Í inngangi voru kóðasöfnin `time` og `random` nefnd. Skoðum þau aðeins núna, sjá kóðabút 11.1 þar sem kóðasöfnin `time` og `random` eru tekin fyrir. Þau bjóða bæði upp á aragrúa aðferða og eiginda sem er út fyrir efni þessarar bókar að ræða í þaula en þó þess virði að taka fyrir ákveðna virkni sem búið er við að nota í æfingum í lok kaflans.

Um kóðasafnið `time`:

- `time.time()` skilar okkur hversu margar sekúndur eru síðan tímatal í tölvum hófst 1.jan 1970

- `time.sleep()` tekur við tölu og lætur vélina bíða það lengi áður en hún framkvæmdir aðgerðina í næstu línu fyrir neðan
- `time.localtime()` skilar okkur nd sem inniheldur í minnkandi röð hver tíminn er, frá ári niður í sekúndur, ásamt deginum í vikunni og árinu og síðasta er gildi sem tekur mið af `isdaylightsavingtime`

Um kóðasafnið `random`: Þetta kóðasafn gerir forriturum auðveldara fyrir með því að gera handahófskennd (e. randomness) aðgengilega, það að geta gert hluti af handahófi er mjög mikilvægt í tölvunarfræði og forritun.

- `random.randint()` nær í heiltölu á lokuðu bili, þar sem báðir endapunktur eru teknir með.
- `random.random()` nær í fleytitölu á bilinu 0 - 1
- `random.choice()` nær í stak af handahófi upp úr ítranlegum hlut
- `random.shuffle()` stokkar upp í raðanlegum hlut.

Kóðabútur 11.1: Notkun Kóðasafna

```

1 # til þess að nota kóðasafn þarf að beita import skipuninni
2
3 import time
4
5 # nú er kóðasafnið time aðgengilegt með breytuheitinu time
6
7 sekundur_adan = time.time()
8 time.sleep(3)
9 sekundur_3_sek_eftir_adan = time.time()
10
11 thrir = sekundur_3_sek_eftir_adan - sekundur_adan
12 # thrir inniheldur núna fleytitölu sem er mjög nálægt því að vera 3
13
14 import random
15
16 listi = [1,2,3,4,5,6,7,8,9]
17 einhver_tala = random.choice(listi)
18 # einhver_tala inniheldur núna eina af tölunum úr listanum án þess að listanum hafi verið
    breytt á nokkurn hátt.
19
20 # ef við viljum alltaf fjarlægja stak inni í lykkju en við viljum ekki bara fá listann í ö
    fugri röð:
21 random.shuffle(listi)
22 for i in range(len(listi)):
23     print(listi.pop())
24
25 # úttakið verður tölurnar úr listanum eins og shuffle stokkaði honum, hliðarverkun er að
    listinn er núna tómur
26
27 # góð leið til að fá eitthvað handahófskennt hlutfall til að vinna með:
28 fjoldi_folks = 100
29 fjoldi_folks_med_raudan_trefil = 100*random.random()

```

Eins og sést í kóðabút 11.1 þarf að nota nafnið á kóðasafninu til að ná í aðferðir og virkni. Sum kóðasöfn heita löngum nöfnum eða að fólk er vill endilega stytta nöfnin á þeim þá má nota lykilorðið **as** til þess að varpa nafninu á kóðasafninu í annað breytuheiti, sjá notkun í kóðabút 11.2. Mikilvægt er þá að hafa í huga að nefna kóðasöfnin eittvað sem verður ekki óvart yfirskrifað í kóðanum, og gæti valdið ruglingin. Eins og að skipta út `import random` fyrir `import random as listinn_minn`. Það væri hrikalegt, illlæsilegt og myndi fyrirsjáanlega valda vandamálum. En nú vitum við hvernig á að nota kóðasöfn.

Kóðabútur 11.2: Lykilorði as

```
1 import random as rnd
2 import time as t
3
4 # nú eru rnd og t hluti af viðværu gildissvæði og vísa þær í kóðasöfnin random og time.
5 t.time() # skilar sekúndum síðan 1.jan 1970
6 rnd.random() # skilar fleytitölu á bilinu 0-1
7
```

11.2 Nokkur gagnleg kóðasöfn

Tilgangur þessarar bókar er ekki að tiltaka hvert einasta kóðasafn sem er til, heldur að kynna til sögunnar hvernig notkun þeirra virkar og einhver þau algengustu eða skemmtilegustu kóðasöfn sem eru notuð í dag. Þetta er gert til þess að halda bókinni frá því að verða eins og símaskrá (ef einhver lesandi man eftir að hafa haldið á símaskrá) og passa að hún haldi í við þróun í fræðigreininni.

Að því sögðu er hér stutt kynning á nokkrum vinsælum kóðasöfnum.

- **math**, þetta kóðasafn gerir aðgengilegar allskonar stærðfræðilegar aðgerðir. Eins og hornaföll, logra, veldisföll og tölulega vinnslu. Ásamt því að gefa okkur aðgengi að mikilli nákvæmni á hinum ýmsu rauntölustærðum eins og pí.
- **numpy**, er kóðasafn sem gerir stærðfræðilega vinnslu aðgengilega, t.d. á fylkjum. Numpy er sérhæft fyrir flóknari vinnslu en math.
- **scipy**, er það sem hægt er að nota til þess að vinna með vélanám (e. machine learning). Scipy hefur oft verið kallað óþarflega flókið í notkun, en hugmyndirnar sem þar er verið að vinna með eru í grunninn mun flóknari en í numpy og math þökkunum svo það ætti ekki að koma á óvart.
- **pygame**, er kóðasafn sem vinnur með grafískt viðmót og inntak frá notanda oft með mjög skapandi útkomu. Margir litlir leikir hafa orðið til með þessu kóðasafni og er til mýgrútur af dæmum og leikjum á netinu til að vinna út frá.
- **datetime**, sem vinnur með dagsetingar því ef við ætlum einhvern tímann að skrifa hugbúnað sem vinnur með dagsetningar þá viljum við alls ekki finna upp hjólið. Þar er tekið á daylightsavings, hlaupárum og öðru slíku sem við viljum ekki þurfa að hafa áhyggjur af
- **matplotlib**, er safn sem var búið til í kringum tvívíða sýn á gögn. Til að sýna gröf og á fjölbreytilegan máta gera gögn sýnileg. Þetta er annað safn sem hefur slæmt orð á sér fyrir að vera óþarflega óaðgengilegt.

12. Skjalavinnsla

Að vinna með skjöl án þess að hafa þau opin í ritli, eins og Word, Write, Notepad eða álíka, er mjög ákjósanlegt ef t.d. þarf að gera litla breytingu í stóru skjali eða einhverja breytingu í mjög mörgum skjölum (skilgreiningin á mjög mörgum er sveigianleg, sumum finnst það vera að gera eitthvað oftar en þrisvar).

Í JupyterNotebooks er hægt að búa til skjal með töfratáknum (innbyggt þar en er ekki sérstakt Python fyrirbæri) sem eru tvö prósentu merki, `%%`, sjá kóðabút ?? um hvernig skjöl eru búin til í hefðbundnum Python ritli og hvernig er hægt að gera þau í JupyterNotebooks.

Hægt er að búa til skjöl, opna þau, lesa þau, skrifa inn í þau, yfirskrifa þau, loka þeim og henda þeim. Þetta er mikilvægt vegna þess að við viljum geta sagt tölvunni að nálgast skjöl og gera eitthvað við þau, við viljum ekki þurfa að handstýra tölvunni að óþörfu. Til þess er hún.

Kóðabútur 12.1: Hér sjáum við hvernig má búa til skjöl

```
1
2 skjal1 = open('skjal1.txt', mode = 'w+') # mode stendur fyrir hvernig á að opna skjalið í
    boði eru:
3
4 #'r' read only - aðeins hægt að lesa
5
6 #'w' write only - aðeins hægt að skrifa
7
8 #'a' append only - aðeins hægt að bæta við aftast
9
10 #'r+' read and write - les og skrifar
11
12 #'w+' read and write and owerwrite or create new files - les of yfirskrifar eða býr til
    nýtt skjal
13
14 skjal1.write('hér kemur eitthvað sem við viljum setja inn í skjalið okkar')
15
16 # í JupyterNotebooks er hægt að gera þetta:
17 %%writefile skjal2
18 hér kemur allur textinn sem á að fara inn í þetta skjal
```

12.1 Unnið með skjöl

Til þess að geta unnið með skjöl þurfum við að geta vísað í þau, til þess notum við breytur. Breytan okkar stendur þá ekki fyrir einhverja grunntýpu í Python heldur er það heilt skjal á skráarsafninu okkar.

Í kóðabút 12.2 koma fram nokkrar aðferðir sem Python býður upp á fyrir skjöl sem búið er að opna. Við tökum eftir því að þar er eitthvað til sem heitir *seek*, ástæðan fyrir því að við þurfum það er að tölvan les frá vinstri til hægri eins og henni er sagt en ef hún á að lesa eitthvað aftur frá byrjun eða öðrum stað þá þarf að segja henni að færa leshausinn sinn þangað. Nú er hætta á því að enginn lesandi hafi nokkurn tímann séð segulband en hugmyndin þar er sú sama, tölvan sem les segulbandið getur bara lesið bandið sem er undir leshausnum og sér ekkert annað. Ef tölvan á að lesa einhvern annan hluta af segulbandinu þarf að spóla fram eða til baka. Sama er upp á teningnum hérna, við þurfum að stilla leshausinn fyrir framan það gildi sem við viljum lesa hverju sinni. Ef vélín er búin að lesa skjalið er leshausinn kominn út í enda og við getum ekki lesið meira nema færa hann.

Kóðabútur 12.2: Hér sjáum við hvernig má opna skjal sem við eigum til á sama stað og þessi kóði er geymdur

```
1
2 breytuheiti = open('skjal1.txt', encoding = 'utf-8', mode = 'r')
3
4 breytuheiti.read() # les allann textann sem streng
5
6 breytuheiti.readlines() # les hverja línu og setur hana sem stak í lista
7
8 breytuheiti.readline() # les eina línu, þar sem við erum stödd hverju sinni
9
10 breytuheiti.seek(0) # setur leshausinn aftur á upphaf skjalsins
11
12 breytuheiti.close() # Nú er skjalið lokað og það má henda því eða opna það annarsstaðar.
```

Í kóðabút 12.2 eru teknar fyrir þær helstu aðferðir sem eru í boði fyrir lestur á skjali en í lokin er tekin fyrir aðferð sem heitir *.close()* sem gerir það að verkum að við getum með hent skjalinu annars staðar því að það er hvergi opið á vélinni. Það gæti verið vesen að þurfa að muna eftir því að loka skjalinu og því viljum við skoða annan möguleika með nýju lykilorði **with**, við höfum séð **as** sem býr til alias eða annað heiti. Sjáum kóðabút 12.3

Kóðabútur 12.3: Hér sjáum við nýja leið til að opna skjal og loka því eftir notkun sjálfkrafa

```
1 with open('skjal1.txt', encoding='utf-8') as test:
2     # hér kemur innndreginn kóði sem keyrist á meðan skjalið er opið
3     # þegar þessi kóði er búinn er skjalinu lokað.
4     # breytan sem vísar í skjalið er test
5     efni = test.read()
6     test.seek(0)
7     efni_i_listum = test.readlines()
8
9 # breytturnar eru enn aðgengilegar viðværu gildissviði svo við þurfum ekki að hafa á
10 hyggjur af því að skjalinu hafi verið lokað
11 print(efni_i_listum)
12
13 with open('skjal1.txt', encoding='utf-8', mode='w+') as blergh:
14     # hér kemur innndreginn kóði sem keyrist á meðan skjalið er opið
15     # þegar þessi kóði er búinn er skjalinu lokað.
16     # nú heitir breytan sem vísar í skjalið blergh
17     efni = blergh.write('Ég yfirskrifaði allt og á nú tómt skjal sem heitir það sama')
18     blergh.seek(0)
```

```
18     efni_i_listum = blergh.readlines()
19
20 # enn er allt í skjalinu aðgengilegt
21 print(efni_i_listum)
```


13. Klasar

Klasar eru hlutir sem hugsaðir eru til þess að geyma eitthvað ástand, halda utan um eitthvað og mögulega hafa áhrif á það. Klasar eru það sem gera forritunarmál að hlutbundnum málum, Python er hlutbundið forritunarmál. Til þess að læra á hvernig eigi að búa til klasa þarf að átta sig á til hvers þeir eru nytsamlegir. Hugmyndin er að eiga tilvik sem má framkvæma aðgerðir á og eitthvað ástand hlutarins breytist eftir því hvað var gert, þannig er hægt að búa til mörg eintök af sama klasanum og láta hvert tilvik verða fyrir mismunandi áhrifum. Athuga þarf sérstaklega gildissvið þegar klasar eru annarsvegar, gildissvið í Python geta verið ögn ruglingsleg en við munum ekki beita klösum á það sérhæfðan máta að við lendum í miklum vandræðum.

Klasar nota lykilorðið **class** og eru skilgreindir með því orði, allt sem tilheyrir klasanum er inndregið undir honum.

Hugsum okkur að við búum til skilgreiningu á bíl, hann þarf að vera af einhverri tegund og hafa árgerð. Svo viljum við fá tilvik af skilgreiningunni í hendurnar og búum okkur til breytu sem heitir `fyrsti_billinn_min` sem er Subaru 2002 módel. Það kemur ekki í veg fyrir það að við getum átt fleiri bíla, en nú erum við með einhverja ákveðna breytu sem heldur utan um ástandið á nákvæmlega þessum bíl okkar. Segjum að við fáum okkur svo annan bíl, þá getum við búið til aðra breytu sem inniheldur aðra tegund og annað módel, t.d. Citroen 2017. Nú eigum tvær breytur sem við getum unnið með, kannski setja bensín á bílinn eða fylla á rúðuvökva og þá gerum við það við þá tilteknu breytu sem við ætlum að framkvæma þá aðgerð á.

Gagnlegt er að hugsa sér klasa sem skilgreiningu eða uppskrift alveg eins og föll. Skilgreiningin ein og sér gerir ekki neitt, það er ekki fyrr en við búum okkur til ákveðna útgáfu sem við getum farið að vinna með hana. Gott dæmi um það er skilgreiningin á rétti á matseðli á veitingastað, textinn á matseðlinum er eingöngu hvað er í boði að fá en er ekki útgáfa af matnum sjálfum.

13.1 Klasar skilgreindir

Til þess að skilgreina klasa þarf einungis lykilorðið **class** og réttan inndrátt. Í kóðabút 13.1 sjáum við hvernig má búa til eins einfaldan klasa og mögulegt er og svo sjáum við í kóðabút 13.2 hvernig við beitum klösum á hnitmiðaðri máta með svo kallaðari *töfraaðferð* (e. magic method, double underscore method, dunder method (þarna er orðunum double og under skeytt saman í dunder))

Kóðabútur 13.1: Klasar skilgreindir

```
1 # hér er klasi sem hefur eina staðværa breytu
2 # Tökum eftir að breytuheitið fyrir klasann er Klasi með stóru K, því að nafnavenjan í
   Python er að klasar heiti nöfnum með stórum stöfum fremst.
3 class Klasi:
4     x = 5
5     # Þetta er heill klasi.
6
7 # til þess að búa til tilvik af klasanum þá búum við til breytu og köllum í klasann með
   nafni hans og setjum sviga.
8 tilvik = Klasi()
9 print(tilvik.x)
10 # úttakið verður fimm
11
12 tilvik.x = 7
13 # nú er búið að endurskilgreina x fyrir þetta tiltekna tilvik af klasanum
14
15 annad_tilvik = Klasi()
16 print(annad_tilvik.x)
17 # úttakið verður fimm
```

Tökum eftir hvernig breytan tilvik er skilgreind í kóðabút 13.1, hún er skilgreind eins og hvaða önnur breyta sem við höfum búið til áður. En það sem kemur hinu megin við jafnaðarmerkið er eins og verið sé að kalla í fall. Eina sem gefur til kynna að þetta sé ekki fall er að Klasi er með stórum staf. Ef við gleymum að gera svigana þá fáum við ekki eintak af klasanum til að vinna með heldur fáum við nýja vísun á klasann sjálfan. Það er við erum með nýtt nafn sem gerir það sama og breytan Klasi gerir, annan vísi á Klasi.

En við viljum fá tilvik af klasanum sem við getum gert eitthvað við, þessi klasi er þó ekkert stórbrotinn svo það er ekki mikið sem við getum gert. Innan klasans er ein breyta skilgreind, það er x sem er jafngilt 5. Tilvikið okkar sem er geymt í breytunni tilvik hefur aðgang að þessu x-i og það sem gerist eftir skilgreininguna á tilvik er að við sækjum eigindið (e. attribute) x á tilvikið af klasanum og fáum að vita að það sé fimm. Svo leyfum við okkur að breyta því, við veitum því nýtt gildi fyrir þetta tiltekna tilvik af klasanum. Eins og kom fram í inngangi þessa kafla þá getum við litið svo á að þetta sé eins og einn tiltekinn bíll og við vorum að aðlaga bensínstöðuna á honum. Eins og sést að hefur engin áhrif á breytuna annad_tilvik því að það fær bara grunnstillinguna á klasanum til sín og hefur ekkert að gera með hitt tilvikið okkar.

13.2 Tilviksbreytur

Nú höfum við seð hvernig hægt er að búa til tilvik af klasa, en klasinn úr kóðabút 13.1 er sérstaklega ber og gagnlíttill. En hvers eru klasar megnugir?

Athugum eftirfarandi samlíkingu áður en lengra er haldið. Þegar við förum á veitingastað þá er okkur boðinn ákveðinn matseðill, við fáum að vita að það séu þrír réttir á matseðlinum (þrír klasar) og í þeim réttum eru ákveðin hráefni (tilviksbreytur) og þegar við pöntum okkur mat fáum við í hendurnar eitt tiltekið tilvik af skilgreiningunni á matseðlinum (tilvik af klasa). Nú eru hráefnin kannski ekki okkur að skapi og við viljum fá að hafa áhrif á hvaða hráefni fara í réttinn okkar (okkar tiltekna tilvik) svo við gefum upp hvað við viljum fá (inntak) sem skilar sér í okkar tiltekna rétti (úttak).

Í þessari samlikingu er matreiðslufólkið smiðurinn á bakvið klasann, í kóðabút 13.2 er aðferðin `__init__` sá smiður. Aðferðin smíðar fyrir okkur tilvik af klasanum með því inntaki sem hún fær.

Kóðabútur 13.2: Klasar skilgreindir með töfraaðferðinni `__init__`

```
1 class Samloka():
2     # sjáum að hér er klasinn skilgreindur með svigum
```



```

3
4     def __init__(self):
5         # aðferðin tekur ekki við neinu og gerir ekkert
6         pass
7
8     samlokan_min = Rettur()
9     # nú eigum við tilvik af klasanum Samloka í breytunni samlokan_min en við getum lítið
10        gert við það, sjáum hvernig væri ef við hefðum einhver hráefni
11
12 class Samloka():
13     def __init__(self, sosa, alegg):
14         self.sosa = sosa
15         self.alegg = alegg
16
17     samlokan_min = Samloka('bbq', ['skinka', 'ostur', 'paprika'])
18     # nú á ég tiltekna samloku sem hefur bbq sósu og þrjár áleggstegundir
19
20     # Athugum nú að matreiðslufólkið gæti boðið upp á einhverja ákveðna samloku
21 class Samloka_med_skinku():
22     def __init__(self, sosa = "", alegg = ['skinka']):
23         self.sosa = sosa
24         self.alegg = alegg
25
26     skinku_samloka = Samloka_med_skinku('bbq')
27     # Nú eigum við tilvik af skinkusamloku sem er með bbq sósu og einu áleggi, skinku.

```

Samlíkingin okkar með samlokur á veitingastað er ágæt en nú skulum við skoða hvað er eiginlega í gangi í kóðabút 13.2. Fyrir það fyrsta er klasinn núna skilgreindur sem *Samloka()* með svigum, það var ekki þannig í kóðabút 13.1. Ástæðan er svipuð og í kafla 5 þar sem mátti sleppa svigum utan um segðir fyrir skilyrðissetningar nema það væri þörf á þeim til útreiknings. Klasar eiga möguleika á að **erfa** (e. inherit) frá öðrum klösum, við munum tala um það í undirkafla 13.5, og þeir erfa í grunninn allir frá klasanum *Object*. Það sem tómur svigi þýðir (eða að sleppa sviganum alfarið) er að klasi erfi ekki frá öðrum klasa. Því er það upp á einstaklinginn komið að venja sig á að gera alltaf annað hvort, höfundur hefur vanið sig á tóma sviga en er það enginn heilagur sannleikur.

Næsta sem við þurfum að athuga er töfraaðferðin `init` og orðið *self*. Orðið *self* eitt og sér er ekki töfraorð, það má skipta því út fyrir eitthvað annað, hins vegar hefur komist ákveðin venja á að nota það orð og gerir það kóða læsilegri að halda sig við það. En hvað gerir orðið *self*? Þetta orð er eins konar vísir fyrir klasann til að vita að það sér verið að nota skilgreiningar innan klasans sjálfs sem tilvikið hefur aðgang að. Í klasanum *Samloka* eru viðföngin *sosa* (sem við búumst við að sé strengur án þess að athuga það neitt sérstaklega, sjá kafla 14 um hvernig megi taka á því) og *alegg* (sem við búumst við að sé listi af strengjum). Ef notandinn gefur okkur ekkert inntak við gerð samlokunnar þá er ekki hægt að búa til tilvik af samlokunni, því klasinn býst við tveimur stöðubundnum viðföngum inn í aðferðina `init` og getur ekkert gert án þeirra nema skila villu (eins og klasinn er skilgreindur þarna). Þegar við skilgreindum *samlokan_min* þá sögðum við við klasasmiðinn (`init`) að við ætluðum að eiga aðgang að inntakinu okkar ('bbq' og ['skinka', 'ostur', 'paprika']). Þannig að *sosa* inniheldur núna strenginn *bbq* fyrir þetta tiltekna tilvik af klasanum og þennan tiltekna lista af áleggstegundum.

Það þriðja og kannski það erfiðasta að skilja er að `init` aðferðin í klasanum *Samloka_med_skinku* tekur við nefndum viðföngum, eins og við sáum í kafla 10.3.3, sem hafa einhver tiltekin gildi nú þegar skilgreind. Sem þýðir að við getum búið til einhverja óbreytta, staðlaða, sjálfgefna skinku samloku. Við þurfum ekki að gefa neitt upp til þess að fá tilvikið í hendurnar, hins vegar ef okkur langar til þess að fá samloku með einhverri sósu og einhverju öðru áleggi þurfum við að gefa það upp og við getum gert það alveg eins og þegar við notum föll með sjálfgefnum/nefndum viðföngum.

13.3 Aðferðir

ss um að kynna
ct kafla

Við þekkjum aðferðir, við höfum séð þær notaðar á týpunar sem við þekkjum, eins og `.capitalize()` á strengi, `.sort()` á lista og `.get("x", "y")` á orðabækur. Aðferðir eru í raun föll sem eru skilgrein inni í klösum og verka á hlutinn sem klasinn skilgreinir.

Nú ætlum við að skilgreina okkar eigin aðferðir á hlutina okkar. Við ætlum að skoða aðferðir með tilliti til rafbíla. Það sem við viljum geta gert þegar við búum til tilvik af rafbíl er að segja hvaða tegund hann hefur, hvaða árgerð hann er af, hversu mikla drægni hann hefur á 100km, hversu margar kílóvatt stundir rafhlaðan er og hversu marga kílómetra er búið að aka bílnum.

Kóðabútur 13.3: Klasa aðferðir á rafbílaklasa

```

1
2 class Rafbill():
3     def __init__(self, tegund, model, draegni = 16.7, kws = 40, akstur = 0):
4         self.tegund = tegund
5         self.argerð = argerð
6         self.eydsla = draegni/100      # hversu mörgum kw stundum bíllinn eyðir á 1 km
7         self.kws = kws                  # hversu mikil hleðsla kemst fyrir
8         self.akstur = akstur            # km sem hafa verið eknir
9
10    def breyta_tegund(self, ny_tegund):
11        # kom í ljós að bíllinn var vitlaust skráður og það þarf að endurskoða gildið tegund
12        self.tegund = ny_tegund
13
14    def breyta_model(self, nytt_model):
15        # kom í ljós að módelið var vitlaust skráð, og við lögum það
16        self.model = nytt_model
17
18    def keyra_km(self, km):
19        # við aukum við keyrða kílómetra og við minnkum hleðsluna sem um nemur eyðslu á
20        # kílómetra bílsins
21        self.akstur += km
22        self.kws -= self.eydsla * km
23
24    def hlada_bilinn(self, kw):
25        # Nú viljum við auka við hleðsluna í rafhlöðunni okkar
26        self.kws += kw
27
28 billinn_minn = Rafbill('Rafio', 2021) # við stillum bílinn í upphafi sem bara staðlaðan
29     rafbíl frá fyrirtækinu Rafio.
30 billinn_minn.keyra_km(500)
31 print(billinn_minn.akstur) # skilar úttakinu 500
32 billinn_minn.hlada_bilinn(900)
33 print(billinn_minn.kws) # skilar úttakinu 856.5

```

Við viljum að það að aka bílnum ákveðna kílómetra hafi áhrif á stöðu rafhlöðunnar. Við viljum líka geta hlaðið bílinn. En eins og sést í kóðabút 13.3 þá er hægt að hlaða bílinn endalaust og það er hægt að keyra hann endalaust líka. Við settum engin takmörk á það hvað má keyra marga kílómetra, við höldum bara áfram að lækka hleðsluna og við leyfðum okkur svo að hlaða bílinn langt umfram það hversu margar kílóvattstundir komast fyrir í rafhlöðunni. Einnig er galli á þessum klasa að engin leið er til að halda utan um hvert er hámark hleðslu rafhlöðunnar.

En þetta dugar til að sýna fram á hvernig aðferðir eru skilgreindar, hvernig á að kalla í þær, hvernig þær hafa áhrif á tilveiksbreyturnar okkar og svo hvernig má kalla í tilveiksbreyturnar til að sjá áhrifin.

Aðferðir þurfa þó ekki endilega að hafa áhrif á tilvikið okkar heldur geta skilað okkur til baka einhverri niðurstöðu, eins og flestar aðferðir á strengi (því við munum að strengir eru óbreytanlegir).

Engin aðferðanna í þessum klasa skilaði nokkurri niðurstöðu.

Tökum nú nýtt dæmi þar sem við skoðum ímyndað lestarkerfi á Íslandi. Í þessu dæmi höldum við utan um tvennt með klösum, annars vegar lestarstöðvar sem hafa nöfn og eru í ákveðinni fjarlægð frá upphafsstöðinni á leiðinni sinni og hins vegar lestar sem eru á ákveðinni leið og eru staddar á ákveðinni stöð. Í kóðabút 13.4 sjáum við hvernig aðferðir geta skilað einhverju án þess að hafa áhrif á tilviksbreytur og við sjáum einnig að smiðurinn init tekur bara við tveimur breytum frá notanda en skilgreinir þrjár tilviksbreytur, þetta er vegna þess að klasinn býður notandanum ekki að hafa áhrif á þessa breytu við smíð klasans. Notandinn verður því að fá í hendurnar við grunnstillingu lest sem hefur ekki ferðast neitt.

Kóðabútur 13.4: Aðferðir kynntar með lestarkerfi

```
1 class Stod():
2     def __init__(self, nafn, fjarlaegd):
3         self.nafn = nafn
4         self.fjarlaegd = fjarlaegd
5         self.farnir_km = 0
6
7
8 class Lest():
9     def __init__(self, leid, byrjunar_stod):
10         self.leid = leid
11         self.nuverandi_stod = byrjunar_stod
12
13     def fara_til_numer(self, numer):
14         # Þessi aðferð tekur við sætisnúmeri í leidalistanum self.leid
15         #
16         # Hún á að skila fjarlægðinni sem þarf að fara frá núverandi stöð að stöðinni í því
17         # sætisnúmeri
18         return abs(self.leid[numer].fjarlaegd - self.nuverandi_stod.fjarlaegd)
19
20     def fara_til_stod(self, stod):
21         # Þessi aðferð tekur við hlut af týpunni Stod
22         #
23         # Hún á að skila fjarlægðinni sem þarf að fara frá núverandi stöð til að komast á
24         # stöðina í inntakinu
25         return abs(stod.fjarlaegd - self.nuverandi_stod.fjarlaegd)
26
27     def fara_til_stodvarnafn(self, stodvarnafn):
28         # Þessi aðferð tekur við streng sem er stöðvarnafn
29         #
30         # Hún á að skila fjarlægðinni frá núverandi stöð að fjarlægðinni að stöðinni með
31         # nafnið í inntakinu
32         for stod in self.leid:
33             if(stod.nafn == stodvarnafn):
34                 return abs(stod.fjarlaegd - self.nuverandi_stod.fjarlaegd)
35
36         # Það sem við viljum gera núna er að geta uppfært núverandi stöð á lestinni okkar
37         # Og við viljum þá uppfæra hversu marga km hún hefur ferðast
38     def ny_nuverandi_stod(self, stod):
39         # aðferðin tekur við hlut af týpunni Stod
40         #
41         # Það sem aðferðin gerir er að uppfæra tilviksbreytuna nuverandi_stod sem
42         # inntaksstodina
43         # og setja í tilviksbreytuna farnir_km hversu langt lestin þurfti að ferðast til að
44         # komast þangað
45         #
46         # Aðferðin á að skila km sem voru farnir til að komast þangað
47
48         km = self.fara_til_stod(stod)
49         self.farnir_km += km
```

```

45     self.nuverandi_stod = stod
46
47     return self.farnir_km
48
49 # Þetta eru lestarstöðvar
50 # Stöðvarnar hafa nöfn og fjarlægð frá aðalbrautarstöðinni í Reykjavík
51 reykjavik = Stod("Reykjavík", 0)
52 borgarnes = Stod("Borgarnes", 76)
53 akureyri = Stod("Akureyri", 388)
54 egilsstadir = Stod('Egilsstaðir', 636)
55
56 # leið 1, hún fer frá Reykjavík til Egilsstaða, með tveimur stoppum á milli
57 leid1 = [reykjavik, borgarnes, akureyri, egilsstadir]
58
59 # lest1 er ferðast þessa tilteknu leið og hún byrjar ferð sína í Reykjavík
60 lest1 = Lest(leid1, reykjavik)
61
62 lest1.fara_til_numer(3)
63 lest1.fara_til_stod(egilsstadir)
64 lest1.fara_til_stodvarnarnafn('Egilsstaðir')
65 # allar þessar aðferðir skila okkur tölunni 636
66
67 hofn = Stod('Höfn í Hornafirði', 820)
68 lest1.ny_stod_a_leid(hofn)
69 # skilar okkur lista af hlutum af týpunni Stod sem er nú nýja leið lestarinnar okkar lest1

```

13.4 Töfra aðferðir

Nú höfum við séð hvernig á að skilgreina okkar eigin aðferðir á klasa. Og við höfum verið að nota eina töfraaðferð til þess að smíða klasana okkar, `init`. En það er til mýgrútur af töfraaðferðum sem við getum nýtt okkur til þess að gera klasana okkar nothæfari. Í þessum kafla verða nokkrar slíkar teknar fyrir en alls ekki allar. Við munum að töfraaðferðir (e. magic methods, double underscore methods, dunder methods) eru aðferðir sem eru með tveimur undirstrikum fyrir framan sig og aftan og gegna því hlutverki að útfæra innbyggða virkni.

Helst ber að nefna `__str__` aðferðina, sem nemendur vilja oftast geta beitt strax og skilja ekki hvers vegna print skilar einhverju furðulegu. Hingað til höfum við ekki verið að beita innbyggða fallinu `print` á klasana okkar í kóðabútum því að hún gerir ekkert skilmerkilegt ennþá. Til þess að hún geri það þurfum við að útfæra töfraaðferðina `str`. Það sem sú aðferð þarf að gera er að skila streng. Nú er það upp á okkur komið hvað okkur finnst vera nógu merkilegar upplýsingar til þess að setja í strenginn sem á að prenta. Hingað til þegar við beitum `print` fallinu höfum við verið að skoða úttak sem er af einhverri týpu sem við þekkjum, heiltölur eða strengir til dæmis. En nú þegar við erum með okkar eigin klasa/hluti viljum við kannski fá einhverjar tilteknar upplýsingar í ákveðinni röð.

Skoðum kóðabút 13.5 þar sem við skilgreinum klasa sem heldur utan um rafbílinn okkar aftur, hins vegar ætlum við að sleppa aðferðunum á bílinn og bæta við nokkrum klasaföstum. Klasafastar eru skilgreindir efst í klasa og er nafnavenjan með þá að nota eingöngu hástafi. Það sem klasafastar gera fyrir okkur er að halda utan um breytur sem við viljum að séu aðgengilegar allsstaðar í klasanum, við viljum ekki endilega að þær séu hluti af inntaki frá notanda við smíð klasans og þeir gera yfirferð og prófun klasans auðveldari. Með auðveldari prófunum er átt við að gildi séu ekki harðkóðuð víðsvegar og erfitt að skipta þeim út (eins og ef nota ætti ákveðna námundun á þí) heldur eru þau skilgreind á einum stað og auðvelt að átta sig á notkun þeirra (ef breytuheitin eru skýr).

Kóðabútur 13.5: Töfraaðferðin `__str__`

```

1 class Leikur():

```

```

2  HAMARKS_LIF = 100
3  LAGMARKS_LIF = 0
4  HAMARKS_PENINGUR = 9999
5  LAGMARKS_PENINGUR = -9999
6
7  def __init__(self, nafn, lif, peningur):
8      self.nafn = nafn
9      if(lif > self.HAMARKS_LIF or lif < self.LAGMARKS_LIF):
10         # líf er utan þess sem er leyfilegt
11         self.lif = 100
12     else:
13         self.lif = lif
14     if(peningur > self.HAMARKS_PENINGUR or peningur < self.LAGMARKS_PENINGUR):
15         # peningar er utan þess sem er leyfilegt
16         self.peningur = 0
17     else:
18         self.peningur = peningur
19
20 def __str__(self):
21     return "Persónan heitir {} og á {} gullpeninga og hefur {} í líf".format(self.nafn,
22                                     self.lif, self.peningur)
23
24 valborg = Leikur('Valborg', 200, 90)
25 print(valborg)
26 # skilar úttakinu "Persónan heitir Valborg og á 100 gullpeninga og hefur 90 í líf"

```

Ef þessarar str töfraaðferðar nyti ekki við þá væri úttakið á þessa leið `<__main__.Leikur object at *minnissvæði*`. Einnig er nýtt í þessum kóðabút að við vinnum eitthvað með inntakið frá notandanum áður en við stillum tilviksbreyturnar. Þetta er ekki gert á nógu tryggan máta og við munum sjá í kafla 14 hvernig má meðhöndla inntak frá notanda þannig að vafalaust sé um réttinntak að ræða. En við ætlum enn sem komið er að skoða hlutina á einfaldan og brothættan máta því við erum að kynnst svo mörgu nýju og óþarfi að gera allt kórrétt frá upphafi, mikilvægara er að byggja upp skilning hægt og rólega.

Það sem töfraaðferðirnar gera er að gera okkur kleyft að beita innbyggðum föllum eins og `print` og `len` á tilvik af klösunum okkar, og að beita hinum ýmsu virkjum (`reikni`-, `samanburðar`- og `rökvikjum`) milli tilvika eða annara gilda.

13.5 Erfðir

Klasarnir okkar hafa hingað til verið skilgreindir með tómunum svigum sem segir vélinni að þeir erfi ekki frá neinum klasa nema *object* sem gerði það að verkum að við gátum útfært töfraaðferðir.

Nú ætlum við að skoða í kóðabút 13.6 hvernig á að búa til **yfirklasa** (e. *superclass*) og **undirklasa** (e. *subclass*). Við skoðum dæmi þar sem prentari er tekinn fyrir, það sem hann þarf að kunna að gera er að prenta út streng, segja til um blekhlutfallið sitt og minnka blekið um eitt prósentustig. Þetta er alfarið æfing og því ekki endilega mjög raunhæft dæmi, en þar sem við erum að reyna að átta okkur á því hvað erfðir eru þá ætlum við að gera ráð fyrir því að við viljum að allir prentararnir okkar byrji með 100% af bleki og hafi möguleikann á að lækka það. Hins vegar er það ekki útrætt hvernig eigi að fara að því að prenta út og því ætlum við að útfæra sérstaka prentara sem eru eins og grunnprentarinn okkar (með tilliti til bleks) en meðhöndlar prentun á annan máta.

Undirliggjandi ástæður fyrir því að við myndum vilja gera þetta er sú að við viljum að einhver grunn virkni sé til staðar og sé aðgengileg, en það er einhver tiltekin virkni sem við viljum að sé öðruvísi. Tökum sem dæmi klasa sem vinnur talar við gagnasafn og fær til baka helling af gögnum, vinnur gögnin einhvern veginn fyrir okkur og skilar þeim til okkar sem streng. En við viljum kannski hafa þann möguleika að í stað þess að fá streng þá sendir klasinn gögnin sem tölvupóst eða býr til skjal á tölvunni sem geymir þau. Þá myndum við nota erfðir fyrir þá tilteknu notkun.

Kóðabútur 13.6: Erfðir kynntar með klasanum Prentari

```

1
2 class Prentari():
3     BLEK = 100
4
5     def prentun(self, strengur):
6         print(strengur)
7
8     def minnka_blek(self):
9         self.BLEK -= 1
10
11    def stada_bleks(self):
12        print(self.BLEK)
13
14    p1 = Prentari()
15    p1.prentun('Valborg')
16    p1.minnka_blek()
17    print(p1.BLEK)
18
19    # úttakið verður
20    # Valborg
21    # 99
22
23    import random
24    class HandahofsPrentari(Prentari):
25        def prentun(self, strengur):
26            handahof = random.randint(1,5)
27            for i in range(handahof):
28                print(strengur)
29
30    p2 = HandahofsPrentari()
31    p2.prentun('Forritun')
32    p2.minnka_blek()
33    p2.stada_bleks()
34    # úttakið verður (handahófskennt)
35    # Forritun
36    # Forritun
37    # Forritun
38    # 99
39
40
41    class InntaksPrentari(Prentari):
42        def prentun(self):
43            strengur = input('hvað viltu prenta? ')
44            fjoldi = int(input('hversu oft viltu prenta það? '))
45            for i in range(fjoldi):
46                print(strengur)
47
48    p3 = InntaksPrentari()
49    p3.prentun()
50    #> hvað viltu prenta? Tölva
51    #> hversu oft viltu prenta það? 3
52    print(p3.BLEK)
53    # úttakið verður
54    # Tölva
55    # Tölva
56    # Tölva
57    # 100

```

Í kóðabút 13.6 er einungis verið að yfirskrifa aðferðina prentun því að það er aðferðin sem við

vildum að væri með einhverjum sértækum hætti. Við vildum ekki bara prenta út einu sinni heldur fá notandann til að segja okkur hversu oft og hvað á að prenta, eða geta gert það handahófskennt oft.

Fjölmótun

Tengt erfðum er þess virði að nefna fjölmótun (e. polymorphism) í Python. Því það er frábargðið t.d. C++ og Java.

Fjölmótun í Python virkar þannig að klasar þurfa ekki að erfa frá öðrum klösum til að haga sér eins og þeir. Þetta er vegna þess að þegar vélin athugar hvort að einhver hlutur eigi einhver tiltekin eigindi skoðar hún klasann og þá klasa sem hann erfir frá (í röð) og skilar þeirri útgáfu af eigindinu sem finnst.

Til dæmis HandahofsPrentari og eigindið stada_bleks(), þá er fyrst athugað innan klasans HandahofsPrentari og svo Prentari hvernig eigi að nota stada_bleks. Hins vegar ef við værum að vinna með eitthvað sem við vildum að hegðaði sér eins og prentari án þess að spá í öllu sem prentaraklasinn er hugsaður fyrir gætum við búið til hlut sem útfærir bara aðferðina stada_bleks og erfir ekki frá neinum. Hlutinn myndum við kannski kalla Blekathugun, og það sem aðferðin stada_bleks gerir í þeim klasa er að skrifa stöðu bleksins, á einhverju tæki sem vill notfæra sér þessa aðferð, í tölvupóst.

Ef við tökum praktískara dæmi þá er hægt að sjá fyrir sér klasa sem sér um að vinna með gögn og til þess að geta sent gögnin frá þessum klasa á ákveðinn máta má láta hann fá hlut í hendurnar sem útfærir *write* aðferð. Klasinn sem útfærir *write* aðferðina þarf ekkert að gera annað en að útfæra þessa einu aðferð á einhvern ákveðinn máta og þá er hægt að fullvissa sig um að gögnin hafi verið skrifuð á þann máta.

Svo ef við viljum eiga nokkra mismunandi klasa sem allir kunna mismunandi *write* aðferðir þá þurfum við bara að ganga úr skugga um að gangavinnsluklasinn okkar fékk *write* fallið sem við vildum nota úr viðeigandi klasa.

Þetta er kallað **duck typing** og bjóða ekki öll forritunarmál upp á það. Hugtakið kemur úr frasanum „if it looks like a duck, quacks like a duck and walks like a duck, it's a duck”. Hugmyndin er að klasinn sem útfærir einungis aðferðina *write* fyrir okkur er alveg jafn mikil önd eins og kóðasafnið *os* sem sér um að vinna með skrársafnið og skrifa í skjöl.

Ef við höldum áfram með dæmið um klasana sem útfæra *write*, þá gæti einn þeirra skrifað í skjal á tölvu úti í þýskalandi, einn sendir skjalið í tölvupósti og einn lætur talgervil lesa það upp í strætó leið 14. Upphaflegi gagnaklasinn veit ekkert um það heldur treystir bara á að fá einhvern hlut í hendurnar sem kann þessa aðferð sama hvernig hún er útfærð.

14. Villur og villumeðhöndlun

Hingað til þegar við fáum villur í kóðann okkar hefur hann hreinlega hætt keyrslu og við þurft að laga eitthvað. Í kafla 2.4 sáum við upptalningu á þeim helstu villum sem við getum lent í. Það sem við viljum hinsvegar geta gert er að bregðast við villum til þess að forritin okkar haldi áfram keyrslu þrátt fyrir að eitthvað hafi farið úrskeiðis. Við viljum geta sagt vélinni að reyna að gera eitthvað og ef henni tekst það ekki því að það myndi valda villu þá viljum við geta gert eitthvað annað og haldið áfram.

14.1 Algengar villur

Byrjum á að rifja upp algengar villur og bætum nokkrum við:

- Nafna villa - `NameError`, nafn á breytu var notað sem er ekki skilgreint
- Inndráttar villa - `IndentationError`, röngum inndrætti beitt
- Málskipunar villa - `SyntaxError`, rangt tákn notað eða tákn notað vitlaust
- Týpu villa - `TypeError`, týpan styður ekki aðgerðina sem er verið að framkvæma
- Vísis villa - `IndexError`, verið er að nota sætisvísi sem er ekki til í hlutnum
- Gildis villa - `ValueError`, verið er að nota gildi sem er ekki til
- Eiginda villa - `AttributeError`, verið er að nota eigindi sem hluturinn á ekki til
- Lykla villa - `KeyError`, verið er að ná í lykil sem er ekki til
- Endurkvæmnis villa - `RecursionError`, þegar búið er að ná hámarks leyfilegri endurkvæmni án niðurstöðu
- Staðvær nafna villa - `UnboundLocalError`, þegar verið er að vísa í staðvært breytuheiti en það hefur ekki verið skilgreint á þeim stað í gildissviðinu
- Inntaks/úttaks villa - `IOError`, þegar villa kom upp við meðhöndlun inntaks eða úttaks.

Ástæðan fyrir því að nefna nákvæmlega þessar villur en ekki allar sem eru skráðar í skjölun (e. documentation) Python forritunarmálsins er vegna þess að þessar villur eru líklegri en aðrar til að koma upp hjá byrjendum og við viljum geta tekið á þeim. Inndráttarvillur og málskipunarvillur er þó ekki hægt að grípa í keyrslutíma því að þær eru gripnar áður en keyrsla á sér stað og kóðinn hreinlega keyrir ekki neitt. Það er ágætt að hafa í huga að kóðinn okkar þarf að vera réttur og rétt upp settur til þess að geta keyrt yfirhöfuð.

Hinar villurnar viljum við kannski geta gripið og meðhöndlað svo að við getum haldið áfram með það sem við vorum að gera, við viljum ekki að notandinn sé allt í einu læstur úti eða forritið hætti alfarið keyrslu ef eitthvað minniháttar kemur upp eins og að inntakið frá notanda var ekki af rétttri týpu eða ekki var hægt að kasta því í rétta týpu.

14.2 Að grípa villur

Til þess að grípa villur og meðhöndla þær þurfum við nokkur ný lykilorð. Þau eru **try**, **except**, **else**, **finally** eða *reyna*, *nema*, *annars*, *að lokum*. Við höfum séð else áður og það virkar nokkuð svipað í þessari stöðu. Það sem try gerir er það sem við viljum reyna á, það sem við höldum að muni valda villu. Við viljum geta reynt að keyra kóðann, til dæmis kalla á einhverja vefþjónustu eða kasta inntaki frá notanda, án þess að forritið hætti. Hins vegar ef að kóðinn sem við reyndum að keyra veldur villu þá getum við gripið hana með except klausu, þannig að við ætlum að reyna að keyra kóða nema ef það virkar ekki þá viljum gera eitthvað annað. Annars (else) ef það virkaði að keyra kóðann þá getum við gert eitthvað vitandi að það mun ekki valda villu. Svo að lokum getum við gert eitthvað burt séð frá því hvort það olli villu eða ekki, finally klausan mun alltaf keyrast.

Flæðiritið fyrir þessa hugmynd er nokkuð svipað skilyrðissetningum með if elif og else. Það kemur ein try setning, á eftir henni koma eins margar except setningar og við viljum (þar sem ver og ein er þá að taka á einhverri tiltekinni villu), þá má koma ein else setning og að lokum má koma ein finally setning. Hún keyrist sama hvað og er notuð til þess að framkvæma þá virkni sem verður að eiga sér stað, eins og til dæmis að loka skjali sem verið er að vinna í.

Ástæða þess að það er gagnlegt að vita hvað villurnar heita er að except klausurnar okkar geta gripið ákveðnar villur og ef sú tiltekna villa kom upp getum við tekið á nákvæmlega því tilfelli. Sjáum í kóðabút ?? hvernig á að beita þessum nýju lykilordum og hvernig uppsetningin á þeim þarf að vera.

Kóðabútur 14.1: Hvernig á að beita try - except - else

```

1  tala = input('veldu tölu ')
2  try:
3      tala = int(tala)
4  except:
5      print('þú gafst ekki upp neitt sem mátti túlka sem tölu')
6      tala = 0 # notum þá bara eitthvað annað gildi
7
8  print('talan sem þú ert með er', tala)
9  # hér er tekið á því tilfelli að ekki gekk að kasta inntakinu og breytan er samt
   skilgreind.
10
11 # hvaða villu erum við samt að grípa?
12 tala = input('veldu tölu')
13 try:
14     int(tala)
15 except TypeError:
16     print('ekki gekk að kasta í tölu útaf týpuvillu')
17 except ValueError:
18     print('ekki gekk að kasta í tölu útaf gildisvillu')
19 except AttributeError:
20     print('ekki gekk að kasta í tölu útaf eigindavillu')
21 except:
22     print('ekki gekk að kasta útaf einhverri annarri villu sem ekki er reynt að grípa
   sérstaklega)
23 else:
24     print('það gekk bara víst að kasta í tölu')
25
26 > veldu tölu strengur # inntakið verður strengur

```

```

27 # úttakið verður
28 # ekki gekk að kasta útaf gildisvillu
29
30 # Hvernig virkar finally?
31 try:
32     int('strengur')
33 except TypeError:
34     print('hér er tekið á villu sem á sér ekki stað')
35 except:
36     print('hér er tekið á öllum öðrum villum, ef þessari klausu er sleppt munum við ekki
37     grípa neina villu því þetta er vissulega ekki týpuvilla')
38 else:
39     print('það er ljóst að við förum ekki hingað inn því kóðinn veldur villu')
40 finally:
41     print('við förum alltaf hér inn sama hvað, hvort sem try virkaði eða ekki, jú nema við
42     gleymdum að grípa villuna og forritið hætti keyrslu')
43
44 # úttakið verður:
45 # hér er tekið á öllum öðrum villum, ef þessari klausu er sleppt munum við ekki grípa
46     neina villu því þetta er vissulega ekki týpuvilla
47 # við förum alltaf hér inn sama hvað, hvort sem try virkaði eða ekki, jú nema við
48     gleymdum að grípa villuna og forritið hætti keyrslu

```

Þegar við erum að reyna að grípa svona margar villur eins og í kóðabút 14.1 er það vegna þess að við erum ekki viss hvað það er sem mun fara úrskeiðis, try klausan okkar er tiltölulega einföld og því fátt sem kemur til greina til að fara úrskeiðis, en við gætum verið að reyna á margt í einu og því gagnlegt að vita af því að við getum verið að grípa margar villur á einu bretti. Þó er líklega best að hafa try klausurnar hnitmiðaðar en ekki öll framkvæmdin í forritinu okkar, svona ef ské kynni að eitthvað gæti farið úrskeiðis einhvers staðar.

Annar möguleiki sem við viljum geta reynt á er að hreiðra klausurnar okkar þannig að ef við reyndum eitthvað sem gekk ekki viljum við grípa það en reyna eitthvað annað. Þar kemur einnig sterkt inn að vita hvað villurnar okkar heita svo að við getum reynt eitthvað ákveðið byggt á því hvaða villu við fengum. Í kóðabút 14.2 sjáum við hvernig hægt er að halda áfram við að reyna að kasta inntaki þegar það gekk ekki við fyrstu tilraun.

Kóðabútur 14.2: Hvernig á má hreiðra try - except - else

```

1 # Við viljum kannski reyna eitthvað byggt á því að hafa reynt eitthvað annað sem olli
2     villu.
3
4 try:
5     tala = input('skrifaðu tölustaf ')
6     tala = int(tala)
7 except:
8     # grípum allar villur sem gætu komið upp með einni klausu en reynum þá eitthvað annað
9     # kannski skrifaði notandinn tölustaf en gerði punkt eða setti eitthvað tákn fyrir
10    aftan?
11    try:
12        tala = int(tala[0]) # við vitum að tala er strengur því input skilar alltaf streng
13        og við sækjum fremstu táknið
14    except:
15        print('þú skrifaðir ekki tölu sem hægt var að skilja')
16        tala = 0 # hér tryggjum við að geta notað breytuna án þess að valda nafnavillu
17
18 print('talan var', tala)
19
20 > skrifaðu tölustaf 9.
21 # úttakið verður
22 # talan var 9

```

14.2.1 Að meðhöndla eigin villur

ræða við mér vitrara fólk

15. Reiknirit

Reiknirit (e. algorythm) er forritsbútur sem sinnir sérhæfðum útreikningi. Dularfyllra er það ekki. Reiknirit sinna því ákveðnum tilgangi og eru þau oft í grunninn stærðfræðlegs eðlis.

Dæmi um reiknirit sem við höfum séð áður í þessari bók væri útfærsla á fjarlægð milli lesta og að setja nýja lestarstöð inn á leið lestar í kóðabút 13.4.

Ástæðan fyrir því að nauðsyn þykir að kynna reiknirit í bók sem þessari er að ef nemendur hafa áhuga á að kynna sér tölvunarfræði í framhaldssnámi er gott að hafa fengið nasasjón af því hvað felst í að beita reikniritum og útfæra þau. Margir nemendur hefja nám í tölvunarfræði með ýmsar forhugmyndir sem eiga sér sumar ekki stöð í raunveruleikanum. Þessi kafli og sá næsti fjalla um þau atriði sem leikmenn átta sig ekki endilega á að séu stór hluti af tölvunarfræðum og hugbúnaðarþróun. Stærðfræði og samvinna. Þessi kafli er um stærðfræðilegu hliðina og næsti um samvinnuna.

15.1 Þekkt reiknirit

Það sem við ætlum að skoða í þessum kafla eru tvö ákveðin reiknirit, bæði mjög þekkt og svo hugmyndin um endurkvæmni.

15.1.1 Endurkvæmni

Endurkvæmni (e. recursion) er sú virkni forrits að vísa í sig sjálft. Þið þekkið eflaust listaverk sem virka eins og skynvillur, þar sem manneskja getur labbað í hring upp stiga en endað á sama stað því stiginn fer í raun í hring. Eða þið hafið séð ykkur sjálf í spegli þar sem var annar spegill fyrir aftan og þið sáuð ótal spegilmyndir raðast af ykkur.

Í forritun heitir það endurkvæmni þegar við látum forrit vísa í sig sjálft, nota sinn eigin kóða. Gott dæmi um hvernig megi beita endurkvæmni til að fá skilmerkilega niðurstöðu er að útfæra fall sem reiknar fyrir okkur einhverja gildi í fibonacci röðinni. En áður en við gerum það skulum við skoða enn einfaldara dæmi þar sem við erum með fall sem kallar í sig sjálft og gerir ekkert annað en það. Í kóðabút 15.1 sjáum við einfalda útgáfu af endurkvæmni, þar sem hugmyndin er í raun kynnt án þess að fallið sé neitt gagnlegt. Það eina sem fallið gerir er að athuga hvort að talan sé stærri en

núll og ef hún er það þá kallar fallið í sig sjálft með einu lægra gildi, annars ef talan er ekki stærri en núll prentast „þú kannt á endurkvæmni“. Hveru oft ætli það prentist ef við setjum inn töluna 5?

Kóðabútur 15.1: Endurkvæmni - einfalt

```

1 def endurkvæmt_fall(tala):
2     if(tala > 0):
3         # á meðan talan er hærri en 0 þá köllum við aftur í fallið
4         # en við köllum í það af gildi einu lægra
5         return endurkvæmt_fall(tala-1)
6     else:
7         # hér erum við komin niður í 0 og prentum eftirfarandi texta
8         print('við kunnum endurkvæmni')
9
10 endurkvæmt_fall(5)
11 # úttakið verður
12 # 'við kunnum endurkvæmni'
```

Við sjáum í kóðabút 15.1 að þó að við kölluðum í fallið með tölunni 5 þá fengum við bara einu sinni út strenginn „við kunnum endurkvæmni“. Það er vegna þess að við kölluðum í fallið fyrir fimm og það sem fallið gerir fyrir okkur er að klára endurkvæmnina fyrir það kall, það verða ekki til fjögur önnur köll. Heldur verður fimm að fjórum sem skilar okkur svo niðurstöðunni fyrir þrjá og svo koll af kolli þar til við erum komin niður í núll og þá hættir reikniritið keyrslu. Í þessu tilfelli skilar það engu til baka upp fallakallið en klárast engu að síður þarna í línu 8 þegar það kemst þangað.

Það sem þetta reiknirit okkar gerir ekki er að skila einhverri niðurstöðu til baka, en nú skulum við skoða tvö þannig reiknirit sem eru endurkvæm í kóðabút 15.2. Annað þeirra reiknar summu af einhverri tölu og öllum jákvæðum tölum lægri en henni, svo talan 5 gæfi útkomuna $5 + 4 + 3 + 2 + 1$ sem er 15 og fyrir 100 væri það $100 + 99 + \dots + 1$ sem gæfi 5050. Hitt reiknar n -tu töluna í fibonacci rununni. Endurkvæmnin er því fólgin í því að upphaflega fallakallið með summa(100) skilar okkur $100 + \text{summa}(99)$, sem skilar okkur $100 + 99 + \text{summa}(98)$ og svo koll af kolli þar til talan 1 fæst, og við fáum útreikninginn $100 + 99 + \dots + 1$ sem skilar okkur 5050.

Endurkvæmnin í fib(4) er fólgin í því að skoða alltaf tvær summur í einu en þær skila sér í sama fallakallið. Svo fib(4) skila því sem fib(2) + fib(3) skila, þau köll skila okkur annars vegar fib(0) + fib(1) og hins vegar fib(1) + fib(2). Fyrri hlutinn sem fékkst úr fib(2), sem varð að fib(0) + fib(1) skilar sér sem $0 + 1 = 1$. Og seinni hlutinn er fib(1) + fib(2) og fib(1) skilar 1 og við vitum að fib(2) mun skila 1 svo þar stendur $1 + 1 = 2$ svo við fáum upp til baka að fib(4) = $1 + 2 = 3$.

Kóðabútur 15.2: Endurkvæmni - þar sem við skilum gildum upp keðjuna

```

1 def summa(n):
2     if n <= 1:
3         return 1
4     else:
5         return n + f(n-1)
6
7 summa(100)
8 # úttakið verður 5050
9
10 def fib(n):
11     if n <= 1:
12         return n
13     else:
14         return fib(n-2) + fib(n-1)
15
16 fib(4)
17 # fjórða talan í fibonacci röðinni er 3
```


15.1.2 Helmingunarleit

Byrjum á að skoða eitthvert þekktasta reiknirit sem til er. Helmingunarleit að tölu á bili. Hugsum okkur að við séum með raðaðan lista af tölum og við viljum finna eina tiltekna tölu. Ef við ættum að skoða hverja einustu tölu í listanum til að finna hana þá tæki það mjög langan tíma. Eða allavega fyrir okkur sem manneskjur, en allur tímasparnaður er góður. Því að aðgerðin „að skoða spil“ kostar einhvern tíma og því færri þannig aðgerðir sem við getum gert því hraðara er reikniritið okkar.

Tölvunarfræðingar eru mjög uppteknir af því hvað aðgerðir og reikningar taka mikinn tíma. Þetta er kallað tímaflækja (e. time complexity) og er tölvunarfræðingum mjög hugleikin. Tímaflækja helmingunarleitar er sérstaklega lág eða $\log_2 n$ vegna þess að reikniritið helmingar alltaf vandamálið (e. problem space).

Skoðum nú tvær útgáfur af reikniritinu í kóðabút 15.3 er while-lykkju beitt til þess að finna gildið x í listanum listi, í kóðabút 15.4 er gefið upp listinn sem á að leita að x í og þau sætisnúmer í listanum sem á að leita á milli.

Hugmyndin er sú sama í báðum útfærslum, að verið sé að skoða í fyrstu allan listann sem er raðaður (mjög mikilvægt, annars virkar þetta engan veginn) og miðju gildið er skoðað, ef gildið sem við leitum að er stærra en miðjugildið þá eigum við að vera að leita þeim megin við miðjugildið sem stærrí gildi eru. Svo gerum við þetta endurtekið, helmingum alltaf vandamálið þar til við höfum annað hvort fundið gildið sem við leitum að eða bilið sem við erum að leita á inniheldur engin stök.

Kóðabútur 15.3: Helmingunarleit að tölu í röðuðum lista með lykkju

```

1 def helmingunarleit_med_lykkju(listi, x):
2     # Þetta fall tekur við lista sem er raðaður í vaxandi röð
3     # og gildi sem á að leita að í listanum
4     # Þetta er gert með lykkju og án endurkvæmni
5
6     # Fallið skilar sætisvísinum sem gildið er í eða -1 ef gildið er ekki í listanum
7
8     # minnsti og hæsti vísirinn í listanum
9     minnsti = 0
10    haesti = len(listi)-1
11
12    while minnsti <= haesti:
13        # Þetta keyrist á meðan minnsti er enn minni eða jafn og haesti, það er við erum
14        # enn með bil til að leita á
15
16        midjan = int((minnsti + haesti)/2)
17        if listi[midjan] == x:
18            # við fundum gildið og skilum vísinum sem það er í
19            return midjan
20        if listi[midjan] > x:
21            haesti = midjan - 1
22        else:
23            minnsti = midjan + 1
24
25    # lykkjan hætti keyrslu svo minnsti vísirinn er orðinn hærri en sá hæsti og þá vitum
26    # við að talan er ekki í listanum
27    # við skilum því tölunni -1 til að segja að það var enginn vísir sem x var í
28    return -1

```

Nú höfum við séð þessa lykkju útfærslu sem keyrir á meðan við höfum bil til að leita á en nú skulum við skoða hvernig megi gera þetta endurkvæmt.

útlit

Kóðabútur 15.4: Helmingunarleit að tölu í röðuðum lista með endurkvæmni

```

1 def helmingunarleit_med_endurkvaemni(listi, vinstri, haegri, x):
2     # Endurkvæmt fall sem skilar sætisvísinum sem x finnst í í listanum listi
3     # Ef x er ekki að finna í listanum listi þá fæst -1

```

```

4
5     # Athugum hvort að vinstri sé enn vinstra megin
6     if haegri >= vinstri:
7
8         # Stillum miðjuna
9         midjan = int((vinstri + haegri)/2)
10        #midjan = math.floor(vinstri + (haegri - vinstri)/2)
11
12        # Athugum hvort gildið sé í miðjustakinu
13        if listi[midjan] == x:
14            return midjan
15
16        # Ef gildið er lægra en miðjan þá þurfum við að leita frá vinstri að miðju
17        elif listi[midjan] > x:
18            return helmingunarleit_med_endurkvaemni(listi, vinstri, midjan-1, x)
19
20        # Annars hlýtur gildið að vera frá miðju að hægra gildi
21        else:
22            return helmingunarleit_med_endurkvaemni(listi, midjan+1, haegri, x)
23
24    else:
25        # Nú er hægra orðið minna en vinstra svo að
26        # við erum búin að leita af okkur allan grun
27        # gildið er ekki í listanum
28        return -1

```

15.1.3 Bubble sort

Nú þegar við höfum leyst það hvernig á að leita að tölu á bili ef bilið er raðað, þá er mikilvægt að skoða hvernig er eiginlega hægt að raða?

Við höfum séð að listar, innbyggða gagnatagið í Python, hefur innbyggðu aðferðina `sort()`. Það sem `sort` gerði var að breyta lista fyrir okkur þannig að hann væri raðaður í vaxandi röð.

Nú viljum við hinsvegar átta okkur á því hvernig við getum útfært reiknirit sem raðar fyrir okkur stökum í lista. Í kóðabút 15.5 sjáum við útfærslu á bubble sort. Útfærslan felst í tveimur hreiðruðum for-lykkjum sem er yfirleitt ekki góðs viti þegar kemur að tímaflækju, enda er hægt að gera ráð fyrir að tíminn sem það tekur að keyra bubble sort sé n^2 , sem segir kannski ekkert fyrir óþjálfað auga en hægt er að treysta því að það er ekki ákjósanlegt.

Reikniritið virkar í grunninn þannig að það tekur við lista sem á að raða, það rúllar í gegnum listann frá upphafi og út í enda og ýti stærsta stakinu út í enda. Þegar það er búið að rúlla einu sinni í gegnum listann er stærsta stakið komið út í enda og það stak er ekki skoðað aftur heldur álitíð á sínum stað. Þá er aftur rúllað í gegnum listann og stakið sem er þá stærst fer út í enda vinstra megin við stakið sem var stærst.

Þannig að ytri for lykkjan keyrir fyrir hvert stak í listanum, eða segir til um hversu oft þurfi að finna stærsta stakið, og innri lykkjan sér um samanburðinn og skiptingarnar. Tökum sérstakleg eftir þar að við getum horft á næsta stak hægra megin þegar við erum að bera saman og það er vegna þess að við hættem fyrir framan aftasta stakið hverju sinni í innri lykkjunni. Ef við myndum bara beita breytunni `vinstri_hlid` sem `n-i` þá myndum við fá vísisvillu því við værum að vísa út fyrir listann okkar en vegna þess að við lækkuðum okkur um 1 þar að auki þá er möguleiki að skoða `listi[j+1]` sem er næsta stak hægra megin við það stak sem við erum stödd í `listi[j]`.

Kóðabútur 15.5: Bubble sort reikniritið

```

1 def bubblesort(listi):
2     # n er þá fjöldi staka í listanum
3     n = len(listi)
4

```



```
5  # Förum í gegnum öll stökin
6  for i in range(n):
7      # vinstri hliðin er óröðuð
8      # í fyrstu ítrun er i 0 og vinstri_hlid er því jöfn n-1
9      # sem er síðasta stakið í listanum
10     # svo verður vinstri_hlid alltaf minni og minni
11     # Því síðustu i stökin eru komin á sinn stað
12     vinstri_hlid = n-i-1
13
14     for j in range(0, vinstri_hlid):
15         vinstra = listi[j]
16         hægra = listi[j+1]
17         # Hér förum við frá 0 upp í n-i-1
18         # af því að viljum byrja úti í vinstri enda
19         # og við viljum geta skoðað næsta stak fyrir aftan
20         #
21         # Svo skiptum við á stakinu við stakið hægra megin
22         # ef stakið er stærra en það sem er hægra megin
23         if vinstra > hægra:
24             listi[j] = hægra
25             listi[j+1] = vinstra
26
27     return listi
```


16. Hugbúnaðarþróun

Eins og fram kom í síðasta kafla þá snýst endirinn á þessari bók um framhaldið fyrir nema sem vilja leggja land undir fót í tölvunarfræðum. Þessi kafli er þó meira í anda hugbúnaðarverkfræða en tölvunarfræða.

Það kemur nefnilega mörgum á óvart hvað góð samskipti eru stór hluti af því að þróa hugbúnað, forhugmyndir um fólk sem situr eitt við tölvuna sína og gerir eitthvað alveg af sjálfdáðum eru sterkar.

Hugmynd þarf einhvern veginn að verða að veruleika og það má vel vera að hugmynd að góðum og nothæfum hugbúnaði hafi sprottið upp hjá einum einstaklingi en flestur hugbúnaður sem við notum í dag, eins og forrit á sínum, eru ekki hönnuð, forrituð, prófuð og markaðssett af einni manneskju. Þess vegna er þess virði að taka fyrir stuttan kafla um hvað felst í hugbúnaðarþróun.

16.1 Útgáfustjórnun

Fyrir það fyrsta er útgáfustjórnun (e. version control) nauðsynleg. Ekki bara mikilvæg, nauðsynleg. Hellingur af lausnum er til, opinn hugbúnaður sem og lokaður, sem sinnir þessu mikilvæga hlutverki.

Útgáfustjórnun kannast kannski sum við sem hafa notfært sér Word úr Office pakkanum, að geta rúllað til baka í einhverja útgáfu af tilteknu skjali þegar það skemmist eða gögn tapast skyndilega. Það er í raun allt og sumt. Að geyma kóðann á bakvið hugbúnaðinn þar sem allir eiga að hafa aðgang hafa viðeigandi aðgang. Viðeigandi aðgangur gætu verið t.d. skrifréttindi og lesréttindi, að þau sem þurfa ekki að geta breytt neinu geta bara lesið og þau sem eiga að geta gert breytingar hafa réttindi til að skrifa.

En burt séð frá aðgangsmálum þá er útgáfustjórnun falin í því að gera litlar breytingar því stór jafnt sem lítil kerfi geta verið brothætt og því mikilvægt að geyma þær breytingar sem við gerum í litlum skrefum svo það sé hægt að snúa við og hætta notkun einhverra breytinga sem komu í ljós að hafa valdið villum.

Þessi bók var skrifuð með aðstoð git útgáfustjórnunartólsins og gitbub hýsingaraðilans. Fleiri góð tól eru til eins og Bitbucket, SVN, Mercurial og önnur sem eru innbökuð í hugbúnaðarþróunartól (e. IDE eða integrated development environment) eins og VisualStudio. Aðal atriðið í vali á tóli

meira

fyrir útgáfustjórnunina er að það henti öllum þeim sem eiga að koma að þróuninni, passi við þau stýrikerfi sem fólk notar og best er ef fyrri reynsla er góð.

16.2 Stefnur og straumar

Alls konar hugmyndafræði hefur legið til grundvallar við gerð hugbúnaðar og stórra kerfa. Til eru nokkuð stórar stefnur innan hugbúnaðarþróunar og er ein vinsælasta hugmyndafræðin kvik þróun eða agile með sinn eigin undirkafla.

En það þýðir ekki að það séu ekki til fleiri aðferðafræðir og í öllum þeim er hornsteinninn teymisvinna forritara.

Þegar hugbúnaður var fyrst þróaður á 20. öldinni þá voru verkfræðingar og stærðfræðingar í fararbroddi. Því þarf ekki að koma á óvart að verkfræðileg nálgun varð vinsæl stefna í þróun hugbúnaðar, sú sem mest var beitt heitir fossalíkanið (e. waterfall model). Fossalíkanið byggir á því að komast að því hverjar þarfir og skorður eru á verkefninu, hanna út frá því vöru og prófa hana svo. Þessi hugmyndafræði virkar fyrir hin ýmsu verkefni þar sem hægt er að vita skorður og þarfir á mjög hnitmiðaðan, skýran og óbyggjandi máta. Eftir því sem notendur fengu meira vægi þá þurfti að gera breytingar á því hvernig hugbúnaður var þróaður og fékk önnur hugmyndafræði að ryðja sér rúms, samfelld þróun (e. continuous development) þar sem stöðugt var verið að líta til baka og gera breytingar (þetta mun hljóma afskaplega svipað agile en það eru þó einhverjir megin drættir sem eru ólíkir).

Eftir því sem fleiri fóru að þróa hugbúnað sem leið á öldina því fleiri hugmyndafræðilegir ágreiningar komu í ljós. Önnur hugmyndafræði sem naut mikilla vinsælda var prófunarþróun (e. test driven development eða TDD) sem er ennþá við lýði í dag. Hún snýst um að skorður og þarfir má prófa stöðugt og prófanirnar sýna að hugbúnaðurinn standist þær kröfur sem hann eigi að standast. Gallinn við þá nálgun er að prófanirnar eru mögulega ekki nógu yfirgripsmiklar og eitthvað lendir á milli og gleymist.

16.3 Kvik þróun - agile

Kvik þróun hefur verið notað bæði sem haldbær þróunaraðferð en einnig sem tískuorð (e. buzz word).

Agile snýst um samfelldan þróunarferil þar sem litlar breytingar eru teknar inn á afmörkuðu tímabili, og þessi tímabil, kölluð sprettir (e. sprints), eru endurtekin þar til hugbúnaðinum er skilað (nema auðvitað honum sé viðhaldið).

Grunnurinn eru fjórir hornsteinar, einstaklingar ofar tölum, hugbúnaður sem virkar ofar skjölun, samskipti ofar samningum, viðbregðni ofar því að fylgja plani. Ásamt þessum hornsteinum eru tólf grunnildir sem snúa að því hvernig eigi að vinna sem teymi, líta til baka og gera endurbætur.

Þessar grunnhugmyndir eru nokkuð opnar fyrir túlkun sem hefur leitt til þess að til eru nokkuð mörg afbrigði (e. flavor) af Agile hugmyndafræðinni. Öll afbrigðin eiga það sameiginlegt að taka hornsteinana frekar heilaga en leggja áherslu hver á sín grunnildir eða túlka þau mismunandi.

Helst ber þar að nefna SCRUM, XP og Kanban. SCRUM (sem er ekki stytting á neinu, en er þó alltaf skrifað í hástöfum) þar sem mikil áhersla er lögð á hin ýmsu hlutverk þróunarferlisins. XP stendur fyrir extreme programming og byggist á því að fólk vinni mjög náið saman, helst tvö eða fleiri á einni tölvu. Kanban er ákveðið vinnuflæði sem má nýta með SCRUM og XP en einnig sem bara frjálstleg útfærsla við Agile hugmyndafræðina.

Ástæða fyrir því að Agile er stundum notað sem tískuorð er vegna þess að þessi hugmyndafræði er það vinsæl að flest fyrirtæki vilja segjast hafa tileinkað sér hana. Það er þó ekki uppi á teningnum, það er engin vottun til fyrir slíkt og eru dæmi um fyrirtæki sem segjast vera kvik en það tekur heilt ár fyrir starfsfólk að skrá sig úr mötuneytisáskrift.

enda kennslu-
?

16.4 Exercises

This is an example of an exercise.

Exercising 16.1 This is a good place to ask a question to test learning progress or further cement ideas into students' minds. ■

16.5 Problems

Problem 16.1 What is the average airspeed velocity of an unladen swallow?

Lausnir

17	Lausnir verkefna	121
	Index	129

17. Lausnir verkefna

Kaflí 2

Æfing 2.1

Nú þurfum við að athuga þrennt nafn á breytuna, hvernig á að veita henni eitthvað gildi og sjá til þess að það gildi sé heiltala. Til þess að búa til breytu þarf að finna nafn á hana, skrifa það fremst í línuna (ss. vinstra megin við jafnaðarmerkið) og nota svo jafnaðarmerkið til þess að veita breytunni gildi og því næst velja einhverja heila tölu. Það er tölu sem er annað hvort jákvæð eða neikvæð og er ekki með punkt og aukastafi.

```
1 # til dæmis
2 eitthvad_loglegt_breytuheiti_fyrir_heiltolu = 5
3 neikvaed_tala = -1234567890
```

Æfing 2.2

Hér þurfum við að hafa það sama í huga eins og í æfingu 2.1 nema að talan sem við veljum okkur verður að vera með punkti og einum eða fleiri aukastöfum.

```
1 # til dæmis
2 eitthvad_loglegt_breytuheiti_fyrir_fleytitolu = 5.0
3 neikvaed_tala = -12.9999
```

Æfing 2.3

Nú þurfum við að athuga að nota nákvæmlega sömu nöfn og við notuðum í fyrri verkefnum. Vegna þess að hér erum við að vísa í breytur sem búið var að skilgreina, við fáum nafnavillu ef við skrifum nöfn hægra megin við jafnaðarmerkið sem tölvan hefur ekki aðgang að í minni.

```
1 # til dæmis
```

```

2 thridja_breytan = eitthvad_loglegt_breytuheiti_fyrir_heiltolu +
   eitthvad_loglegt_breytuheiti_fyrir_fleytitolu
3 print(thridja_breytan)

```

Svo er einnig spurt af hvaða típu er þessi þriðja breyta? Þar sem önnur breytan er fleytitala verður útkoman fleytitala, það má sjá með því að gera eftirfarandi:

```

1 type(thridja_breytan)

```

Æfing 2.4

Við beitum deilingu á breytuna allt, og svo gerum við það aftur fyrir nýju breytuna.

```

1 allt = 1000
2 helmingur = allt/2
3 helmingurinn_af_helmingnum = helmingur/2
4
5 # eða
6 allt = 1000
7 helmingur = allt/2
8 helmingur_af_helmingnum = allt/2/2 # eða allt/4 því helmingur af helmingnum er fjórðungur

```

Æfing 2.5

Við beitum deilingu á breytuna allt, og svo gerum við það aftur fyrir nýju breytuna.

```

1 allt = 1000
2 print(allt)
3
4 allt /= 2
5 print(allt)
6
7 allt /= 2
8 print(allt)

```

Æfing 2.6

Hér þurfum við að átta okkur á því að vélin býst við að nota breytur a og b en við eigum eftir að skilgreina þær sem eitthvað. Þekktur rétthyrndur þríhyrningur er til dæmis með hliðarnar 3, 4 og 5.

```

1 a = 3
2 b = 4
3
4 c_i_odru_veldi = a**2 + b**2
5 c = c_i_odru_veldi**0.5
6 print(c)

```

Þá er c 5 í þessu tilfelli en hér má setja hvaða tölur inn sem er til að komast að því hvað c þyrfti að vera löng hlið til þess að þríhyrningurinn sé rétthyrndur.

Æfing 2.7

Þetta eru tillögur, en alls ekki eina leiðin til að fá þessar villur.

```

1 # nafnavilla
2 breyta = breyta8 # breyta8 hefur ekki verið skilgreind
3
4 # Málskipunarvilla
5 3breyta = 3 # tölustafur má ekki vera fremst í breytuheiti
6
7 # Inndráttarvilla

```

```
8 breyta3 = 3 # of mikið bil fremst í línunni
```

Kafli 3

Æfing 3.1

Hér þurfum við að átta okkur á því hvernig strengir eru skilgreindir, annað hvort með tvöföldum eða einföldum gæsalöppum. Svo og að breytur eru skilgreindar með því að setja nafnið á breytunni vinstra megin við jafnaðarmerki og gildið, í þessu tilfelli streng, hægra megin við jafnaðarmerki.

```
1 strengur = "hér er textinn sem geymist í breytunni strengur" #tvöfaldar gæsalappir báðu megin
2 strengur = 'hér er verið að nota einfaldar gæsalappir'
3 strengur = '' # þetta er tómur strengur
```

Æfing 3.2

Fremsti stafurinn er í núllta stæði.

```
1 strengur = "texti byrjar á t"
2 stafur = strengur[0]
```

Æfing 3.3

```
1 strengur = "halló góðan daginn í dag"
2 len(strengur)
```

Æfing 3.4

```
1 strengur = "kex!"
2 print(strengur[3])
```

Æfing 3.5

```
1 len("kex!")
2 # eða
3 print(len("kex!"))
```

Æfing 3.6

```
1 s = "allra handa"
2 print(s[len(s)//2])
```

Æfing 3.7

Athugaðu að þegar er verið að lengja breytuna þá er hún endurskilgreind. Þetta er gert því beðið er um að lengja þriðju breytuna og því gefið í skyn að breytan eigi að fá uppfært gildi. Ef þú hinsvegar lagðir annan skilning í verkefnið og bjóst til fjórðu breytu þá er það líka í lagi að svo stöddu, við erum ekki að besta fyrir minnisnotkun.

```

1 s1 = "allra handa"
2 s2 = " bil fremst"
3 s3 = s1 + s2
4 s3 = s3*4

```

Æfing 3.8

Hér látum `n1` og `n2` vera á einhvern hátt stangast á við íslenskar ritunarreglur, svo skeytum við þeim saman eftir að hafa beitt á þá aðferðinni `.capitalize()` sem lagar þá til eins og fyrirmælin segja til um.

```

1 n1 = "valBorg"
2 n2 = "sturluDóttir"
3 rett_nafn = n1.capitalize() + n2.capitalize()

```

Æfing 3.9

Við höfum ansi frjálsar hendur í þessu verkefni, en athugið að við höfum enn ekki kynnst því hvernig á að gera eitthvað með skilyrðum, lykkjum eða handahófskennt. Svo við verðum að beita einungis þeim aðferðum sem við höfum séð hingað til. Einnig verðum við að passa að ekki sé verið að vísa í sætisnúmer sem eru ekki til staðar í strengjunum. Takið eftir að þessi lausn er einungis hugmynd, í skrefi 1 má skipta um strengi, í skrefi 3 má klippa í sundur á mismunandi hátt, beita fleiri aðferðum og lengja sjaldnar eða oftar eða með öðrum tölum. Aðalatriðið í skrefi þrjú er að sama hvaða strengir eru settir inn í skrefi 1 þá er aldrei vísað út fyrir strenginn og allur lykilstrengurinn er notaður, hvert einasta stæði.

Prófaðu að setja inn mismunandi strengi og prenta út lykilinn í lokin.

Ef þú leystir verkefnið með ákveðnum sætisvísnum þar sem þú vissir hversu mörg stafabil voru í strengnum þínum er kóðinn einungis nothæfur á strengi af nákvæmlega sömu lengd. Gott er að skrifa kóða sem leysir verkefni almennt en ekki bara það tiltekna verkefni sem er fyrir framan þig.

```

1 #skref 1
2 lykill = "þetta á að verða gott lykilorð"
3 takn = "0123456789!$%&()acptrewq"
4
5 #skref 2
6 lengd_l = len(lykill)
7 lengd_t = len(takn)
8
9 #skref 3
10 lykill = lykill[0:lengd_l//4].upper()+takn[0:lengd_t//8]*2 +
    lykill[lengd_l//4:lengd_l//2] + takn[lengd_t//7:lengd_t//4] + lykill[lengd_l//2:-1] +
    takn[0:lengd_t//3] + lykill[-1]*2+takn[-1]*3
11
12 #skref 4
13 lykill = lykill[::-1]

```

Kafli 4

Æfing 4.1

Við búum til lista með hornklofum. Breytan má ekki heita list því það er frátekið lykilorð í Python.

```

1 listi = []
2 listi_med_stokum = ["hér settum við eitthvað inn"]

```

Æfing 4.2

Við höfum kynnst núna fjórum týpum, heiltölum (int), fleytitölum (float), strengjum (str) og listum (list). Við lausn þessa verkefnis skiptir ekki öllu máli hvort að stökin voru fyrst sett í breytur og listinn skilgreindur með þeim eða hvort að stökin voru sett beint inn í skilgreininguna. Einnig skiptir ekki öllu máli hvort að stökin hafi verið sett inn um leið og listinn var skilgreindur eða notuð var `append()` eða `instert()` aðferðin til að setja í listann.

Aðalatriðið er að listinn varð til og að hann inniheldur þau gögn sem hann átti að innihalda (í hvaða röð sem er).

Til að búa til lista sem inniheldur lista er það gert eins og hvert annað stak, hann er gerður með hornklofum og inniheldur 0 eða fleiri stök.

Svo til að leysa seinna verkefnið þá þarf að vita hvar strengurinn var settur, í þessu tilfelli stæði 2. Svo þarf að endurskilgreina það hvað stæði 2 í listanum inniheldur.

```
1 listi = [1, 1.2, "strengur", []]
2
3 listi[2] = "nýr strengur í stað þess sem var"
```

Æfing 4.3

Vegna þess að við sjáum að heimavist er í staki 2 gætum við þess vegna skrifað `nem1[2]`, en nú skulum við hugsa fram í tímann. Hvað ef listauppbyggingunni yrði breytt og kennitölu yrði bætt við fremst í listann? Þá myndi kóðinn okkar ekki uppfylla skilyrðin „sækja heimavist og netfang” heldur myndi kóðinn okkar sækja síma og heimavist. Með því að reiða okkur eingöngu á það að header listinn sé réttur og að gögnin í nemendalistunum séu í samræmi við hann þá fáum við alltaf rétt gögn sem eru vistuð í dálknum „heimavist” með `header.index('heimavist')`.

Einnig hefðum við getað, í þessu tilfelli bara horft á `nem1` og `nem2` og skrifað strengina upp. En við viljum horfa fram í tímann þegar við verðum að vinna með lista sem innihalda kannski 50 eða 500 gagnapunkta og að við ætlum ekki að fletta upp heimavistum tveggja nemenda heldur 800. Þá viljum við vera búin að temja okkur að láta tölvuna vinna sem mest fyrir okkur.

```
1 header = ["nemandi", "sími", "heimavist", "netfang", "lykilorð", "áfangar"]
2 nem1 = ["Valborg", "9999999", "vestur", "valborg@flensborg.is", "best_practice",
3         "FORR2**"]
4 nem2 = ["Sturludóttir", '00000000', 'austur', "valborg@example.com", "1234", "FORR1**"]
5
6 uppl_nem1 = nem1[header.index('heimavist')] + nem1[header.index('netfang')]
7 uppl_nem2 = nem2[header.index('heimavist')] + nem2[header.index('netfang')]
```

Æfing 4.4

Hér þurfum við að athuga að listinn inniheldur marga lista og það má keðja notkun hornklofa til að sækja gögn.

```
1 valli = nested_list[3][0][0]
2 print(type(valli))
3 zero = nested_list[0][0][0][0]
4 print(type(zero), zero)
```

Æfing 4.5

Hér er verið að sækja öll þau gögn í listanum „listed” sem ná frá stæði 2 að stæði 2. Það er byrjað er að lesa fyrir framan stæði 2 en einnig er hætt á þeim stað svo stæði 2 er aldrei lesið. Leshausinn hættir á sama stað og hann byrjar, færast ekkert og ekkert tákni er lesið.

Þar sem við erum að vinna með lista skilast gögn af týpunni listi, athugaðu þetta með streng og

þú færð tóman streng.

Æfing 4.6

Hér væri einnig gott að beita `print` skipunum til að sjá hvað er að gerast í hverju skrefi.

```
1 tengilidir = ["Halldóra", "Freyja", "Pétur", "Haukur"]
2 tengilidir.sort()
3 tengilidir.append("Agnes")
4 tengilidir.sort()
5 tengilidir.pop(2))
```

Æfing 4.7

Hér þurfum við að athuga að í þessari lausn er gert ráð fyrir að við vitum hvað Askja endar eftir að hafa verið bætt við og eftir að listanum er raðað. Einnig er hægt að gera þetta með því að nota `index()` til þess að komast að því hvar innri listinn um Öskju er.

```
1 dyr= [{"Bollí", 3, "Hamstur"}, {"Snælda", 5, "köttur"}]
2 dyr.append(["Askja", 13, "hundur"])
3 dyr[2].append("eltir lauf")
4 dyr.sort()
5 dyr[0].pop()
6 dyr.pop(0)
```

Kafli 6

Æfing 6.1

Þetta er mjög svipað kóðabút 6.5, síðustu lykkjunni.

```
1 for x in range(100)
2     print(x)
```

Æfing 6.2

Athugum hér að til þess að geta haldið utan um summu þurfum við að skilgreina breytu áður en við gerum lykkjuna, sömuleiðis listann af tölunum. Talnalistinn getur verið með hvaða tölum sem er, heiltölum eða fleytitölum. Summuna verðum við að skilgreina og þar sem við höfum ekki séð neina tölu þá skilgreinum við hana sem núll í upphafi. Svo lykkjum við í gegnum listann okkar og notum breytuna sem hleypur í gegnum listann til að bæta við summuna. Þegar lykkjan er búin þá erum við ekki lengur í sama inndrætti og þá ætlum við að prenta út summuna okkar, þá prentast hún bara einu sinni.

```
1 listi = [1,2,3,4,5,6,7,8,9,10]
2 summa = 0
3 for tala in listi:
4     summa = summa + tala
5 print(summa)
```

Æfing 6.3

Svo við gerum það sama og áður, við þurfum summu breytu áður en við förum inn í lykkjuna en við notum `range()` fallið.

```
1 summa = 0
2 for tala in range(1000):
```

```

3     summa = summa + tala
4     print(summa)

```

Æfing 6.4

Til þess að geta skoðað þversummu þurfum við að skoða hvern tölustaf fyrir sig og þá þurfum við að kasta í streng og skoða hvert stak í honum. Þetta veldur því að við þurfum lykkju innan í lykkju. Einnig þurfum við að kasta á milli taga og nota samanburð. Hér er vísbending.

```

1     for tala in range(100):
2         talna_strengur = ?
3         ?
4         for stak in talna_strengur:
5             ? += ?
6         if(? > 6):
7             ?

```

Áður en þið skoðið lausnina skulið þið gera heiðarlega tilraun til að fylla inn fyrir spurningarmerkin. Hér kemur langur texti um hvað þarf að gerast svo að þið sjáið ekki lausnina alveg strax.

Það sem þarf að setja inn er að gera tala að streng svo hægt sé að rúlla í gegnum hana í innri lykkjunni.

Áður en innri lykkjan er keyrð þarf að skilgreina breytu sem á að halda utan um summuna, ástæðan fyrir því að það gerist í ytri lykkjunni en ekki utan hennar eins og áður er vegna þess að við viljum fá nýja summu sem er skilgreind sem 0 fyrir hverja einustu tölu í ytri lykkjunni.

Þá erum við komin með breytu sem heldur utan um summu og getum ferðast í gegnum vísa talna strengs, það sem við þurfum þá að gera er kasta hverju staki fyrir sig í tölu svo að við getum notað það í útreikningi. Þá viljum við leggja það saman við summuna og uppfæra summuna með þessari samlagningu.

Þegar við erum búin með innri lykkjuna erum við komin með þversummu fyrir einhverja eina tölu úr talnalistanum sem ytri lykkjan er að skoða. Þá viljum við spyrja er þessi þversumma stærri en 6?

Ef svo er þá viljum við prenta út töluna sem hafði þessa þversummu.

```

1     for tala in range(100):
2         talna_strengur = str(tala)
3         tversumma = 0
4         for stak in talna_strengur:
5             tversumma += int(stak)
6         if(tversumma > 6):
7             print(tala)

```

Æfing 6.5

Athugið hér að nafnalistinn er ólíkur ykkar, þessi listi var gerður til að sýna að ANNA og Albert innihalda ekki táknið sem beðið var um og komast því ekki í gegn. Ef óskað væri eftir að hafa það tákni líka væri hægt að rifja upp `.lower()` úr kafla 3 eða hvernig eigi að nota rökverkja í segð⁴.

```

1     listi = ["Halldóra", "ANNA", "Sigurður", "Albert", "Jóna", "Valborg", "Unnur", "Pétur",
2             "Unnar"]
3     for stak in listi:
4         if "a" in stak:
5             print(stak)

```

⁴þá í stað `if "a" in stak` væri `if "a" in stak.lower()`, eða með rökverkja `if "a" in stak or "A" in stak`

Æfing 6.6

Hér er beðið um að láta skilyrði lykkjunnar vera True og nota lykilorðið break

```
1 while(True):  
2     break
```

Æfing 6.7

Hér þarf að athuga inndráttinn á öllum aðgerðunum og að upphaflega lykkjuskilyrðið sé rétt skilgreint.

```
1 tala = 3  
2 while(tala < 20):  
3     print(tala)  
4     tala += 1
```

Æfing 6.8

Hér eru báðar útgáfur sýndar af þeim tillögum sem voru nefndar, en eins og með svo margt annað í forritun þá tókst ykkur mögulega að gera þetta öðruvísi. Aðalmarkmiðið var að geta notað lykilorðið in í skilyrði lykkjunnar.

```
1 listi = ["nammi", "popp", "ávextir", "popp", "grænmeti", "popp", "hunang", "popp",  
2         "brauð"]  
3 while("popp" in listi):  
4     visir = listi.index("popp")  
5     listi.pop(visir)  
6     print(listi)  
7  
8 #eða  
9 while("popp" in listi):  
10     listi.remove("popp")  
11     print(listi)
```


Atriðisorðaskrá

C	P
Citation 8	Paragraphs of Text 7
Corollaries 10	Problems 11
D	Propositions 10
Definitions 9	Several Equations 10
E	Single Line 10
Examples 10	R
Equation and Text 10	Remarks 10
Paragraph of Text 11	T
Exercises 11	Table 15
F	Theorems 9
Figure 15	Several Equations 9
L	Single Line 9
Lists 8	V
Bullet Points 8	Vocabulary 11
Descriptions and Definitions 8	
Numbered List 8	
N	
Notations 10	